MIHAIL SADOVEANU

MIHAIL SADOVEANU

ŞOIMII

CUPRINS:

PROLOG – DESPRE SFÂRŞITUL LUI ION-VODĂ CEL CUMPLIT 2
I – CÂNTECUL LUI ION-VODĂ 3
II – LA DAVIDENI 3
III – O VÂNĂTOARE ŞI O ÎNTÂMPLARE A PĂRINTELUI CIOTICĂ ÎNTÂMPLARE CE ÎNTRU NIMIC NU SE DEOSEBEŞTE DE ÎNTÂMPLĂRILE DIN ZILELE NOASTRE. 3
IV – CUM SE ÎNCHIDE O RANĂ ŞI CUM SE DESCHIDE ALTA 3
V – ÎNTÂMPLĂRI LA DRUM 3
VI – ÎNTÂMPLĂRI ÎN ŢĂRI STRĂINE ŞI ÎN TABĂRA CAZACILOR. 3
VII – CUM SE CÂŞTIGĂ UN TRON ŞI CUM SE RĂSCOALĂ CALICIMEA 3
VIII – CUM AU PIERIT O MĂRIRE ŞI O DRAGOSTE 3
EPILOG – CUM A PIERIT UN VITEAZ ŞI CUM S-A RIDICAT ALTUL 3

PROLOG – DESPRE SFÂRŞITUL LUI ION-VODĂ CEL CUMPLIT.

În vremurile acelea de cumpănă şi de frământare, când ţara gemea şi multe inimi laşe băteau sub zale aurite, iar trădarea zdrobise, o dată cu marele Ion-Vodă cel Cumplit, şi nădejdea în zile mai bune, – câţiva viteji vârâseră în spaime pe duşmanii Moldovei, lăsând dâră de sânge în urmă şi umplând de faima isprăvii lor aceste ţinuturi.

Zece soli ai răzbunării cutezaseră să intre în ţară şi să înfrunte pe Petru-Vodă, păpuşa Stambulului, în însuşi scaunul domniei lui, străjuit de ieniceri. Erau vechi şi vrednici tovarăşi ai voievodului Ion.

Acest Ion-Voievod, în puţină vreme zguduise Răsăritul, ca o vijelie neaşteptată. Tronul luminăţiei sale Padi-şahului se clătinase. Pedestrimea creştină fusese dusă din biruinţă în biruinţă, împrăştiind oasele asupritorilor în vechi câmpuri de bătălie: la Jiliste, Bender, Brăila şi Cetatea Albă.

Ca o scânteie într-o mină de pulbere, glasul domnului aprinsese inimile noroadelor, făcând să izbucnească vrednicia veche. Vârtejul de flăcări crescuse, dus ca de o furtună: părea că nimic nu-l mai poate opri.

Dar se amestecase trădarea unora dintre ai săi şi vodă Ion se oprise.

Îi mai rămăseseră la sfârşit semeţului domn puţine oşti. însă bune. Cu acestea urma să se ţie ca un zimbru între codri şi smârcuri. Oştile lui Selim sultan cotropiseră Ţara de Jos, Ahmed Paşa, beglerbei al Rumeliei, şi Adel Ghirai, sultanul de la Crâm, împinseseră din două părţi valuri de câte o sută de mii de oşteni.

Sorţii trebuiau să se aleagă în scurt şi vodă îşi punea în ţărănimea lui bună nădejde. Tocmai atunci, o samă de boieri, cu pârcălabul Irimia Golia în frunte, au trecui de partea ismailitenilor. Pârcălabul Irimia era vechi prieten al domnului şi. după ce i-a dat sărutarea frăţiei, s-a dus cu soţii săi la necredincioşi, ca să-şi primească răsplata. Se zice c-ar fi primit treizeci de pungi, ca Iuda treizeci de arginţi.

Poate să fi pus Golia interesul şi viaţa lui mai presus decâl vrednicia credinţii şi mucenicia domnului său. A rămas asupra sa blăstămul ţârii.

Poate să fi fost pricina şi în jignirea pe care boierii o simţiseră când vodă, înaintea bătăliei de la Cahul, chemă în sfat de-a valma neamurile cu mişeii. Au stat mojicii la loc cu boierii.

I-ar fi şoptit atunci careva măriei sale:

— Scuteşte-ne, doamne, de aceşti ţărani cu mânile ciotoroase… Iar măria sa ar' fi răspuns: într-adevăr ciotoroase, dar bine mânuiesc suliţa şi coasa: şi dacă n-ar fi ei, nu ştiu dacă aţi fi domniile voastre.

După ce s-au ales unii de alţii, Ion-Vodă s-a văzut mai slăbit: dar i-a crescut îndârjirea. Cu sufletul amărât şi cu ochii crunţi şi-a ridicat paloşul în vânt: buciumele de cireş au prins a suna; vitejii săi au intrat în foc şi în măcel.

Cu mare strălucicie a pătruns măria sa n ordii. cit nimic nu-i putea sta în cale. Iar bulucurile sale de ţărani şi cazacii de la Nipru îl sprijineau, prăvălind şiruri după şiruri de necredincioşi. Răcnetele: ucide! ucide! şi bubui-rile buciumelor înălţau la cer prelungă zvoană l. morţii. După asemenea iureşuri grăbite, mulţimile lui Ah med paşa au dat îndărăt.

Înainte de a sosi eălărimea crâmleană. oastea creştinilor, împuţinată, a răsuflat un răstimp împrejurul steagului domnesc, care fâlfâia în vânt. cu zimbrul înstelat pe el. Domnul a dat poruncă buciumaşilor să sune pe cei risipiţi. Apoi a hotărât retragerea spre Roşcani.

Acolo au venit la măria sa căpitanii săi credincioşi şi l-au rugat:

— Du-te, doamne, scapă-ţi viaţa şi lasă-ne pe noi. Ostaşi ca noi se mai găsesc; voievod ca măria ta, ba.

Vodă s-a aşezat la pământ în mijlocul lor şi a zis:

— Cu voi am să mor, fraţilor. Cadă capul meu. unde vor cădea capetele voastre.

Împrejur s-au bulucit ordiile. legând împresurare de pretutindeni. Şase zile şi şase nopţi a stat oştirea creştinilor fără pită şi mai ales fără apă. Nu şase zile şi şase nopţi, ci şase veacuri crude. Oamenii îşi întindeau, noaptea, cămăşile pe iarbă, ca să se moaie de rouă, saşi poată umezi buzele arse.

Au încercat ieşiri din împresurare, dar ostile împărăţiei au ţinut bine. La sfârşit vodă s-a milostivit către ai săi şi s-a

înduplecat la făgăduinţile beglerbeiului. S-a închinat, şi Ahmed paşa s-a legat cu jurământ să-l ducă viu la împărăţie. Dar în cortul paşei, alt frate întru Hristos, un levantin cu numele Cigala, i-a dat lovitura cea din urmă, cu jungherul. După care Ahmed beglerbei s-a bucurat că poate supune trupul mort al viteazului la altă osândă; a poruncit să fie legat leşul cu patru odgoane şi patru cămile să tragă în patru părţi, sfârtecându-l.

Sfetnicii de taină ai măriei sale. fraţii săi Nicoară şi Alexandru, bătrânul Gânj, Swierczevvski, Pokotilo, au scăpat din măcelul de la Roşcani. După doi ani de război, ţara a rămas pustiită; norodul şi-a plecat iar grumazul sub piciorul păgânului; bătea un vânt de desperare de la Moldova spre taberele zaporojenilor de la Nipru, unde tovarăşii lui Ion-Vodă aflaseră sălaş.

Petru-Vodă Şchiopul,|matca fără ac'domnea peste o Moldovă a ruinilor şi a mormintelor, fără să simtă că sub linişte se pregătesc răzvrătiri şi răzbunări.

Prin tragedia de la lacul Cahul, printre umbrele vitejilor, s-a strecurat şi năluca firavă a ibovnicei lui Ion-Vodă, Măria Săsoaica. Alături de soţul său în zile bune şi în zile negre, purtând lingă ea rod domnesc, a aşteptat o clipă să vadă cum se alege soarta domnului, în tabăra beglerbeiului. Apoi s-a hotărât să intre după el, în ordine, ca să poată să-i adune cel puţin oasele prin odihna veşnică. S-a dus şi nu s-a mai ştiut nimic de ea; a trecut prin pâcla de sânge ca o umbră de basme, cu pruncul la sân.

Fraţii domnului şi prietenii lor, scăpaţi de la Roşcani, au încercat, înainte de a trece Nistrul, să descopere pe domniţa Măria cu copilul. Când ostile paginilor se desfăceau după biruinţă, unele înaintând spre miazănoapte, altele retrăgându-se peste Dunăre, vitejii aceştia au căutat prilej, iscodind sau lovind, să găsească ce le trebuia. Negăsind pe domniţă, au căutat pe Irimia Golia. Negăsind nici pe acesta, au amânat socotelile şi şi-au apărat capetele, pentru timpuri mai prielnice.

Nicoară Potcoavă, poreclit în Zaporojă „Creţul” a fost primit cu deosebită dragoste de acei oameni liberi din pustie, care se chemau cazaci. Dintre ei, de la pragurile Niprului. de multe ori sabia lui a fulgerat până la Crâm şi în ţinuturile Împărăţiei. Numele lui a rămas în cântecele bandurarilor – şi le plăcea războinicilor să-i asculte isprăvile murmurate în preajma focurilor de tabără, la priveghi iu ri.

Noroadele din Moldova primeau asemenea veşti de departe şi aşteptau să le vie din răsărit acest „chemat”, frate cu Ion-Vodă cel Cumplit. N sfaturile pământenilor se înfiripa tot mai desluşit imaginea lui Nicoară; aşteptările erau legate de nădejdi mari: pe pământul încă ud de sânge;il strămoşilor se ridica iar un vânt de vrednicie; aşa a fost soarta acestui neam, să nu aibă linişte până la izbăvirea lui.

Fraţii şi tovarăşii lor aveau într-adevăr în ei hotâ-rârea de a se întoarce în Moldova. Mai întâi socoteau că trebuie să găsească pe Irimia Golia. După aceea înţelegeau că, lângă dorinţa norodului, se alcătuiau şi uneltirile ur.ora din boierii pământeni, ca să pregătească lui Nicoară domnia Moldovei. Ţopa, boier de neam vechi, fost pârcălab de Roman, şi Kopycki, fost căpitan al lui Ion-Vodă. făcuseră legământ să întroneze pe Potcoavă. Se alcătuiau sfaturi, se strângeau bani: umblau soli ascunşi dintr-o graniţă în alta la poloni şi în Ucraina: vremea trecea.

Înainte de a se strânge banii şi de a se năimi oastea trebuitoare, Nicoară. oblicind că Irimia vânzătorul ar fi fiind la Iaşi, n-a mai pregetat. A socotit că a venit ceasul acestei socoteli, şi. cu puţini tovarăşi, a trecut Nistrul, şi cu mare repeziciune a pălit la Iaşi, după rânduiala călăreţilor pustiei. Acolo. într-o noapte, straja palatului domnesc a fost tăiată şi Petru-Vodă Şchiopul a scăpat cu fuga, numai printr-o minune. Au fost călcate în pripă casele boierilor. Pe Irimia Golia nu l-au găsit.

Bulucul de oşteni turci venind din cetăţuia Galatei în sprijinul domniei, a fost iarăşi încăierare cruntă şi vitejii,

respinşi, au căutat scăpare în altă parte decât drumul Nistrului, ca să li se piardă urma.

I – CÂNTECUL LUI ION-VODĂ.

Cei zece fugaii făcuseră dimineaţă, în zori. un popas scurt, cât ai turna o lulea: de atunci nu mai puşi seră piciorul pe iarbă verde, zburau pe caii lor aprigi spre asfinţit, prin strălucitul soare de primăvară: în urma lor, ca după o suflare de furtună, drumul singuratic rămânea cufundat în vârtejuri luminoase de colb.

În frunte călăreau fraţii. Nicoară Potcoavă, întunecat şi amărât, părea ţintuit pe murgul lui. Tunica scurtă căzăceasca îi strângea pieptul lat în care gemea înăbuşit o vijelie. Pulpele tari în nădragi largi, picioarele în cizme de marochin până la genunchi, cu pinteni de argint, strângeau nervos coastele calului. Căciuli'ă de astrahan da drumul unui val neregulat, creţ de păr luciu, şi punea o umbră uşoară pe ochii întunecoşi, în care plutea lumina unui râmnic adânc într-o zi fără soare. Mezinul, Alexandru, de o mare asemănare cu frate-său, dar cu ochii neliniştiţi, îşi contenise de multă vreme pornirile mânioase şi călărea lângă frate-său pe roibu-i ca şi dânsul de-nfocat…

După fraţi veneau, pe cai iuţi moldoveneşti, vechii tovarăşi de vitejii şi de restrişte.

Bătrânul Petrea Gânj, căpitan oţelit din pedestrimea lui Ion-Vodă cel Cumplit, le era fraţilor ca şi un tată. Un stejar de român cum rar se găseşte: îi plăcea să bea, dar mai mult îi plăcea să se bată. Glumea când era voie bună – şi răcnea ca un leu în vârtejul luptelor. Ochii blajini la linişte. – la minte se îricărcau de fulgere: sprâncenele negre, de un deget de late. se lăsau peste ochi posomorind luminile, iar barba albă şi pletele albe se răzvrăteau ca de spulber.

Apoi: Toader Ursu – urs, drept urs – cu nişte mustăţi de şi le înnoda la ceafă; Alexe Totârnac, poreclit Vulpe, de vulpe ce era, sprinten şi iute ca dihania; Crăciun Harbuz şi Radu Suliţă, buni tovarăşi de încăierare şi de cinste; Ştefan al Măriei şi Gheorghe Stângaciu, fraţi de cruce, din ţinutul

Sorocei, oameni tăcuţi şi zidiţi în fier parcă; şi cel din urmă, robul Caraiman al lui Fedeleş, de la Runc din Moldova de sus, rob credincios, rob viteaz şi meşter mare: se îngâna cu apele, cu codrii şi cu privighetorile, din alăută!

Mergeau prin vârtejuri luminoase de colb, paloşele şi săneţele scânteiau la soare.

De la amiază, o luaseră pe un drum îngust care se strecura întortocheat pe sub muncele şi prin vai. Pe ici, pe colo, pâraie lucii curgeau pe sub sălcii tăcute, încremenite în mâhnirea singurătăţilor.

Soarele de primăvară fusese aprins; dar căldura se potolea deseori când treceau pe sub streşini de codru verde: locuri bune de adăpost şi de odihnă, dar Potcoavă părea că nici nu le vede.

Toţi erau tăcuţi, flămânzi şi însetaţi; – priveau cu încruntare înainte. Dar mai încruntat decât toţi era moş Petrea Gânj; el mormăia din vreme în vreme ca urşii: de dimineaţă din zori, nu fumase măcar o lulea! Caraiman robul întovărăşea dorul acesta cu o privire desperată înainte, peste văi şi colnice; dar ochii în zadar îi licăreau ca argintul viu, nicăieri nu se zărea fum pe sate. În tăcerea care-i întovărăşea, numai tropotele vuiau fără răsunete.

Deodată calea coti pe o costişă, printr-un făgiţel tinăr. în care razele se cufundau mai pline de strălucire şi de taină; apoi începu să urce printre stejari rari, – cele dintâi străji ale codrului. Lumina se împuţina.

Domoliră fuga cailor, se înşirară unul câte unul pe sub streşina verde şi prinseră a sui la pas.

— Ei, ce zici, moş Petre? vorbi deodată mezinul, întorcând capul spre moşneag.

— Multe aş spune, răspunse bătrânul, dar mi-i foame şi mi-i sete. Tac şi mă gândesc.

Mezinul începu a iâde:

— Moş Petre, umple-ţi pipa şi are să vie şi gustul de vorbă…

— Pipa ca pipa, suspină din urmă Toader Ursii; dar o oală cu vin dac-ar fi… eh! bine-ar fi.

— Până la vin, ne adăpăm cu venin! încheie scurt Nicoară Potcoavă.

Vorba aceasta trezi multe amărăciuni. Bătrânul Petrea voi să zică ceva, dar se stăpâni, mugi înăbuşit şi-şi trase cu mânile caierele care-i ţineau loc de mustăţi.

În tăcere, suiau la deal pe sub streşini întunecoase. Codrul se întărise; la dreapta şi la stânga se înălţau goruni uriaşi care deasupra îşi împreunau cununile, într-o pace de biserică. Paşii cailor răsunau sub bolţi.

Prin desime pătrundea o lumină slabă de zori şi tremura printre trunchiurile stejarilor, ca umbrele schiţelor unei roţi. Granguri galbeni, spăriaţi. se ridicau din ţâhlişuri; se auzeau departe cântecele mierlelor în suspinul obişnuit al codrului.

Bătrânul nu putea răbda. îşi trase cu tărie mustăţile şi mugi:

— Stăpâne Nicoară…

Potcoavă îşi întoarse spre bătrân ochii adinei.

— Stăpâne Nicoară, nu te da bătut! Stăpâne Nicoară, multe-am îndurat noi, şi bune şi rele… Va veni şi vremea noastră!

O brazdă se săpa în fruntea lui Potcoavă; prin ochii lui trecu o licărire de durere.

— Frate, zise mezinul, de ce eşti aşa de amărât? * – Nu pricepeţi voi? răspunse întunecos Potcoavă, nu pricepeţi că mult venin s-a strâns colea, în această zi de fugă! Oare Şchiopul e mai vrednic decât fraţiii lui Ion-Vodă?

— Frate! taci din gură, strigă mezinul; avem când să ne arătăm vrednicia! Am să rup ticălosului Petru şi piciorul celălalt!

— Stăpâne Nicoară, oftă bătrânul. adă-ţi aminte de vremurile bune. Toate merg până unde se poate. Ce voiai să facem noi, zece oameni? Dar are să ne vie apa la moară şi vom vedea!

Potcoavă tăcea: sufletul lui era plin de întuneric şi îndoială, gânduri aspre îl bântuiau, ca un vânt arzător. Brazda frunţii părea neagră.

Prin tăcerea codrului, suiră până pe creastă. De acolo, privirea, lăsându-se pe cununile întunecoase ale gorunilor, îmbrăţişa în văi, departe, lunci în linse de arini şi mesteceni, printre care scânteiau la soare reţelele curgătoare ale Moldovei, pline de jăraticul apusului.

Călăreţii se opriră. Petrea Gânj întrebă cu voce plină de duioşie:

— Te mai ustură rana. stăpâne?

Potcoavă se făcu că n-aude. îşi opri calul, pe gânduri. şi zise răsfirându-şi cu degetele barba bălaie:

— Poposim pe malul Moldovei, ce ziceţi?

— Poposim, frate, răspunse mezinul, caii au nevoie de odihnă.

Bătrânul zise iar, înfăşurând pe Nicoară cu o privire caldă:

— Stăpâne. te mai ustură rana?

— Nu, moş Petre, nu mă mai ustură… murmură pe gânduri Potcoavă.

Moş Petrea clătină neîncrezător din cap; apoi deodată izbucni, cu ochii fulgerători:

— Căţeaua de Chiajna e totul! Din pricina muierii s-a vărsat sânge moldovenesc! Şi dinii, dinii… de boieri vânduţi… De aceea a pierit Ion-Vodă al nostru, de aceea ţara geme împilată şi noi pribegim!… Alelei! stăpâne, stăpâne. ne vom întoarce noi şi rău vom potopi pe vrăjmaşi! cu mult sânge de al lor vom spurca pământul!

Potcoavă zâmbi cu dragoste:

— La asta mă gândeam şi eu. moş Petre… Dar până atunci să ne lăsăm la vale, să îmbucăm ceva, să fumăm o pipă şi să ne mai odihnim ciolanele…

Ochii bătrânului se luminară. Toader Ursu zise din urmă:

— Lasă, că are să fie bine!

Şi se lăsară la vale, prin tăcerea măreaţă a asfinţitului.

Soarele se stingea în pâclele vinete ale munţilor depărtaţi; o boare răcoroasă începu să adie. tufişurile murmurau în jur. Pe ici pe colo. plopii tremurători licăreau cu străluciri argintii. Moldova sclipea în vale şi, în tăcere, se tânguiau ţipetele pescăruşilor. Se auzea şi zvonul undelor. Pe alocuri, în desişuri, cârâiau cristei.

Cai şi oameni coborau obosiţi prin întinsa melancolie a acestui peisagiu auriu de primăvară. în sufletele lor gemeau multe doruri şi multe patimi, de asta vorbele ieşeau greu. amărâte. foarte scurte, foarte simple. – dar din tonul lor răzbăteau dureroase înţelesuri.

Tăceau coborând spre popas şi amurgul îi înfăşură cu cele din urmă străluciri.

Când balta, scânteind ca oţelul. începu să se arate aproape, prin ochiurile zăvoaielor, cu un murmur uşor de unde, caii, ca şi cum ar fi simţit popasul aproape, porniră mai repede.

Călăreţii cârniră la dreapta şi poposiră într-o luncă, pe malul apei.

După ce îngrijiră caii, se uşurară, se răcoriră şi se întinseră în iarbă, pe cergi. Caraiman scăpară şi aţâţă un foc de găteje; iar Vulpe şi Stângaciu porniră cu săneţele pe poteci, către vad, după vânat.

Focul se aprinse şi vărsă o dungă lată de lumină în tufişuri; frunzele luncii licăreau. Erau împresuraţi de o roată albă de mesteceni; iarba moale ca părul era naltă şi prindea a se umezi. Se întuneca, şi sus, din văzduhuri albastre, izvorau stele galbene.

Nicoară Potcoavă se aşează jos, pe cergă, lângă foc, şi îşi dezbrăcă straiul strimt care-i îmbrăţişa mijlocul. Pieptarul de piele de căprioară şi, dedesubt, cămaşa de în erau scoarţă de sânge închegat. Bătrânul Gânj strigă cu voce mişcată:

— E rău, stăpâne! Te doare?

— Vezi, frate, grăi mezinul, ai spus că te-au zgî-l iat; eu văd că unghia de fier a pătruns adânc!

— Nu-i nimic, zise liniştit Potcoavă, mă mir numai cum de a putut răzbi sângele şi prin legături. Dar bine că s-a oprit acuma!

— S-a oprit pentru că s-a închegat, vorbi şi Suliţă; altfel ce fel de legătură. în goana calului? Se vede bine ce soi de zgârietură este.

După o tăcere, moşneagul zise:

— Stăpâne. să nu desfaci legăturile, că n-are să fie bine…

Nicoară zâmbi:

— Nu te teme. moş Petre!

Nu-şi desfăcu legăturile. Poate nici n-ar fi putut să le desfacă: trebuiau tăiate cu paloşul, căci coaja de sânge era de un deget. îşi încheie domol bumbii de argint şi rămase tăcut lingă foc. cu ochii ţintiţi în flăcările roşii, cu dunga din frunte adâncă şi neagră.

Vântul uşor şi umed pornise mai tărişor şi pleca într-o parte limbile focului. Potcoavă sta cu capu-n piept; mezinul păstra şi el tăcerea, privind din vreme în vreme înspre faţa dureroasă a celui mai mare. Moş Petrea Gânj îşi umplea luleaua ca să-şi mai amăgească foamea; ţiganul Caraiman aţâţa focul şi făcuse jăratic cit lumea: parcă avea de gând să se îndoape cu jar. Ceilalţi aşteptau tăcuţi, întinşi pe cergi.

Deodată pornii ă două tunete lungi şi depărtate, în noapte. Ţiganul tresări, se ridică în picioare, apoi se cinchi iar înaintea jăraticului: moş Petica ofta mai uşurat.

Nu trecu mult şi cei doi plecaţi se întoarseră. Aduceau trei gâşle vinete.

— Avem noroc, zise înviorat moş Petrea. semn bun!

Iar ţiganul sări ca uliul asupra vânatului şi începu să scarmene de pârâiau penele şi zburau după vânt. ca fluturii. Vulpe înjghebă trei ţăpuşi şi trei crăcăni, şi. cât ai fuma o lulea, mai mult nu trecu şi cele trei gâşte prinseră a sfârâi deasupra jăraticului.

Toţi se dădură pe aproape, dar toţi tăceau încă, pentru că se gândeau şi se uitau numai: şi când foamea te roade, nu ţi-i de vorbă, cum nu i-i cânelui a linge sare. Numai

Caraiman mormăia încet un cin-tec. lingându-şi buzele şi învârtind deasupra focului gâştele care sfârâiau. Moş Petrea molfăia capătul lulelei; frăţii stăteau alături, căzuţi pe gânduri.

Moldova şoptea aproape, lunca şoptea împrejur şi trunchiurile albe ale mestecenilor sclipeau ca nişte luminări O prepeliţă strigă peste ape.

— Bună ar fi de pus în ţăpuşă!… rânji Caraiman.

— Are omul gusturi alese! vorbi Totârnac, poreclit Vulpe, de vulpe ce era.

— Voi vorbiţi de prepeliţi… mormăi moş Petrea Gânj; şi când aţi zis ţăpuşă, eu m-am gândit la Irimia Golia… Hei! voi da eu odată cu crucea peste dân-sul! El l-a mâncat fript pe Ion-Vodă al nostru!

— El, da!… murmură cu întristare Crăciun Harbuz. Moş Petrea oftă, apoi începu să mozolească iar capătul lulelei.

Ţiganul era meşter la fript gâşte, după cit se vedea. Toţi erau grăbiţi, da' el era mai grăbit decât toţi. Scoase pite de secară din desagi şi le împărţi; apoi toţi se dădură pe lângă carnea rumănă. Nu ştiu, ori fălcile lor pârâiau, ori ciolanele gâştelor, dar trebuie să fi fost straşnic de bună friptura. Fraţii uitară gândurile negre şi piciorul cel şchiop al lui vodă Petru şi se mai înveseliră, cu câte un picior de gâscă în mină. Limbile începură a se dezmorţi.

Pe urmă, se întinseră iar în jurul focului, pe cergi. Caraiman numai, după ce şi-a pus pântecele la cale, s-a gândit că destul a prăjit el gâşte, acum a venit vremea să se prăjească şi el, – drept aceea, a stârnit o pălălaie lungă cât mestecenii. S-a dat aproape şi numai cât îi sticleau ochii şi dinţii.

E nevoie să mai spunem că toţi şi-au scos pipele, pentru că nu se ştia dacă fumează ori nu, – numai despre fumatul lui moş Petrea nu-i nevoie de vorbă multă: pufăia moşneagul de s-auzea cine ştie de unde, şi mormăia şi scotea un fum, de socoteai că i-i hogeag gâtlejul.

S-au pus apoi la taifas. Caii păşteau în desişul întunecos iarba moale; focul arunca pânze roşii de lumină în întunericul frunzelor; Moldova se sfădea cu prundişurile; mestecenii se închinau şi vântul umplea câteodată afundurile depărtate ale codrului de vuiet de ape.

— Doamne, fraţilor! vorbi Petrea Gânj, mi-am adus mai înainte aminte de ticălosul Irimia Golia. De mi-a pica în palmă, am să muşc din el cum am muşcat din gâştele de odinioară. Viteaz a fost IonVodă. dar minciuna sparge şi casa de piatră. – şi boieru-i minciună din creştet în tălpi.

— Moş Petre, moş Petre, murmură Stângaciu. nu-mi mai aduce aminte, că tare mă arde la inimă! Şi-au vândut. cânii. moşia şi l-au vândut pe vodă cum a vândut Iuda pe Hristos!

— Pe tine te doare, băiete? Şi pe mine mă doare, cumplit mă doare!

— Oleoleo! dar mare-i unul Dumnezeu! Munte cu munte se întâlneşte, dar om cu om?

— Eu nu pricep, zise Alexandru mezinul, cum dracul de n-am dat de dânsul ieri. Aveam un ştreang minunai pentru gâtul lui.

— Doamne, frate, mişelul e ca şarpele! rosti neguros Nicoară.

Moş Petrea mormăi, după un răstimp.

— Decât un an cioară, mai bine o zi şoim! Ion-Vodă al nostru a trăit puţină vreme, dar şoim a fost!

— Of-of! gemu moşneagul scrâşnind. cum ni l-au sfârticat nelegiuiţii! Cât ne-am necăjit să-l facem să fugă singur şi n-a fost chip! S-a dus şi el, s-a dus şi soaţa lui. s-a dus şi pruncul. – parcă nici n-au fost! N-am să mor, n-o să mă lese Dumnezeu să mor, până ce n-oi vedea pe Irimia întins la picioarele mele!

Moşneagul îşi lăsă capul pe piept şi oftă; apoi căzu pe gânduri. Luleaua i se stinse între degete.

Zăvoaiele dese murmurau în preajmă, caii strănutau din când în când; chimirurile late, săneţele şi paloşele sclipeau

în bătaia focului. în ţâhlişuri. peste Moldova, ţipau cristeii; o undă de vânt trecu tainică prin mesteceni.

— Fraţilor! geniu moşneagul, vă aduceţi aminte de vremurile cele straşnice? Oh. Doamne, ce vremuri!

— Să ne-ndulcim amarul, zise cu greutate Suliţă: atâta mai avem şi noi în ceasuri cumplite!

Bătrânul. cu ochii mari. aţintiţi, începu să vorbească ca într-un vis:

— Ce zmeu de om! Cum muşcau paginii ţarina şi se zvârcoleau ca şerpii pe jăratic! N-a fost nici va mai fi aşa voievod! Mergeam toţi ca nebuni după dânsul. prin bura de sânge! Când îşi trăgea paloşul şi pornea, turcii se abăteau într-o parte ca înaintea unui vifor! -

O înfiorare rece trecu prin toţi tovarăşii.

— Cum s-a dus! urmă moşneagul, cu glas amă-rât. Grozavă ursită pentru aşa viteaz! Şi domniţa Măria, cu puiul ei. cum a trecut, ca o umbră… şi noi n-am putut-o scăpa nici pe dânsa! S-a dus pentru totdeauna, aşa de amărâtă şi aşa de zdrobită, cu pruncul la sân!

Luleaua stinsă tremura în mâna moşneagului. Bătrânul se plecă asupra jăraticului, căutând un cărbune. Nimeni nu-i văzu ochii, dar un cărbune sfârâi dedesubt.

Focul întindea limbi albăstrii: o tresărire de flacără lumină deodată chipul aspru, ca cioplii în piatră, al bătrânului. Ochii seânteiau întunecos.

— Moş Petre, vorbi Potcoavă. Dumnezeu a vrut să scăpăm, pentru răsplata Iudeu!

Gânj dădu încet din cap, privind cu dragoste chipul viteazului.

Tăcură multă vreme. Un vânt amar le bântuia sufletele, toţi stăteau pe gânduri. cu mintea la vremurile cumplite. Acelaşi gând, acelaşi dor trecea prin toate sufletele, pe când prin luncă se strecurau murmurări tainice, ca ciuntiri depărtate de undă.

Bătrânul îşi umplu din nou pipa. cu ochii ţintă în jăratic, cu sprâncenele negre încruntate. Mezinul se lăsase pe o

coastă şi privea văzduhul negru în care clipeau stele vioaie. Ţiganul era neliniştit. înfiorat, şi ochii lui focoşi ardeau ca doi ochi de lup.

Deodată se ridică în picioare, se apropie de desagi, se plecă şi prinse a cotrobăi prin ei.

Vulpe râse încetinel:

— Săracul Caraiman. cât de ţigan e el. dar tot s-a întors prin foc. de şi-a iuă< scripca.

— Aş! zise şi Ursu. ţi-ai găsit să se lese el de diblă! Noi fugeam cu săneţele în mină şi împroşcam foc în ieniceri şi el saltă pe cal ca un smintit, cu stânga ţinea frâul şi cu dreapta scripca. în vânt!

Caraiman se întoarse, fără să se uite la nimeni, se aşează lângă foc cu picioarele încrucişate sub el. şi stătu aşa un răstimp. Apoi dreapta lui pipăi strunele.

Suflările nopţii porniseră mai tari. se furişau prin mesteceni în freamăt uşor şi ţiganul ciupi strunele: tim-cum. tim-cum. – şi ochii îi licăreau ca doi cărbuni şi stăteau nemişcaţi, privind înainte.

Ciupea strunele şi cânta încet, cu glas duios:

Foaie verde de dudău, Murgule căluţul meu, Ce oftezi aşa de greu? Ori ţi-i foame, ori ţi-i sete, Ori ţi-i dor de codru verde…

Apoi luă arcuşul şi prinse a mângâia lin strunele; cântecul părea că vine de departe, o dală cu vin tul.

Toţi ascuUau tăcuţi, răsturnaţi pe cergi; numai moş Petrea. cu coatele pe genunchi şi Nicoară Potcoavă în capul oaselor, stăteau nemişcaţi. în lumina roşie, cu ochii spre cele din urmă tresăriri de flăcări.

Caraiman cânta încet, arcuşul luneca lin. şi alăuta părea că suspină chinuit şi plânge cele din urmă ceasuri ale viteazului Ion-Vodă şi ale duioasei Marii. Umbrele lor p plutesc în întuneric, pe vânt; iar strunele gemeau şi oftau, cu lunca, cu vântul, tot mai slab. tot mai moale, ca într-un vis.

Nicoară Potcoavă lot nemişcat sta şi sarbăd. cu ochii plini de amărăciune în flăcările albastre.

II – LA DAVIDENI.

Se deşteptară în răceala jilavă a zorilor.

Trăgea un vânt subţire dinspre baltă; pescăruşi şi nagâţi treceau lipind de foame; roate de pâcle veneau după vânt şi descopereau solzii apelor întunecoase; luncile vâjâiau.

Caii erau sătui şi stăteau neclintiţi în verdeaţa umedă.

Caraiman se sculă şi porni după găteje. iar-ceilalţi se puseră să-şi şteargă săneţele de răvineală. Alexe Totârnac, poreclit Vulpe, zise:

— Stângaciule, ia-ţi săneaţa şi să pornim la po-tică. poate ne cade vreun iepure… Cam slabe-s di-hăniile. ce-i dreptul, pe vremea asta, dar, de nevoie, om mânca şi noi ce-om putea…

— Lasă iepurii. Vulpe, grăi Petrea Gânj: nu mai strica încărcătura degeaba; mai bine vezi, poate-i avea norocul de-asară.

— Aha. s-a-ntărtat moşul la gâşte grase, zâmbi Totârnac: apoi zise Stângaciului: Haide. Slângăduie, ia-ţi zburaturi… Şi porniră prin tufe.

Ceilalţi adăpară caii: iar Caraiman scapără, aţâţă focul şi făcu o pălălaie ca şi în sara trecută. Ziua deschidea ochii şi cununile codrului se rumeneau.

Alexandru era odihnit, după somnul greu: dar frate-său tot galben. întunecat şi chinuit de durere. Petrea Gânj zise:

— Mi se pare mie. stăpâne. că rana-i adâncă şi are să trebuiască să ne oprim la o casă de om; văd eu că nu eşti în toate apele.

— M-a tras pământul. moş Petre, asta-i. dai n-avea grijă; numai să pornim la drum şi-i vedea că are să fie bine…

Moşneagul clătină din cap şi mormăi nemulţă-mit; îşi umplu pipa şi se trase lângă foc. După un răstimp, grăi:

— Adică ce-ar fi dacă ne-am opri la o casă de creştin? încaltea să te văd lecuit de istov… Ce? două. trei zile trec ca o părere şi, după ce s-a astupa zgârietura. puţin ne pasă.

— Dar de zgârietura n-are încotro! zise Alexandru; nu-l ştii dumneata, moş Petre? Mai bine moare decât să spuie că-l doare. Ia uită-te la el: parcă i-a luat pânza de pe obraz; a curs pesemne sânge din el… cu vadra… şi n-a zis nici cârc. Amarnică fire de creştin! Ia ascultă, frate, cât e şagă e şagă…

— Taci. Alexandro, că nu ştii ce vorbeşti. Dar ce-s eu! muiere? Să cad în brânci pentru atâta lucru? Păziţi-vă treaba: pornim şi mergem înainte!

Bătrânul privea cu ochi calzi pe Potcoavă. Zise:

— Mergem… dar toi ar Ei bine să… La urma urmei, înainte cu Dumnezeu!

Se uită la mezin. îşi împinse pipa la colţul gurii şi zâmbi, clătinând din cap.

Fratele cel mare se sculă, se apropie de calul lui, îl mângâie pe ochi. îi răsfiră coama între degete şi-l bătu pe gât:

— Măi Murguţ măi. ca vântul să mă duci la cazaci, măi Murgul.! Până ce n-oi vedea duşmanii muş-când ţărâna. nu mă las!

Ochii lui Gânj licăriră: A da Dumnezeu, stăpâne. şi ne-a veni şi nouă apa la moară.

Murguţ necheză încetinel, înăbuşit, şi cercă să apuce pe Nicoară de mână. Ceilalţi cai ridicară capetele şi începură a vântura cu picioarele subţiri.

Caraiman. care se prăjea pe lingă foc, vorbi şi el:

— Ce zici. stăpâne? tot mi s-a distrămat mie arcuşul: are păr bun Şchiopul?

Alexandru zâmbi a râde şi răspunse:

— Taci. Caraiman, că nici de atâta nu-i bun vodă cel ticălos!

Statură tăcuţi câtăva vreme.

Suluri roşii de lumină pătrundeau de la răsărit prin ochiurile poienilor; stoluri de vrăbii prinseră a cislui prin sălcii, la marginea apei; mierlele ziceau din fluier. în luminile răsăritului.

Deodată desişurile pârâiră şi glasul lui Vulpe se auzi:

— Gata focul?

or;

— Gata. gata. dumneata să fii sănătos! răcni Caraiman, sărind în sus. vesel.

— Măi Vulpe măi. tună Toader Ursu, ce-i? gâscă ori gânsac?

— Ba nici boboc nu-i. răspunse Stângaciu ieşind cu Totârnac din dosul mestecenilor. Vulpe râdea.

— Ba nu, zău. Stângaciule, zise cam trist Caraiman; nu şăgui. că n-avem vreme şi mie parcă mi-au mas şoarecii în pântece!

Cei doi puşcaşi veneau numai cu săneţele în mină. Caraiman căta amărât la ei.

— Tu să fii sănătos. Caraimane! zise Vulpe, glumeţ. Caraiman se scarpină în cap.

— Dar ce-aţi păţit? întrebă mezinul.

— Ei. parcă gâştele au fost proaste, să se lese împuşcate… mormăi Petrea Gânj.

— Curat! rosti Totârnac.

— Cum? n-aţi dat peste nimic?

— Ba am dat, dar vorba ceea: ochii văd. inima cere… Parcă ne-am putut apropia? Pe urmă, ne-am gândit că se va face ziuă şi trebuie să pornim. Afară de asta. după deal. pe coastă, am zărit o curte boierească.

Moş Petrea îşi aţinti urechea:

— O curte boierească zici?

— Da. ş-am socotit că până acolo n-om muri de foame.

— Departe? întrebă Potcoavă.

— Dar de unde! strigă Totârnac; se vede bine din vad; ce curte mândră. de-a mai mare dragul!

— Iaca-i bun! grăi moş Petrea, iaca-i bun! un pahar de vin şi un hartan de miel nu strică! Ar fi potrivit să mergem. După ce ne înviorăm, pornim înainte cu Dumnezeu! Un pahar de vin bun, mai rar…

— Bine. moş Petre! rosti zâmbind Nicoară: hai. băieţi!

Potcoavă era galben şi ochii îi ardeau dureros: îl frigea rana din coastă.

Se pregătiră. încălecară; ieşiră din frunzişurile umede, la mal.

Ca la vreo douăzeci de obraţe în susul Moldovei, se vedea o dungă de creţuri subţiri pe unde. şi apele curgeau împrăştiate pe prund.

— Acolo-i vadul! zise Petrea Gânj şi porniră într-acolo, cu junghiurile şi chimirurile late sticlind în săgetările soarelui.

Pescăruşii vinei i se învârteau ţipând pe deasupra lor: câteodată se repezeau asupra luciului verziu, înfiorau undele şi se ridicau cu chitici în cioc.

Intrară în şir. în vad. întâi Nicoară Potcoavă, după dânsul mezinul, pe urmă Petrea Gânj, şi ceilalţi după dânşii.

Apa venea tare şi se izbea în pântecele cailor cu vuiet. Caii păşeau cuminţi şi se ţineau bine.

Deodată Potcoavă ieşi din linie şi se lăsă pieziş după apă.

— O să ajungem mai degrabă aşa!... zise el.

— Nu te abate din vad. stăpâne. strigă Petrea Gânj. Să nu dai în vârtejuri!

Nicoară făcu un semn cu mina: să nu se teamă. Erau să se ia şi ceilalţi după dânsul; tocmai voiau să-şi dea drumul, când Alexandru scoase un răcnet şi-şi repezi calul spre frate-său. Potcoavă se scufundase până la piept cu cal cu tot. apoi ieşise deasupra şi iar se scufundase. Murgul sforăia şi se lupta voiniceşte, apele veneau mânioase şi se rupeau în două. izbindu-se de pieptul voinicului. Călăreţul îşi întoarse capul şi văzu că toţi se învăluit1 după el, le făcu un semn cu mâna şi şi rigă:

— Nu-i nimica, nu vă temeţi...

Murguţ se încorda şi sforăia; apele băteau în călăreţ şi-n capul calului; mezinul ajungea la frate-său; ceilalţi după el: dar Murguţ ieşea din vârtej: prinsese cu copita fund tare şi acum păşea pufnind spre mal.

— Slavă Domnului! cuvântă moş Petrea. Lucrurile se petrecuseră ca într-o fulgerare de icoane; caii trecură prin

undele iuţi. apa coborî la genunchii lor. pe urmă mai jos şi în curând potcoavele bătură prundul vânăt.

Nicoară Potcoavă era galben ca turta de ceară: o întunecime mare plutea în ochii iui. – durerea adâncă eare-l făcuse în două nopţi şi o zi. după ce fusese rănit, să umble ca printr-un vis dureros. Când tovarăşii se apropiară de el. zăriră pete de sânge pe Murguţ.

— Dar ce-i. frate? grăi Alexandru: ţi s-a rănit calul?

Fratele mai mare zâmbi şi făcu semn. cu capul, că nu; răsufla greu şi strângea coastele calului intre pulpe. Atunci toţi. apropiindu-se cu luare-aminte, văzură ce era: un pârăuaş îngust de sânge se strecura pe sub tunică şi picura pe coastele murgului.

— S-au desfăcut legăturile rănii! răcni moş Petre.

— Nu-i nimic… murmură Potcoavă.

— Cum nu-i nimic, frate? strigă mezinul mî-nios: să-l descheiem. moş Petre…

— Nu te supăra frate, nu te supăra… murmură zâmbind Nicoară.

Soţii se grămădiră în jurul rănitului. Alexandru descheie bumbii de argint şi pieptarul ud. Dedesubt se văzură legăturile roşii zvâcnind deasupra rănii: sângele izvora şi curgea la vale. de-a valma cu apa rece.

Bătrânul se apucă, gemând. cu mânile de cap:

— Dar bine… asta-i rană? zise el. asta-i rană? lovitura asta putea ucide un mistreţ! S-au dezlipit legăturile muiate de apă şi uite ce vină groasă de sânge!

Potcoavă sta drept pe cal şi ochii îi sticleau de durere.

— Ce-i. moş Petre? zise el. ce te sparii aşa de tare? Eu ştiam că eşti obişnuit cu sângele…

Bătrânul războinic tăcu, cu faţa aspră; dar în ochii lui se aprinse o scânteie de duioşie. Toţi tăceau, privind faţa împietrită a rănitului.

— Nu-i chip să luăm legăturile, grăi mezinul.

— Nici vorbă! răspunse moşneagul, pe când Caraiman scotea fâşii de pânză de în; să le strângem şi să le întărim

cu altele, ca să se oprească sângele. Nu mai avem mu 11 până la curtea boierească; iacătă-o, se zăreşte acolo în fund. după cuta de deal. Acolo ne-om opri şi vom vedea pe urmă ce mai este de făcut.

Legăturile fură strânse şi întărite pe deasupra cu altele. Sângele ţonteni. Nicoară Potcoavă oftă şi închise o clipă ochii, dar nici un muşchi de pe faţa lui nu tresări.

Porniră mâhniţi pe şesul plin de prund: mănunchiuri de iarbă subţire, ca nişte bărbi de ţap. ieşeau din pietriş, pe ici pe colo.

La dreapta lui Nicoară. în partea rănii, călărea Alexandru, la stânga moş Petrea Gânj. Chipul rănitului era întunecat, ochii ardeau adinei, dar trupul sta ca o făclie pe murg, nalt şi falnic. Moşneagul, pe gânduri. îşi rodea mustaţa.

Caii mergeau la pas. în tăcere. Pescăruşii se roteau ţipând pe deasupra. Pe coasta dealului, în fund. plutea fum vânăt, şi prin fum se zărea o curte mare boierească. Pe clin. la vale, erau împrăştiate case, sub glugi de stuh; de-abia se vedeau din livezile verzi. Soarele lucea vesel şi tânăr. La poalele dealului, păştea o cireada albă de vite; talanga suna moale în liniştea câmpiilor.

Satul era gospodăresc şi sătenii păreau cuprinşi. Băieţei în durâigi se hârjoneau cu cânii. în colbul hudiţelor: când vedeau pe fugari răsărind călări, cu săneţele în spate, săreau pe după garduri şi de acolo se uitau la ei cu ochi mari. spărioşi; cânii zăpăiau la picioarele cailor. Oamenii ieşeau pe prispele înalte şi petreceau cu priviri mirate pe străini; fete mari se iţeau prin crăpătura uşilor; în urmă nevestele sfătuiau cu mâna la gură.

Întâlniră un sătean. Mezinul îl opri:

— Bade, nu ni-i putea spune dumneata ale cui sunt curţile cele de colo?

— Da' cum nu? Acolo şade boierul nostru… boierul Andrei Dăvideanu… şi satul ista e al lui.

— Al lui? zise moş Petrea; tare bine… Şi cum îi zice satului?

— Dăvideni.

— Iaca-i bun… prea bine, mormăi bătrânul, să trăieşti, frate… Da'… de treabă boier?

— Cine? boierul nostru? he-hei!… numai oameni buni să fiţi… şi-ncolo să n-aveţi grijă.

Porniră înainte. Gospodarul stătu o bucată în loc. uitându-se după dânşii. apoi îşi repezi iar căciula pe ochi şi-şi caută de drum.

Calea mergea trăgănată pe coastă; casele se răreau, trupul satului rămânea în urmă. în verdeaţa livezilor; fumul se ridica vânăt. cânii lătrau. cumpe-nele fântânilor scârţâiau. Din vale oamenii se uitau după voinici, cu mânile streşină la ochi.

La jumătatea coastei, pe un podiş, se înălţa curtea boierească, albă: un zid scund o încingea ca un brâu; spre vale către Moldova, curgea neagră păduricea de frasini, de arini şi de fagi, împresurată de jur împrejur, cât bătea ochiul, do un gard înalt de nuiele. în vale. către marginea păduricii, clipea un râmnic întins în lumina dimineţii.

Porţile mari. căptuşite cu fier. erau deschise: fugarii fuseseră văzuţi de multă vreme şi boierul Andrei Dăvideanu îi aştepta în cerdac, în mângâierea dimineţii. Argaţii stăteau gata să primească şi prieteni, şi duşmani. Erau cu mânile goale, dar în chimi-ruri se ascundeau junghere tăioase.

Faţa boierului se lumina într-o coroană de păr alb.

— Bună dimineaţa şi bine te-am găsit, boierule! vorbi mezinul: bucuros de oaspeţi?

— Bucuros, bucuros! rosti limpede boierul bă-ti'ân. ridicându-se; poftim! dar. după cât văd eu, de nevoie cereţi ospeţie. că aveţi un rănit…

— Da… frate-meu e rănit, şi a slăbit pe drum…

Privirea limpede a lui Andrei Dăvideanu îi îmbrăţişa pe toţi deodată; se opri o clipă asupra lui moş Petrea, ţinti pe mezin, pe rănit, apoi se lumină.

Voinicii se închinară şi boierul le zise:

— Bine-aţi venit, vitejilor! dar nu staţi, descăli-eaţi, şi să vedem, poate s-a găsi ceva şi pentru dumneavoastră.

— Doamne, jupâne, vorbi moş Petrea; zi ospă-tare. ca să-ţi iasă un sfânt din gură!

— Hm! rosti boierul, se cunoaşte că eşti bătrân încercat. Cel mai bun cu vânt e acesta pentru cei drumeţi: n-aveţi grijă, poate s-a găsi ceva la bordeiul meu…

— Apoi se întoarse spre Nicoară:

— După cit văd eu. boierule, stai cam rău cu ţara… Galbăn. ostenit, hm! cam râu… Ia să vedem, deocamdată să te coborâm de pe cal…

Nicoară Potcoavă şopti ceva. ca o mulţămire. şi pleoapele i se lăsară grele pe luminile ochilor. Era ostenit peste măsură şi slab. Săriră de pe cai bătrânul Gânj, Suliţă. Stângaciu şi Ursu. coborâră rănitul de pe Murguţ şi încet, de subsuori. îl duseră în casă. Căta el să se ţie pe picioare, dar se simţea că tremură. Totuşi trupul stătea drept şi faţa neclintită: numai ochii i se aburiseră.

Boierul pornise înainte. începuse să facă larmă şi să răcnească în toate părţile. Câteva femei alergară îndata-mare şi pregătiră un divan într-o odaie luminoasă dinspre răsărit.

Fugarii îşi dezbrăcară încet stăpânul şi-l aşezară cu grijă pe pat. Era slab, închise pleoapele.

— Aşa-aşa… zicea boierul Andrei; încet… iată, am trimis s-aducă pe baba Aniţa… încet, să nu-I loviţi… aici are să se odihnească bine… Rana-i în coastă, după cum văd eu, zise după aceea mezinului; e adâncă?

— Nu prea ştiu. răspunse Alexandru, că n-a fost chip să-l căutăm. Ce crezi dumneata? e un încăpăţânat de nu mai are margini. Nu l-ai văzut? era slab şi prăpădii şi tot se ţinea ţapăn pe cal… Vai de mine, bine că am dat de o casă de creştini şi l-am adus, fără să vrea, – altfel…

Glasul deschis al mezinului plăcu boierului deodată. Ochii lui se umplură de dragoste şi înduioşare.

— Doamne – Doamne, zise el. ce-i tinereţa! Dar nu-i nimica… Odihnă îi trebuie şi îngrijire bună şi să vezi că în scurt timp e pe picioare.

— Mulţămesc. jupâne, aşa suflet bun mai rar.: în vremurile aceste de restrişte, unde mai puteam găsi noi adăpost? Ne-ar fi primit pretutindeni cu pl umbi.

— Hm! cu plumbi… mormăi boierul; adevărat: trăim într-o vreme în care oamenii se sfâşie cu dinţii şi cu unghiile, ca fiarele… Fiecare stă gata… vezi că fiecare se teme de ceva… Dar eu nu mă tem de nimic şi de nimeni… Ş-apoi doar creştini suntem şi fraţi, ce Dumnezeu! Adică numai oameni răi sunt în lumea asta?

— Vorbind aşa, boierul se uita pieziş, pe sub sprâncene la mezin.

— Eu cred că se mai găsesc pe ici, pe colo. şi suflete cu frica lui Dumnezeu! în orice om. eu văd întâi frate, nu duşman…

— Ferice de dumneata! zise mezinul.

— Ba nu. fiule: spui vorbă mare! Cine-i fericit în lumea asta? adică cine-i cu adevărat fericit? Rare ori e cerul fără de nouri!

Bunăoară eu… Dar să nu mai vorbim!… Când crede omul în Cel-de-sus, tot e bine. Eu mă încred în Dumnezeu şi de diavol nu mă tem. De pildă azi, de ce m-aş fi temut de străinii care cereau adăpost? Nu mă tem: cel curat n-are de ce se teme…

Boierul dădu trist din cap şi zise iar după un răstimp:

— Şoimii ^.

— Nu-s eu de ieri. de alaltăieri, – şi pot să spun deodată: Acesta-i om bun!

— Azi nu te-ai înşelat, zâmbi mezinul, aşa-i că nu te-ai înşelat? Azi ce-ai gândit?

Boierul zâmbi trist şi se uită în ochii mezinului; apoi îşi coborî privirea spre rănit.

— Vezi. zise el. mă crezi dumneata? să fi ştiut că sunteţi duşmani şi tot v-aş fi primit, pentru că am văzut un rănit.

După o tăcere scurtă, boierul Andrei întrebă:

— Dincotro? apoi adăogi repede: Să nu te temi. spune ca unui tată tot ce ai pe suflet. Crezi că nu pricep eu că sunteţi pribegi?

— De ce să mă tem? zise mezinul deschis; de la Iaşi venim.

— De la Iaşi? Ei. aşa-i că stau lucrurile rău pe la Iaşi? Văd eu că stau rău. de vreme ce vin răniţi dintr-acolo.

— Da, rău stau… Urgie pe capul ţării! Petru Şchiopul e urgie! Geme moşia sărăcită, de când s-a dus domnul poporului…!

La vorbele acestea, spuse cu amar, boierul ridică, capul şi ţinti pe mezin, întrebă încet:

— Dar fraţii lui Ion-Vodă dorm?

Rănitul făcu o mişcare grăbită pe patul lui; privirile mezinului scânteiară. Bătrânul îşi coborî ochii de la mezin asupra rănitului, apoi iar îi ridică asupra lui Alexandru, zâmbind de data asta.

— Hm, rosti el răspicat, nu mai întreb cine sunteţi şi încotro vă duceţi… Am priceput! sfârşi el.

— Alexandru tresări.

— Ori, cel puţin, adăogi repede bătrânul. cred că nu mă înşel. Ei, – de ce tresari? nu te teme!… Hei. Doamne, pesemne că nu mi-ai pi iceput sufletul, copile…

— Apoi. după o tăcere scurtă, cu blândeţă: Dar cum? ce-a fost? ce s-a întâmplat?

Mezinul începu a râde:

— Mare minune dumnezeiască e ochiul omului, zise el; am prins dragoste de dumneata, boierule… Ce să fie? Uită-te! îl vezi? îl vezi? urmă el, cobo-rând glasul, n-a fost chip să-i stăm în cale! Când a zis el ceva. e sfânt! înfruntă lumea!… Am venit ş-am călcat palatul Şchiopului ieri-noapte… S-a bă lut ca un leu şi acuma iată-l!

Boierul bătu din palme, minunat:

— Şoimilor! strigă el cu ochii aprinşi, să vă im-; brăţiş! Adevăraţi fraţi ai lui Ion-Vodă!

— Vino încoace, fiule, să te sărut; să vă sărut cu drag. – căci dragi îmi sunteţi şi voi!

— Voi sunteţi. vă cunosc, fraţii şoimului!

— Boierul îmbrăţişa şi sărută cu drag pe fraţi.

— Da. noi suntem cei amărâţi. noi suntem cei alungaţi ca fiarele! zise amar mezinul. Rănitul gemu.

— Voinicule, voinicule. vorbi boierul cu glas mişcat: omul să nu deznădăjduiască… Adinei şi neînţelese sunt hotărârile Domnului!

— Ascultă-mă pe mine. uită-te la barba asta albă şi mă crede: norodul geme. se frământă ca un vânt înlănţuit! Veniţi şi daţi drumul lanţului şi se va prăvăli Şchiopul ca să nu se mai scoale!

Mezinul oftă şi arătă din ochi pe Potcoavă, care privea în bagdadic. cu ochii mari, întunecoşi. Bătrânul se plecă şi-l sărută pe frunte. Apoi zise:

— Nu poţi şti ce aduce ziua de mini. După nour, soare; după năcaz, bucurie! Vino să te sărut ca un t părinte, pe frunte; eu am fost bun prieten cu Ion-Vodă. batir că am avut ginere pe un ticălos ca Irimia Golia!

La vorbele acestea, mezinul căscă ochii mari şi se dădu repede înapoi, cu mâna pe paloş. Nicoară tresări şi îşi întoarse capul cu ochii cumpliţi.

— Pricep, pricep, zise boierul bătrân. zâmbind amar: dar! mi-i ginere… mi-a fost ginere un ticălos! L-am blăstămat când am auzit că şi-a vândut stăpânul şi a adus paginii să calce moşia părinţilor lui! Cinele! N-am dat cu ochii de el. că l-aş fi zdrobit fără leac de păcat!

— Pricep: v-aţi aprins… Dar fiţi pe pace: Dumnezeu nu bate cu ciomagul, nu… Iată. priviţi-mă. mi-e barba albă. şaizeci de ani port în spinare… mă gândesc mai mult la Domnul clocit la oameni… dar vă spun în cuget curat, un câne ca Irimia n-ar fi păcat să omor!

Ochii moşneagului ardeau şi arătau încă voini-cia şi tinereţa sufletului.

— Fiecare cu ale sale dureri… zise iar bătrânul. pe când mezinul asculta în tăcere; fata îmi murise: mi-am oprit nepoata: n-am vrut s-o las în stăpânirea unui viclean… am luat-o pentru totdeauna, şi am avut noroc că de mică crescuse la mine… Blăstămat să fie – să piară cum pier cânii!

— Iată, acu trăiesc ca un bursuc aici. cine ştie unde… nu vreau să ştiu de măriri şi de curte… Altădată era bine. – dar acu s-au ticăloşit şi boierii, şi domnul. Ce? crezi că-i bine când se ploconeşte Vodă şi sărută giubelele boierilor? He! de aceea-i tara de joc! Eu ştiu că domnul, dacă-i domn. stăpân şi domn să fie. dar nu aşa! De-aceea îşi fac râs paginii de noi şi de aceea pe vodă Ion n-are să-l uite norodul în veac!

Vorba multă vreme stăpânită şi acum aşa de bogată a boierului scăzuse încet-încet, – căci rănitul alipise. Capul lui frumos şi bărbătesc odihnea mai liniştit pe perne moi. dar se cunoştea că cumplit de chinuit fusese trupul şi sufletul voinicului; ochii se adânciseră şi obrajii erau mai trişti şi albi ca varul.

Valuri de lumină năvăleau în odaie şi jucau pe păreţii acoperiţi cu scorţuri mândre, pe divanurile pline de perne moi. Prin fereastra deschisă, venea căldura dulce a lui florar: până hăt-departe se vedea pânza vârfurilor pădurii, verde întunecoasă; deasupra pluteau uli ageri cu aripile întinse; în depărtare, printre muchi de dealuri, scânteia Moldova ca argintul viu. printre prunduri, printre pete de verdeaţă şi printre zăvoaie.

Uşa se deschise încet şi o jupânească mititică, cu faţa blândă. în negru, intră fără cel mai mic zgomot.

— Iaca şi jupâneasa mea… baba mea… zise boierul, cu glas potolit.

Mezinul se apropie în tăcere de bătrână şi-i sărută mina: ea îl apucă cu palmele de tâmple şi-şi puse buzele uscate pe fruntea lui.

— Bine-ai venit la noi. boierule, zise ea, cu voce moale: să văd ce face viteazul celălalt… Până ce va veni Aniţa, să-i primenesc eu legăturile…

— Atunci să-ţi trimet o fată. să te ajute… zise bătrânul Dăvideanu. şi să te lăsăm în voie… Noi să ieşim pe-afară câte oleacă… adăogi el, întorcându-se către mezin şi cuprinzându-l cu dreapta de mijloc.

În odaia de alături, boierul Andrei zise mezinului cu veselie:

— Mai întâi de toate, desfă-ţi chimirul şi te uşurează, fiule; închipuieşte-ţi că eşti acasă la dumneata…

Alexandru începu a râde:

— lată. mă desfac, jupâne. n-ai grijă, şi-ţi fac toate voile. de pe urmă n-ai să fii bucuros de mine…

Boierul zâmbi cu bunătate. Alexandru se descinse şi-şi lepădă armele.

— Aşa… acum să le aşezăm colea, frumos… Dar nu te teme. că mult n-au să stea: mini am de gând să mergem la vânat. ştii. să mă mai dezmorţesc… Atâta bucurie am şi eu în vizunia mea, şi atâta patimă!

— Trebuie să fie frumos vânat prin părţile acestea, şi mult. zise mezinul, pe când ieşeau în cerdacul larg.

— Este. cum nu! Acuma am de furcă c-o turmă de mistreţi. Cumplite sălbătăciuni! Multă pagubă săvârşesc. Să vedem, ce-oi face. Am să scot toţi puşcaşii din Dăvideni; vei merge şi dumneata cu voinicii dumitale…

— Cum nu? când e vorba de vânătoare…

În clipa asta. răsări de pe scări, pe cerdac, înaintea boierului, un ţigănoi gras şi scurt, cu fălcile mari, mustăcios, ras. cu pestelcă albă dinainte.

— Aha! grăi boierul, tu eşti Timofte?

— Eu, măria ta. sărutăm picioarele… am venit.

— Aici zâmbi şi gura i se întinse până la urechi…

— Văd eu c-ai venit şi pricep eu… Taie nişte claponi şi nişte gâşte… şi vezi de te sileşte, arată-te meşter, că uite. avem oaspeţi…

— Sărutăm picioarele…

— Pe urmă, mi se pare că Toader Păscaru trebuia să aducă nişte mreană… Ia sama să nu mă faci de ocară, Timofte!

— Sărutăm picioarele! Şi bucătarul se trase de-a-ndaratele. ploconindu-se într-una.

Tocmai atunci veneau de la grajduri moş Petrea şi Suliţă şi treceau pe sub cerdac. Boierul le strigă cu voie bună.

— Voi, voinicilor, duceţi-vă de mai cinstiţi cî-te-un palici de vin cu logofătul… Şi până ce-a face Timofte bucate, mai vedeţi… s-a găsi câte ceva.

— Ce-i dreptul, de treabă boier… mormăi moş Petrea la urechea lui Suliţă. Trebuie să aibă vin bun!

Pe urmă, întorcându-se spre mezin, boierul îl pofti să şadă pe scaun, se aşeză şi el alături şi amân-doi începură să înşire la palavre de vânătoare.

Soarele de primăvară râdea vesel în întinsa curte boierească, în care robii şi slujitorii umblau forfota, strălucea în livezile din jur; şi în văzduh tremurau versetele ciocârliilor.

Nu trecu mult şi o băbătie mititică şi scorogită, cu bărbia adusă spre pliscul nasului, cu pielea coajă de nucă încreţită, – sui scările casei.

— Pe ici, mătuşă, pe ici… zise blând boierul, ară-tându-i uşa. Baba trecu uşoară ca o umbră.

— Bună doftoroaie e baba Aniţa, urmă bătrânul; ea în scurt o să-ţi puie fratele pe picioare. Vei vedea.

Şi iar începură a-şi răsfira patima lor: vânatul. – patima lor şi-a vremii. Vorbeau domol, prin mân-gâierea caldă a dimineţii de primăvară; glasurile lor pline şi prietinoase apropiau sufletele şi legau dragostea. Primirea aceasta aşa de creştinească aducea o mare mângâiere pribeagului.

În dosul curţii, la o parte, se întindeau sălaşu-rile ţiganilor. De acolo, veneau oftări de i'oi. bătăi de ciocane şi o zarvă potolită, deasupra căreia, uneori, se ridicau glasuri puternice. Prin ogradă, treceau grăbiţi îobii şi roabele oacheşe. Din fund. de la grajdul mare. veneau răsunetele

bătăilor de copite pe podele şi strănutările înăbuşite ale telegarilor.

Pe laturile curţii începea păduricea şi se împân-zea îndăiăt. spre fundul văii. până la liniştitul râm-nic de sub coastă, care ardea în lumina dimineţii.

Trecu un răstimp aşa. de linişte. în cerdacul bananei curţi boiereşti. Apoi un pas uşor fî.săi pe scân-duri şi baba Aniţa se arătă. – tot aşa de slabă, tot aşa de încovoiată, tot aşa de tremurătoare.

— Ei. cum e? întrebă boierul Andrei. Nădejde mare este?

— A da Dumnezeu şi Maica Domnului şi s-a vindeca. îngână baba. cu voce subţire şi mângâioasă. Dar e adâncă rana… adâncă tare… Alt om n-ar fi ajuns ziua a doua. Dar e fire voinică, om straşnic… şi are să se vindece: să n-aveţi grijă, are baba buruieni bune… Sărutăm dreapta… Şi bătrâna cobori încet scările.

— Să vedem şi noi pe voinic, grăi Dăvideanu: să intrăm, dar în linişte… Dacă a zis baba că scapă, să ştii că scapă!

— Să ştii că aşa voieşte Dumnezeu… adăogi bătrânul. cu înţeles.

Intrară.

Bătrâna. cu pas domol, tremurând puţin, st ra-bătu ograda. Dar în partea cealaltă, prin uşa deschisă a casei slujitorilor, pătrunse un glas puternic:

— Mătuşă Anita!

Baba se opri. Un român. nalt. lung cât o prăjină şi osos, ieşi din casă cu un pahar de vin în mină. Pielea feţei era galbenă şi sub nasul ascuţit şi pe bărbie avea numai câteva tuleie sărace.

— Mătuşă Anita. ia de bine paharul ista… Baba luă băutura, fără ca pe fata ei pustie să se producă vreo mişcare. O duse domol la gură.

— Să trăieşti, băiete, zise ea încet, sorbind.

— Scapă? întrebă omul. luând paharul din mâna bătrânei.

— A da Dumnezeu! Şi bătrâna trecu înainte liniştită, pe nesimţite – o umbră.

Omul lung şi uscat se întoarse şi se aşează în prag cu picioarele în lături, ca un compas uriaş. înlăun-tru. la masa lungă de stejar, stăteau tovarăşii lui Potcoavă, cu Nită Frunză, logofătul, şi cu alţi slujitori. O oală mare cu vin sta drept în mijlocul mesei, la locul de cinste.

— De ce-ai oprit baba. frate Ghiţă Botgros? întrebă Totârnac râzând.

— Cum de ce? răspunse fratele Ghiţă. Ştiţi cine-i baba asta? Nu ştiţi! Asta-i baba Aniţa, fraţilor! Mai întâi baba asta m-a tămăduit odată de dragoste! Şi ce dragoste! Pe urmă baba asta. dacă nu vă va pune într-o săptămână stăpânul pe picioare, să-mi radeţi mie mustaţa!

Ghiţă trecu degetele-i osoase prin tuleiele de sub nas, intră în odaie şi. aşezându-se la masă,.îşi umplu paharul.

— Şi încă ce dragoste î urmă el, ce dragoste, fraţilor! Acu eram mort hăt şi bine, dacă nu mă scăpa baba Aniţa. De asta. când o văd, o cinstesc. Aşa-s eu, bun la inimă! Da da. nu râdeţi. muream, zău muream şi acum nu puteam bea cu voi paha rul aista! Noroc, fraţilor!

— Aici aveţi s-o duceţi bine. adăogi Ghiţă. umplând iar paharele; dacă n-aţi duce-o bine, să-mi radeţi mie mustaţa!

— Măi, că avan om, mormăi Petrea Gânj; auzi, frate Suliţă, cică să-i radem mustaţa!

Ghiţă Botgros nu prea băga de samă râsetul poznaş al lui moş Petrea şi-i dădu înainte:

— Boierul nostru e bun ca pânea caldă. Să ştiţi că Dumnezeu a îndreptat aici pe stăpânul dumneavoastră. Dacă nu l-a îndreptat Dumnezeu…

— Să-ţi radem mustaţa! sfârşi liniştit Petrea Gânj.

— Curat! Ha-ha-ha! (Botgros râdea din toată inima). Mi-ai pus-o în traistă, moş Petrea! Să luăm de bine! Noroc să ne deie Dumnezeu! Las' că are să fie bine!…

— Încă unu, moş Petre, ce zici? Şmecher român moş Petrea. he-he!

— Bun vin, – halal!

— Ce-i drept, de treabă boier! zise moş Petrea privind cu dragoste oala.

Din vorbă în vorbă se împrieteniră cu toţii şi logofătul Nită Frunză, om zdravăn, bun la inimă Şi cinstit român, înnoi de mai multe ori vinul din oală. Numai Caraiman lipsea dintre ei: el se dăduse, cu vorbe bune, pe lângă bucătarul cel gras.

O mare dragoste îi învălui pe toţi, se făcură toţi blânzi şi drăgostoşi ca fraţii de cruce. Cinsteau şi vorbeau; mai ales Ghiţă Botgros îşi dezlegase traista, spunea câte-n lună şi-n stele, ruga pe ceilalţi să-i radă mustaţa, dădea din mâini, închina pocaluri şi spunea.

Ruga pe străini de toţi dumnezeii să-l creadă că boierul Andrei Dăvideanu e creştin bun, rămas de la Ştefan-Vodă; om ca dânsul cu dragoste pentru norod nu se mai află în toată ţara Moldovei. După aceea, umplând paharele, începu să spuie cu înduioşare că în acel rai pământesc. numit Dăvideni. este un vin înfundat. în pivniţi străvechi. – un vin care mângâie multe amaruri. La aceste cuvinte, moş Petrea numaidecât încredinţa pe toţi că.ce-i drept, de treabă boier!'

Botgros mai spuse că are boierul o jupânească tot ca dânsul de bună şi de blajină şi gospodină fără păreche. Cât despre nepoata boierului, Ilinca, ceva care nu se mai află; te uiţi la dumneaei ca la o icoană, e mândi ă ca o zână şi sufletul i-i ca sfân-tul mir. Dacă n-a fi aşa, le dă voie tuturor să-i radă mustaţa.

Botgros adăogi că boierul Dăvideanu e vânător straşnic şi e voinic cât trei voinici, batir că e de şaizeci de ani; că nu vrea să audă de trebile domniei, şi nu-i trebuie mila Domnului, căci n-are ce face cu dânsa. Apoi, poftind pe toţi să mai dea de duşcă un pahar, îşi mai trase puţin tuleiele de sub nasul ascuţit şi sfârşi printr-o nouă închinare, o altă oală şi cele din urmă laude aduse boierului.

— Să vedeţi, fraţilor, ce hori se întind aici. în ograda curţii, pe pajişte, colo, sub nucul cel mare! Duminica încep lăutarii, se strâng flăcăii şi fetele şi ce mai duduie pământul!

de-a mai mare dragul! Toţi se veselesc; iar boierul, jupânească Irina şi ju-pâniţa privesc cu dragoste şi se împărtăşesc şi ei din veselia altora… Aveţi să vedeţi… Ş-acuma. să mai luăm de bine! Sughiţ bun la cumătră! (Aici Botgros făcu cu ochiul). Am să vă arăt eu pe cumătră! Dar aici nu-i nevoie de baba Aniţa… Noroc să deie Dumnezeu! Dacă n-a fi bine. să-mi…

Botgros făcu semnul prin care-i lămurea pe toţi de ce vrea să spuie şi, foarte înflăcărat şi plin de

4o dragoste, puse mina pe oală şi, cu deosebite vorbe şi semne pe înţeles, o aşează în braţele lui Nită Frunză, apoi le făcu la amândoi vânt pe uşă.

Curtea boierească e mare şi încăpătoare, cu acareturi multe şi cu toate din belşug în acareturi. În grajduri bune de vălătuci, bat din copite şi sforă-iesc cai pietroşi moldoveneşti. O linişte patriarhală domneşte asupra saraiurilor. Din casele vechi, din sălaşuri, din parc, izvorăsc în amurg acele murmure tainice, rămăşiţele generaţiilor dispărute, care umplu de fiori locul şi fac totdeauna să plutească pe castelele bătrâne negura legendelor.

Sara. intră pe poarta cea mare vaci pline şi lăptoase, iar gospodinele curţii îşi suflecă mânicile, spală doniţele şi umblă forfota pe sub vaci; laptele bogat ţâşneşte din ugerele grase; ţigăncile oacheşe se dau în vânt prin curte şi dancii se luptă cu viţeii încăpăţânaţi. Vacile mugesc, cânii zăpăiesc şi fumul vânăt se ridică de pe curte şi de pe sat; cum-penele fântânilor ţipă. din câmpiile rodnice şi din satul plin de viaţă vine zvonul înserării.

În şatra din dosul curţii ciocanele sună. foile suflă greu şi cântece duioase se ridică prin pâlpii-rile focului.

Încet-încet, cerul roş al asfinţitului, zăbrelit de vârfurile codrilor, se întunecă, şi parcul prinde a ofta prin umbrele înserării. Deodată. în adâncă pace care s-a întins, izvorăşte din necunoscut şi vibrează în nemărginire cântarea tainică de bucium, ca o tân-guire seculară.

În noaptea limpede, se aprind sus stelele nopţii şi jos, în sat, se aprind steluţele caselor de stuh; şi se mai aprind stele negre şi inimi tinere la pârleazuri.

În sara plină de pace. ce urmă zilei în care fugarii noştri sosiseră la Dăvideni, boierul Andrei şi mezinul stăteau la căpătâiul lui Potcoavă.

Tihnă lină plutea în odaia plină de miros de flori sălbatice, o candelă ardea înaintea icoanelor ferecate cu argint, care cuprindeau întregul părete dinspre răsărit. Luminările din sfeşnice vărsau văpăi tremurate peste faţa palidă a rănitului şi purtau umbrele boierului şi mezinului pe păreţii albi.

Baba Aniţa pregătea legăturile care trebuiau să oblojească rana; umbla ca o umbră prin colţul ei de la piciorul patului, şoptea înăbuşit şi degetele, tremurând. amestecau leacurile necunoscute. Boierii stăteau la căpătâiul patului neclintiţi, ca două stane.

Deodată baba se apropie de Nicoară şi-l atinse uşor cu un deget. Rănitul deschise ochii.

— Să-ţi schimb legăturile… şopti foarte blând şi muzical bătrâna.

Potcoavă îşi purtă în tăcere ochii prin odaia liniştită, apoi încreţi fruntea şi-şi aţinti privirea bolnavă în bagdadie.

Baba Aniţa desfăcu legăturile vechi şi puse pe cele noi. Cu mare băgare de samă le aşează, descân-tând în şoaptă.

În tăcerea adâncă, murmurul cel duios umbla ca un fior prin lumina tremurată de vis; se scurgea ca o şoaptă din întunericul trecut, colorând cu o ceaţă tainică de basm odaia veche.

În tăcere, străbătu deodată oftarea şuierătoare a rănitului.

Mezinul, înainte de a se culca, ieşise puţin la răcoare. Se plimba tăcut prin umbra de cărbune a curţii. De la răsărit, se împânzea pe un cuprins nemărginit poleiala unui pătrar de lună. Râmnicul, în vale, era pătruns până în fund de un sul auriu de lumină; peste dumbravă se întindea o uşoară pacla viorie, abia văzută.

Se plimba gânditor şi, prin visurile ce-i cucereau sufletul, răzbăteau acordurile slabe ale unui cântec care venea din dosul curţii, de la sălaşurile robilor. Era tăcere pretutindeni, numai fiinţa aceea, chinuită de cine ştie ce dor, într-un colţ, undeva, îşi mângâia durerile, zvâiiind nopţii o melodie tainică.

Dar deodată Alexandru se opri într-un colţ de zid, încremenit. Printr-o fereastră deschisă care da spre răsărit, un cap frumos de fată, luminat dinlăuntru, ieşise în privaz. Părul lung cădea în două părţi pe sâni, şi, în cadrul lui, faţa albă ca o pieliţă de crin, pe care ardeau doi ochi negri ca două flori de întuneric, dădea un nespus farmec castelului, parcului încununat de neguri viorii şi râmnicului străpuns de lumină. Fata visa cu ochii în tainica pulbere a lunii şi asculta melodia slabă, care tremura în liniştea măreaţă a naturii.

Mezinul încremenise. Stătu multă vreme cu ochii pironiţi asupra minunatei arătări.

— Acum fereastra se închisese, frumosul cap dispăruse, dar el tot sta. cu ochii aţintiţi, fermecat de un vis, care acum abia îi deschidea porţi mari spre lumi încă nebănuite de el.

Se întoarse şi începu iar să rătăcească la întâm-piare. Sufletul războinicului se plimba prin plaiuri înflorite. într-o lume de poveşti.

Tăcerea plutea pretutindeni, cântecul tăcuse.

Târziu se îndreptă, spre scările largi, la odihnă. Totuşi îi fu dat să se mai oprească o dată. în fundul curţii, două umbre ieşiră în lumina lunii, apoi iarăşi intrară în întuneric. Peste puţin, o altă umbră trecu pe lângă clădirea slujitorilor. Mezinul se plecă pe parmaclâcul cerdacului, şi cunoscu pe Totârnac. După ce-l pierdu în umbră, auzi un şuier încetinel.

— După cât văd eu, murmură Alexandru, se pun pe trai voinicii noştri!

Şi intră pe gânduri în chilia lui.

III – O VÂNĂTOARE ŞI O ÎNTÂMPLARE A PĂRINTELUI CIOTICĂ ÎNTÂMPLARE CE ÎNTRU NIMIC NU SE

DEOSEBEŞTE DE ÎNTÂMPLĂRILE DIN ZILELE NOASTRE.

A doua zi era duminică şi boierul Andrei şi-a adunat puşcaşii satului cu noaptea în cap. Cântase a treia oară cucoşii când porni. în mijlocul satului, boncăluitul buciumului de cireş. Luminile de opaiţ se aprinseră în căsuţele acoperite cu stuh; cânii începură să bată, pe ici pe colo; paşi grăbiţi şi îndesaţi se auzeau şi tuse scurte şi tari, în răcoarea zorilor. Puşcaşii se adunară curând: erau vreo cincisprezece; hăitaşii se strânseră şi ei cu bâte zdravene.

Oamenii vorbeau încet; din când în când hohote de râs izbucneau.

Tovarăşii fraţilor erau gata toţi, afară de Caraiman, care se dăduse pe lingă bucătarul burdu-hos şi se împrietenise cu el din nou.

Pădurarii boierului aşteptau şi ei, cu săneţele în spate, cu baltagurile în mână, nalţi şi v în joşi.

Cătră răsărit, se lămurea o geană îngustă de foc; încolo, văzduhul era liniştit şi umed, iar stelele străluceau vioaie. Steaua-ciobanului ardea albă şi mare deasupra răsăritului. în pacea şesului, se auzea slab gâlgâitul vadurilor Moldovei. Era răcoare şi oamenii se strângeau în sumăieşele lor scurte.

Iată şi boierul Andrei, cu mezinul. Am îndoi scoborâră scările de piatră, nalţi şi falnici.

Boierul era îmbrăcat cu straie strimte de şiac, Alexandru în hainele-i obişnuite, – amândoi cu botfori până la genunchi. Ţineau în cumpănă câte 0 săneaţă lungă, cu ţeava largă, gata să îmbuce plumbi cât pruna; la cingătoare, bărdiţi tăioase de criţă.

Oamenii se feriră şi boierii intrară în cerc. Andrei Dăvideanu întrebă:

— Aici-s pădurarii?

— Aici! răspunse un zdrahon mustăcios.'

— Bine. Au mai trecut mistreţi? aţi dat de urme nouă?

— Am dat, stăpâne; la pârău în Poiana Lupului. Bătrânul se întoarse spre logofăt:

— Logofete Nită, dă plumbi şi pulbere la puşcaşi şi trimete înainte de mâncare, în Cotul Morii. Om îmbuca acolo câte ceva; dar după ce ne-om întoarce a fi ce-a fi, dac-om avea noroc.

— A da Dumnezeu, stăpâne! rosti un puşcaş bătrân.

Geana de foc din răsărit creştea, pe Moldova prinseră a se zări grămezi mari de piele alburii.

— Să mergem! rosti bătrânul; apoi adaose îndată făcându-şi cruce: Doamne, ajută! şi porni înainte cu mezinul.

Oamenii îşi luară căciulile din cap, făcură şi ei semnul crucii şi se urniră.

Suliţă. Toader Ursu. Vulpe, moş Petrea Gânj şi Ghiţă Botgros se treziră la un loc.

— Ei, cum merge treaba, bade Ghiţă? întrebă Suliţă.

— Bine, frate, răspunse Botgros scăpărând; să vezi că avem să ne întoarcem cu plinul; dacă nu ne-om întoarce cu plinul, să-mi razi mustaţa!

— Nu-i nevoie să ţi-o radă, zise Vulpe.

— Adică… avem să ne întoarcem cu plinul…

— Nu de asta. dar… n-avem ce rade!

— Măi, că şmecher mai eşti… întinde luleaua, să-ţi pun o mână de iarba-dracului…

Ghiţă Botgros. cel cât o prăjină, scormoni prin chimir, scoase beşica de porc şi umplu pipa lui Totârnac; scăpară pe urmă şi aprinse iasca; cărbunele roş îi lumina chipul osos şi bun. îşi aprinseră şi ceilalţi lulelele şi un răstimp păşiră în tăcere.

Împrejur, şi puşcaşii ceilalţi mergeau tăcuţi ori vorbeau numai în şoaptă. Negurile de pe Moldova se lămureau. Aşa ajunseră la poalele dealului.

Boierul cel bătrân grăi:

— Unde-s pădurarii?

— Aici! răcni zdrahonul.

— Tu eşti, Bardă? zise boierul; luaţi hăitaşii şi porniţi pe la coada bucăţii de codru dinspre partea Păscărenilor; pe urmă, ştiţi voi ce veţi face… Să vă înşiraţi toţi în potcoavă şi

să-mi bateţi pădurea înspre Poiana Lupului. Acolo avem să aşteptăm noi. V-am mai spus eu parcă…

— Da. ne-am înţeles noi. stăpâne.

După vorbele acestea, hăitaşii se rupseră din grămadă şi apucară spre stingă, către dealurile dinspre asfinţit. Ceilalţi porniră tot înainte, spre Moldova.

Codrii de la răsărit se rumeneau. Prin câmpiile adormite treceau fiorii zorilor. Câteodată se repe-zeau prin umbrele de sus cârduri de raţe. şi fâlfâitul lor se auzea ca un vânt scurt. în văzduhul umed ardeau cele din urmă scântei.

Îşi ţinură drumul înainte, până la malul Moldovei; de acolo o luară de-a lungul malului. în susul apei. către miazănoapte. Acum erau împresuraţi de piele mari şi dese; apa seânteia întunecat, malul celălalt nu se vedea. Câteodată. la două bătăi de să-neaţă înainte, porneau pe apă pâlpâiri grăbite de aripi şi raţele veneau ca un nour. făceau un ocol pe deasupra, măcăind aspru şi se depărtau, într-un şuiet de vânt. Pescăruşi flămânzi ţipau în răstimpuri; în tăcere, numai gâlgâitul apei se auzea, apoi paşii puşcaşilor şi foşnetul zăvoiului.

Puşcaşii grăiau în şoaptă. în frunte, boierul bătrân sfătuia, mergând. cu Alexandru. Ghiţă Botgros era cu capul mai înalt decât toţi cei din jurul lui şi luleaua-i ardea în drept cu căciulile. Moş Petrea, cu pipa în colţul gurii, păşea îndesat; Toader Ursu cel scurt, gros şi mustăcios şi cu Vulpe turnau din când în când câte o glumă înăbuşită.

Într-un răstimp, vorbeşte Vulpe:

— Bade Ghiţă. ce zici? ies godacii la ghindă de săneaţă?

— Ies; când a zis chihaia Bardă că le-a dat de urmă, apoi s-a sfârşit. Când or începe să bată tăul lor, mistreţii drept către noi au să se răpeadă. Le cunoaştem hăţaşul.

— Dar căprioare sunt 7 întrebă Toader Ursu.

— Ai să le vezi. cum au să treacă, fulger, dar nimeni nu trage în ele… nici în capre, nici în iepuri. Aşa-i boierul nostru. Când e vânătoare de mistreţi, s-a mântuit, e vânătoare de mistreţi!

— Dar dacă iese vr-un cioban cu cojocul sur? întrebă Totârnac.

— Ei, atunci e altceva, îl dezbrăcăm de cojoc.

— Dar dacă este vulpe?

— Ei, drăcia dracului: mormăi moş Petrea; ce tot întrebi? Vulpe… Ştiu că-n cimotiile tale n-ai să tragi, ce mai întrebi degeaba? Nici tu în vulpe, nici Toader în bunică-su!

— Hă-hă! le-ai pus-o şi lor în traistă, moş Petre! Şmecher român… Ţine de ici, moş Petre… şi Botgros îşi vârî mânile în chimir, scoase beşica de porc şi umplu luleaua moşneagului. Apoi grăi:

— Da-da. aşa-i boierul nostru… Aţi văzut că n-a făcut vorbă multă cu chihaia Bardă. I-a spus numai să-şi ia hăitaşii şi să pornească şi Bardă şi-a luat hăitaşii şi a pornit. Boierului nu-i place vorbă multă. La vânat să te uiţi şi s-asculţi, dar de vorbit să nu vorbeşti… Aşaaa… pe urmă, după ce se sfârşeşte treaba… he! pe urmă-i altă gâscă în ceea traistă. Atunci să-l vezi pe boier ce poate! Să vezi cum porunceşte să scoatem în mijlocul ogrăzii o bute de vin, şi pe urmă dă-i…

— Ce-i drept, de treabă boier! şi bun vin are! mormăi Petrea Gânj.

În vremea aceasta, zăvoiul prinse a se îndesi; pe ici. pe colo. se ridicau copaci groşi şi voinici. Moldova rămase la dreapta. în urmă. spre răsărit, se iscau dungi de foc pe culmile codrului şi cerul se lumina: Steaua-ciobanului se făcea albă, scădea şi fugea grăbită din calea soarelui. Negurile Moldovei odihneau încă pe ape. totuşi, pe ici pe colo. undele clipeau în lumina zorilor.

În tăcere, din vreme în vreme, găteje pârâiau prin ţâhlişuri şi câte o nălucă neagră vâşca prin frunzare: ori deasupra, corbii se deşteptau şi croncăneau zăpăciţi de vuiau adâncurile. Pădurea se întărea, vuietul Moldovei slăbea.

Urcau deocamdată la deal. pe o potecă largă. Pădurea era umedă, răcoroasă şi dormea în întuneric: prin ramuri se zărea unde şi unde cer albas-tru-întunccat.

Aşa merseră multă vreme. Urcară o culme, pe urmă coborâră, se lăsară într-o vâlcea trăgănată. Când ajunseră cătră fund. pădurea prinse a se rări; se vedea cerul albastru şi luminile răsăritului rumeneau creasta codrului. în deal.

Goruni mari îşi întindeau aici braţe de uriaşi, ca după un somn de un veac şi. la umbra lor. se împletea mlada tânără. Pe umedele poteci bătute de ji-vini. ghinda anilor trecuţi sta de un lat de palmă, se cufunda pasul.

După puţină vreme, dădură de pârău: o apă limpede, subţire, o săreai cu piciorul. Poiana Lupului se lumina pe o bucală de pârău. aşa cam de o bătaie de saneaţa la dreapta şi la stânga apei. în lat; iar de lungă era lungă de patru ori pe atâta.

Acolo, se opriră fără de nici o vorbă.

Boierul Andrei făcu un semn şi oamenii prinseră să se aşeze în lung, prin tufişuri, la marginea poienii.

Cel întâi. în capăt, era Alexandru Potcoavă, după dânsul boierul, pe urmă moş Petrea Gânj. după aceea Suliţă. Vulpe. Ursu. Botgros şi ceilalţi puşcaşi, tot la zece stânjeni unul de altul. Poiana şi ţiitorile erau minunate, luminişul era larg înspre partea de unde trebuia să vie vânatul şi mergea îngustându-se cătră fund. aşa că oamenii, până la cel din urmă, puteau să zărească vânatul cum se arăta.

Deodată poi-ni, de unde era boierul, un glas răsunător de corn; adâncurile înrourate ale codrilor se deşteptară într-un ecou prelung şi jalnic vuietul alergă din poieni în poieni, clocotind.

Glasul de corn tăcu, hăitaşii trebuiau să pornească. Codrul rămăsese adâncit în tăcere. Luminile dimineţii pătrundeau prin rarişti. cerul se lumina deasupra. Pârăul gâlgâia uşurel, o ceaţă de-abia văzută se ridica în lungul lui ca o dungă subţirică de fum. Zburătoarele se deşteptau, câţiva cântăreţi mici prinseră a scârţâi prin tuf ani. Arare, iepuri roşcaţi se strecurau ţupăind prin luminişuri; se opreau câte

o clipă într-un sul de raze. cu urechile mari ciulite, apoi se scufundau în tufele ce mărgineau pârăul.

Aşteptau în tăcere.

Deodată porni dinspre asfinţit un freamăt depărtat mai întâi, ca vuietul slab al unei vijelii care se apropie. Pe urmă vuietul se întări într-o fierbere întinsă şi începură să se audă de departe, de departe, chiote cumplite. Dimineaţa venise şi luminile intraseră în desişuri, cu raze pierdute şi galbene de răsărit de soare. Cei câţiva cântăreţi. care îşi începuseră prin bunget rugăciunile dimineţii, se opriră spăriaţi. ca înaintea unei vijelii. Iepurii roşcaţi se ridicau de prin tufe. stăteau pe labele de dinapoi as-cultând. apoi începeau să sară fricoşi şi se prăpădeau în sihlă. Zgomotele depărtate, clocotul de codri veneau crescând. bubuind. întinzându-se într-o sălbatică melodie, scuturând codrii plini de rouă. Corbi îngroziţi treceau croncănind.

O căprioară răsări la marginea poienii, – făcu câteva copce şi trecu apoi ca fulgerul peste pârău, de marginea cealaltă a pădurii. Pe urmă se arătă alta şi alta: toate trecură minate de spaimă.

Uraganul de răcnete se apropia.

Deodată ieşi din tufişuri o namilă cât un june. Era un vier negru. Se opri o clipă la marginea poienii cu râtul în vânt: colţii albi şi mari ieşeau ca două cuţite din fălcile puternice. îşi plimba sl'ârla pe sus. mirosind aerul, cu coama zbâiiită. cu ochii crunţi, sălbatici. Grohăi o dată şi se azvârli ca o săgeată înainte. în urma lui. într-un tunet înfricoşat, care zguduia pământul. dădu năvală în poiană o turmă de vreo treizeci de mistreţi, toţi cu ochii sălbatici şi însângeraţi. şi cu sfârlele în vânt. Un trăsnet de săneaţă zgudui poiana şi capătul liniei se umplu de fum. în zborul lui, vierul păru că se scutură, dar nu se opri. A doua bătaie de săneaţă tună, pe când turma, ca o năruire de stânci negre, se rostogolea în lungul poienii. Vierul se prăbuşise cu râtul în ţărână; vijelia celorlalţi trecu peste el. Atunci se zgudui poiana ca

într-o furtună de tunete. Limbi de foc ţâşneau din tufişuri şi fumul se ridica în nouri deşi.

Dar numai în câteva clipe turma dispăru, lăsând în urmă tufişurile poienii căzute ca sub coasă. Cinci mistreţi zăceau la pământ. sfârşiţi. cu ochii plini de sânge, cu spume crunte la gură.

Uriaşul zvon de glasuri se apropia. Andrei Dăvideanu sări din tufe.

În clipa aceea, un lup sur. cu ochii încruntaţi, care venea din tufiş, se abătu din cale şi căută să-şi Verse fuga pe margini. Glonţul boierului îl ajunse şi-l doborî în pârău. Tot în aceeaşi clipă se auzi o bătaie de săneaţă în capătul de la vale al poienii; un mistreţ rănit se năpusti înapoi dintr-acolo. zbir* îit şi grohăind îngrozit, cu spinarea pătată de sânge. Venea nălucă. Puşcaşii traseră în el, dar dihania nu căzu. se prăvăli înainte, drept spre boier. Andrei Dăvideanu era cu săneaţă descărcată. în faţa celor două cuţite albe. Puşcaşii săriră din tufişuri, bătrânul puse mâna pe bardă.

Chiar atunci Alexandru,Potcoavă făcu o săritură înainte din ţiitoarea lui. Trupul lui voinic se prăbuşi spre namilă, şi braţul lui vânjos ca un arc de oţel ridică securea. Şi când mistreţul încordat, sângerat. zbârlit, se năpusti cu colţii, mezinul Potcoavă se înţepeni în picioare şi repezi securea drept în fruntea namilei. Se auzi un pârâit scurt şi surd şi porcul se răsturnă gemând.

Pădurea se luminase. Glasul de corn porni din nou; codrul se linişti ca prin farmec, vijelia stătu, numai în adâncuri, departe, tot mai vibrau ecourile.

Puşcaşii se strânseră în jurul boierului.

— Straşnică pocnitură de bardă! rosti puşcaşul băti'ân; ian uite dumneata, parcă a dat trăsnetul într-însul! Şi moşneagul arătă minunat crăpătura adâncă. în creştetul porcului, din care curgea o aţă neagră de sânge.

— Ce socoti dumneata, moş Bogdane, răspunse boierul Andrei, doar braţ de viteaz a fost acela!

Alexandru Potcoavă îşi şterse barda de spinarea mistreţului, apoi şi-o trecu în cingătoare.

— Lasă. boierule, că se şi cuvenea să am parte batîr de atât. că am greşit cu săneaţă în vierul cel dinţii…

— Adică nu l-ai pălit cumsecade… Doar diha-nia a fost cât juncul. ce socoti? Lunecă plumbul pe slim ca pe fier. Eu l-am pălit în frunte, de aceea l-am sfârşit.

Se apropiară de vier. Colţii se îngropaseră în pământ şi fruntea era sfredelită de glonţ: rana era neagră şi adâncă. piezişă.

Lupul zăcea în pârău. pălit la inimă prin coaste; dinţii rânjiţi muşcaseră din mâl şi gura încremenise aşa căscată. în apă. Ceilalţi patru porci erau godaci de-un an. mari şi frumoşi. Căzuseră ca să nu se mai scoale, după ce mâncaseră până se saturaseră plumbii puşcaşilor.

Poiana se umpluse de oameni: toţi erau plini de voie bună şi prubuluiau. în jurul mistreţilor, numărul ocilor de carne.

Boierul vorbi către chihaie:

— E vremea să pornim. Bardă… Ia vezi. fă ce-i face de înjgheabă nişte năsălii. – şi încarcă slimoşii. Nu-i mult până la moară…

Oamenii intrară în bunget şi în curând bărdiţele prinseră a bate în tufele de alun.

— Am avut noroc, zise badea Ghiţă Botgros: în loc să facem trei hăitaşe până să ne cadă mistreţii în palmă, am făcut numai unul bun; avem să ne întoarcem mai devreme acasă. ~

— Norocul ista aduce alt noroc… vorbi Totârnac, ochind pe moş Petrea.

— Că bine zici: butea de vin.

— Asta-i puterea, mormăi Petrea Gânj; ce-i drept, de treabă boier!

Porniră. Când ieşiră din pădure pe malul Moldovei, soarele era sus şi ardea fierbinte; Moldova parcă clocotea la vaduri. Se auzeau de la imaşuri tălăngile somnoroase picurând

duios în lenea zilei: un vând cald aburea, aducând cu el răcoarea codrilor.

Vuietul morii sfărâma tăcerea zăvoaielor şi se ridica deasupra freamătului apelor. Ajunseră pe un drum îngust. Moara era aşezată pe un cot al râului, într-un luminiş mare; sta plecată pe apă. pe de o parte înghiţea cu lăptocul undele verzi şi pe de altă parte le vărsa albe, pline de spumă, clocotind, cu roata dinţată. Apa vâjâia, dinlăuntru veneau bătăi grele şi surde.

Morarul ieşi în prag. Era un moşneag puţintel la trup, adus de şele, alb de făină. Avea ochi vioi şi căta zâmbind la vânători. cu luleaua scurtă în colţul gurii.

— Noroc să deie Dumnezeu, moş Costache! zise boierul.

— Să deie Dumnezeu, vă sărutăm dreapta… Cum văd eu, lucrurile au mers bine. Am auzit de-aici pocniturile de bice mânând încoace jigăniile. Drept aceea, am turnat un foc ca acela… dar n-aveţi grijă, n-am lăsat focul să ardă degeaba, nu…

Pe la toacă, era veselie mare la curte. Ziua era frumoasă, flăcăii şi fetele veniseră în port de sarba toare. într-un colţ. un ţigan creţ şi dezgheţat scărpina o cobză şi îngâna din gură un cântec”; alăturirea, un ţigan bătrân şi uscat ca o coarnă aştepta jos, cu dibla pe genunchi; Caraiman venise şi el, cu scripca cu tot. La gura pivniţii, în capătul dinspre miazăzi al curţilor, puşcaşii se năcăjeau să scoată un polo-bocel de vin; se îndemnau şi râdeau.

În cerdac şedeau boierii: mezinul lui Potcoavă, Andrei Dăvideanu. jupânească şi jupâniţa. Fata, ju-pâniţa Ilinca, parcă era ruptă din soare, aşa era: albă la pieliţă ca laptele, şi-n umerii obrajilor câte-o pată uşoară, parcă ar fi picurat cineva câte-un strop de sânge în lapte; părul negru era împletit în cozi groase şi era înflorit cu trandafiri roşi ca focul; sprâncene codate umbreau ochii întunecoşi şi minunaţi. Şi bunica şi nepoata erau îmbrăcate cu ţesături uşoare de casă, borangicuri albe şi gălbii, linuri înflorate

măiestru şi subţire ţesute. Boierii vorbeau veseli; bătrânul istorisea vânătoarea.

Puşcaşii izbutiseră să scoată butea din pivniţă; cei mai bătrâni se dădură degrabă pe lângă dânsa, cu oalele de lut în mână. Logofătul slobozea vinul în cofe albe.

Printre bătrâni se amestecase şi sfinţia sa părintele Ciotică.

Din zece popi, doi sunt roşi negreşit; şi părintele Ciotică se întâmplase să fie roş; şi avea o barbă cărămizie, până la brâu, şi nişte păr ca acela, împletit frumos de preoteasă şi vârât pe sub antiriu. după cap. Era slab, mijlociu la stat, cu nasul turtit şi cu nişte ochi albaştri şterşi, ce păreau, pe faţa pământie, curat ochi de hoţ, iar nu ochi de rob al lui Dumnezeu.

Vinul aspriu fierbea, când ţâşnea în cofe. Şi. cum se făcu. popa Ciotică se trezi cu o oală în mină, în-chinând cu moş Petrea Gânj. Suliţă şi Ghiţă Botgros pe lângă dânşii. Ceilalţi, care încotro, cinsteau pe un cap, şi pornise o harmalaie şi o veselie nemaipomenită acolo, în preajma gârliciului.

Acu, popa Ciotică era frate bun cu moş Petrea.

— Eu să-ţi spun ceva. moş Petrea… Când e vorba de breasla ostăşească, apoi breasla ostăşească e tot una cu breasla bisericească… îţi spun eu! Uite colea… una şi cu una fac două… şi cu trei fac mai multe… Preotul… e ostaşul Domnului din cer, şi ostaşul… e al Domnului de la Iaşi… he-he-he! tot una face la urma urmei… Ce zici. moş Petrea? aşa-i ori nu?

— Aşa-i. părinte, aşa-i… Altminteri nici nu se poate…

— Vra să zică. ne-am înţeles! Bun… Apoi noroc şi bucurie! să luăm de bine!

— Dacă nu-i aşa cum spune părintele, să-mi razi mie mustaţa! răcni Botgros cu gura în oală.

Părintele sorbea de nădejde, parcă turna pe leică. Şedea crăcănat; cu stânga în buzunarul anteriului, cu dreapta pe oală, cu oala la gură şi cu capul răsturnat pe spate. Fundul

potcapului părea fund de oală şi fundul oalei părea fund de potcap.

Împrejur, oamenii cinsteau cu toţii, ca creştini buni şi pravoslavici ce erau. şi vinul se ducea repcde-repede. Pomeneau şi se cinsteau, alţii se pupau, dar aşa în treacăt. – numai sărutatul oalei, acela era ce era.

Popa Ciotică îi dă iarăşi, cu altă oală plină în mână:

— Cu noroc, moş Petre; Iacă. nu ştiu cum s-a făcut, dar mie îmi placi şi pace bună!

— Da-daaa… zice Botgros. părintele-i om plin de dragoste!… Şi face lui Suliţă cu ochiul.

— Aşa se înţeleg unii oameni, părinte… răspunde bătrânul Gânj.

— Ba nu oameni, moş Petre, ostaşi, drept ostaşi!

— Ostaşi, părinte… hai şi aşa…

Popa dă iarăşi oala cu fundul în sus: dă clin cap şi-şi scutură barba şi se şterge cu mânica anteriului la gură.

— A! că bun vin… Boierul, sireacul, să trăiască! Aşa dragoste creştinească, mai zic şi eu…

Botgros face iar lui Suliţă cu ochiul şi zice:

— Dragoste creştinească… dar câteodată-i mai dulce dragostea lumească!… Şi badea Ghiţă ghionteşte pe Suliţă.

— Mm-îhî! geme popa Ciotică şi duce iar cana la gură.

În taină. Ghiţă Botgros trage deoparte pe Radu Suliţă şi-i şopteşte la ureche:

— Să vezi. că eu am pe popă. de multă vreme, un prepus.- Las' că-i vedea desăra!

— Ce prepus?

— Mă rog. las' pe mine… dac-a fi aşa cum chitesc eu. apoi să-mi razi mustaţa do nu ţi-a plăcea!

Şi badea Ghiţă pleacă capul şi aduce oala la gură. cu dragoste nespusă: pe urmă dă capul pe spate şi cu mâna stingă apasă fundul oalei: parcă ar vrea să stoarcă oala de vin: pe urmă răcneşte în oala deşartă:

— Să trăieşti, măi frate Suliţă!

Iar după ce-şi ia oala de la gură. se uită peste umăr. cu gura căscată, la popă, şi iar îşi ghionteşte prietenul cu cotul, întinde mina şi-i arată pe popă întâi. pe urmă ceva departe. în mijlocul curţii, unde era hora.

— Ce-i; frate Ghiţă? întrebă Radu.

Fratele Ghiţă îi face semn să tacă. încreţind ochii şi buzele şi bătând aerul cu mâna. Şopteşte:

— Pss! vezi pe femeia ceea voinică şi naltă de colo?... O vezi?

Suliţă se uilă şi vede. între femeile din jurul horii, o femeie oacheşă, durdulie şi rumănâ la chip.

— O văd... zice; dar ce-i cu femeia, aceea şi ce are a face?

— O vezi? destul!... nici o vorbă!... atât. Mă rog.lasă!

Pe urmă îi face iar cu ochiul, vâră oala într-o cofă cu vin. o scoate, se dă pe lingă popă şi zice în-chinând:

— E şi dulce, părinte... da-i şi amară câteodată!

— Ce? întreabă popa. cu oala la jumătatea drumului spre gură.

— Hm! Dragoste lumească!... Chi... chi... cu noroc, părinte, şi bucurie!

Iar face cu ochiul.

Limbile se încurcă. Sătenii închină şi se veselesc; popa sfătuieşte şi cinsteşte cu moş Petrea Gânj *. e zarvă; din partea cealaltă a ogrăzii vine viers de vioară şi murmur moale de cobză; hora se învârte şi flăcăii strigă; din cerdac, boierii privesc cu drag şi se veselesc şi ei din veselia altora.

Ţiganul cel bătrân. uscat ca o coarnă, repezea de mama focului arcuşul, cu mâna lui ciolănoasă şi neagră; sub sprâncenele mari. ochii tot sticleau însă. Cobzarul creţ îşi plimba cotorul de pană pe strune şi-şi legăna capul negru, după tact. Iar Caraiman...

— apoi las' pe el! – credeai că-i apucat de friguri; lipa alăuta între degetele lui, nu alta.

Pe pajiştea verde, înaintea cerdacului, se învâr-tea hora. Fetele erau în catrinţe de lână, vrâstate în fel de fel de ape;

flăcăii cu iţari strânşi pe vână, cu boncliţe înflorite pe trup, cu cămăşi cu pui…

Soarele scobora luminos spre munţii vineţi, văzduhul era limpede; departe, sus, câţiva vulturi pluteau în lumină, se roteau, cu aripile întinse nemişcate; un vânt molcom aburea în răstimpuri.

Hora se învârtea sub streşina unui nuc bătrâh; soarele pătrundea pieziş, aurea frunzişul, păta iarba şi presura flori de lumină pe horă. Şi lăutarii cântau şi hora se învârtea.

Petele jucau uşurel, fără să zâmbească. cu genele plecate; iar flăcăii frământau pământul, se răsuceau pe loc. băteau din călcâie tactul horii şi strigau. împrejur, în roata mamelor, porneau chicote şi cumetrele îşi dădeau coate şi-şi arătau, din ochi. fetele.

Flăcăii învârteau veseli hora, pletele tâlfâiau, vântul aducea unde de răcoare; soarele pătrundea călduţ prin frunzele nucului; şi viersul de alăută se înălţa limpede în lumina zilei, pe când cobza ţinea hangul zumzăind când mai tare, când mai înăbuşit: zumba-zumba… zumba-zumba…

Iar în cerdac boierii stau pe scaune de nuccu speteze mari sculptate, privesc şi vorbesc. Vremea trece şi soarele coboară în pâclele munţilor, înroşind asfinţitul; în văi se întind umbre albăstrii, prin parcul boieresc trec fiorii amurgului.

Şi hora tot se-nvârteşte şi alăutele răsună lin în asfinţitul cald; umbre uşoare cuceresc nucul străvechi şi vestmintele le flutură în umbră. Din când în când izbucnesc strigăte, încetul cu încetul strigă tele se moaie, curg mai încet. învăluire de o melancolie uşoară:

Foaie verde trei alune, Mânile.pe piept oi pune Şi din gură tot oi spune Cât te-am îndrăgit pe lume…

Alăutele răsună lin. mai duios; umbrele serii se împrăştie şi vestmintele albe flutură nelămurite, ca într-o negură de poveste.

Dincolo, lingă gârlici. închinările au contenit şi sătenii s-au împrăştiat. Butea zace goală; pe aproape însă tot se mai

aud vorbe grele şi câţiva gospodari mai voinici ar voi să mai cerce gustul vinului.

Ghiţă Botgros e cu chef. dar nu se cumpăneşte, nici nu vorbeşte într-aiurea, numai ochii îi sticlesc în umbră şi mânile lungi nu mai au astâmpăr.

Se îndreaptă cătră Suliţă:

— Unde-i popa Ciotică. măi frate!

— Apoi eu ştiu? răspunde oşteanul.

Botgros îl priveşte, se înţepeneşte în picioare, îşi scoate pieptul înainte şi se bate cu pumnu-n coş:

— Apoi nu ştii!... da' să-ţi spun eu. bade Suliţă, unde-i popa...!

— Unde-i?

— Unde-i? He-he! săracul Botgros, el să trăiască! Părintele Ciotică... mă rog. lasă! destul... să-mi razi mie mustaţa, dacă...

Botgros se opreşte deodată tainic, apucă pe oştean de piept şi-l trage aproape, apoi se uită împrejur, se pleacă şi-i şopteşte:

— Mergi eu mine?

— Unde?

— Mă rog, asta-i treaba mea... Vorba-i să mergi CU mine... că dacă n-ei vedea ceva cum nu s-a mai văzut pe lumea asta... mă rog lasă!... destul... Mergi?

— Merg.

Ghiţă Botgros îl apucă de umăr şi-] trage după el. întâi se opreşte la un colţ de şură şi scoate de după un stâlp un ciomag zdravăn de corn. II arată lui Radu şi grăieşte:

— Îl vezi?

— Îl văd.

— Bun. Dacă-l vezi, s-a mântuit, atâta-i! Acu hai cu mine...

În poarta curţii se opreşte iar, scapără şi-şi aprinde luleaua, pe urmă stă o clipă la gânduri. o strânge şi o vâră la loc în chimir.

Pornesc la vale.

Luna iese deasupra codrilor la răsărit şi poleieşte câmpiile în vale şi Moldova depărtată, pe prund; lămureşte căsuţele pierdute în livezi.

Tovarăşii păşesc tăcuţi pe hudiţile satului, la vale. Nici o umbră de om nu se zăreşte: prin ferestrele mdhorâte pătrunde afară lumina slabă şi roşă de opaiţ; pe ici, pe colo. hămăiesc câinii printre gard. Botgros îşi întinde picioarele lungi cât cataligele şi face nişte paşi ca de uriaş, cu chipul osos şi spin înainte, cu gâtul lungit. Oşteanul păşeşte alături şi se minunează: Unde Dumnezeu mă duce omul ista?

— Bade Ghiţă, da-ncotro?

— Mă rog, asta-i treaba mea! atât. dacă nu ţi-a plăcea, să-mi razi mie mustaţa! Pss…

Merg ei aşa o bucată de vreme pe hudiţile satului, către marginea dinspre asfinţit. Casele prind a se rări.

Deodată Ghiţă Botgros îşi conteneşte mersul repede, apucă de mână pe Suliţă şi-l trage cu el în umbra gardului.

— Pss…!

Oşteanul ridică capul până la coama gardului şi se uită înainte. în fundul ogrăzii, printre copaci, stă pitită cu frică o căsuţă şi se uită la el prin cei doi ochi roşii, fără lucire.

Ghiţă se ridică şi el puţin şi-şi scoate capul deasupra gardului. Un dulău ciobănesc sare hămăind de două ori: „Ham-ham!”.

Botgros fluieră uşurel şi răspunde înăbuşit:

— Eu sunt, măi Tărcuş… Nea Tărcuş… cuciu.: Tărcuş, măi Tărcuş…

Cinele tace şi-şi mişcă ciotul care-i ţine loc de coadă.

— Bun! zice Ghiţă Botgros, iaca-i bun…

Apoi se întoarce spre tovarăş:

— Ţii minte pe femeia ceea care ţi-am arătat-o dimineaţă? Ei, apoi să ştii că femeia aceea şede aici… Marghioala Lupului.

— Înţeleg… şopteşte Suliţă.

— Pss… taci, că nu-nţelegi…

Ghiţă strigă iar, îneetinel, cinele: „Cuciu, cuciu, Tărcuş…” şi face cu mâna semn. Suliţă se ia după dânsul; ajung la pârleaz, sar, cinele vine lingă ei, se gudură şi se freacă de cataligele lui Botgros.

— Pesemne te cunoaşte cânele, bade Ghiţă?

— Da, mă cunoaşte…

Iar face semn de tăcere şi porneşte înainte, pe lângă gard. Celălalt după dânsul. Ajung aşa la prispă.

Încet şi uşor Botgros se întinde şi-şi alipeşte urechea de beşica de porc întinsă în fereastră. Stă şi ascultă, cu o mână rezemat de prispă, cu una ridicată în sus spre cap.

Deodată se dă înapoi, trăgând şi pe oştean după el. încet se strecoară pe lângă gard.

Apoi Ghiţă tuşeşte şi prinde a păşi îndesat. Suliţă întreabă mirat:

— Ce-i?

— Nu-i nimic, aici şede Marghioala Lupului… atât…

Ghiţă Botgros tuşeşte şi dupăieşte, tot aşa face şi ostaşul. Ajung la uşă. Se aude scrâşnind zăvorul şi uşa se deschide. Le iese înainte femeia voinică şi rumănă de dimineaţă.

— Bună sara!

— Mulţămesc… Dumneata eşti, cumătre Ghiţă?

— Mda, eu sunt, cumătră Marghioală, – rosteşte Botgros îndesat; eu şi cu badea Suliţă… Ei, da' ce mai faci, ce mai zici? (în vremea asta trec prin tindă; Botgros se uită cu luare-aminte în toate părţile şi cotrobăieşte cu băţul prin cotloane).

— Bine, ce să fac? Ia, şi eu, mă găteam de culcare.

— Îhî! mda~da… apoi dă, ce să faci?

Intră cu toţii în casă. Botgros se uită în toate părţile, apoi bate o dată cu vârful ciomagului în pă-mânt.

— Ara, cumătre Ghiţă! zice Marghioala, da' ce ţi-ai luat aşa drughineaţă? Doar nu era să sară nimeni la dumneata!

— De unde ştii, cumătră? Dă, poate sare vreo dihanie, mai ştii?

Şi Botgros se uită iar primprejurul lui. Deodată îşi aţinteşte privirea. Suliţă se ia şi el după privirea lui Ghiţă.

În fund lângă horn, sub laviţa largă, se zăreşte un capăt de suman, ori de giubea, aşa ceva.

— Aici e cheia şi lăcata! gândeşte Suliţă.

În vremea asta, deodată Ghiţă face doi paşi cât lumea de mari şi se aşază pe laviţă, drept deasupra capătului de suman ori de giubea, şi încă pune şi talpa piciorului îndesat, deasupra. Pe urmă zice:

— Frate Suliţă, ia vină-ncoace… să mai şedem de vorbă.

Fratele Suliţă se aşază lângă el. Botgros începe:

— Şi aşa, zi, cumătră Marghioală, te găteai de culcare… ha? Bun, iacă-i bun… Hm…!

Cumătră nu e în toate apele ei. E aprinsă la faţă şi încurcă vorbele. Cearcă să pară veselă, dar se cunoaşte că se preface. La urma urmei, se aşază pe un colţ de laviţă cu mânile subpuse şi răspunde lui badea Ghiţă:

— Da, cumătre, mă găteam de culcare. Ce să fac? dacă-s singură…

— Mda-da… aşa-i… singură…

Cumătrul şade ca pe ghimpi, vorbeşte gros şi îndesat. Femeia se uită cam sfioasă la el, după vorbele cele din urmă. Cumătrul se întoarce spre Radu Suliţă:

— Iaca, frate Suliţă… Cumătră Marghioala… asta pe care-o vezi aici… tare-a mai fost ea gospodină şi femeie la locul ei… şi tare mi-a fost mie dragă… chî-chî! ştii, frate Suliţă… îţi spun drept… să-mi razi mie mustaţa, dacă nu-ţi spun drept… destul!

Ghiţă Botgros suspină şi e foarte tulburat; numai de băutură nu poate fi el aşa de tulburat, nici nu ar apăsa aşa tare, numai din pricina asta, pulpana pe care şade piciorul lui. Cumătră Marghioala nici nu ştie ce să zică, nici nu ştie încotro să-şi poarte ochii.

În căsuţă e lumină slabă; opaiţa arde roşă, sus, pe colţul hornului, şi mucul sfârâie în seu. Prin colţuri e umbră; în umbră zace şi culmea de deasupra lui Ghiţă Botgros, şi

pernele, şi lăvicerele clădite pe lada înfloritä din colţul laviţei. La icoane arde candela săracă. în grinzi afumate stau grămădite mănunchiuri de buruieni uscate. O mâţă cenuşie toarce în vatră. Şi opaiţa împrăştie peste toate o lumină roşă, tremurătoare.

Ghiţă tuşeşte şi se sprijină în ciomagul ciotoros. Suliţă se uită la el, el îi face semn cu ochiul, pe urmă iar tuşeşte. Cumătră nici nu ştie cum să lege un capăt de vorbă.

— Mândră horă a mai fost azi la curte. Ce zici, cumătre Ghiţă?

— Mândră. Aşa-i c-a fost mândră, frate Suliţă?

— Da, zice Suliţă, mândră.

Cumătră cearcă să zâmbească şi îngână iar:

— Dar. poate n-ai prea băgat de samă, cumătre, că cinsteai la gura gâiiiciului…

— Da, poate n-am prea băgat de samă, grăieşte Ghiţă; ce zici, frate Suliţă? poate n-am prea băgat 'de samă la horă… (face semn cu ochiul), da' am băgat de samă la altceva.

— Tuşeşte şi tace. Femeia nu răspunde; Ghiţă zice iar:

— Poate am băgat de samă la părintele Ciotică. Săracul părintele Ciotică! de treabă om. numai că râvneşte la bunul altuia. Pss! destul!

Cumătră Marghioala schimbă feţe-feţe. Ghiţă îşi mângâie ciotorosul. Un răstimp tac cu toţii. Deodată Ghiţă zice tare:

— Tare mi-i drag mie popa Ciotică… Ce zici, cumătră?

— Apoi dă, ştiu eu ce să zic?

Şi cumătră îşi întoarse ochii de la el şi se uită încurcată în altă parte; îşi ia mânile de la piept şi caută să păturească lăvicerul de pe laiţă. Oftează şi e ca varul la faţă.

Pe chipul lui Botgros trece lumina unui zâmbet poznaş, ochii clipesc şireţi.

Aşa trece câtăva vreme; nimeni nu zice nimic.

Deodată porneşte un geamăt înăbuşit de sub laviţă, un gârâit greu, aşa ca o tuşă stăpânită. Cumătră îşi duce mâna la ochi şi se întoarce; din albă s-a făcut vişinie. Ghiţă zâmbeşte a râde.

— Ptiu! drace, da' ce m-am spăriat!... Pesemne nici n-ai ştiut, cumătră, eă a intrat jigăraia de câne în casă! Diha... tabă, potaie...!

Şi Botgros înşfacă ciotorosul şi, fără să se uite sub pat, îl repede printre picioare, cu vârful înainte.

— Tabă! uite colo, oameni buni, că nici se dă dus!

Şi iar dă cu ciotorosul.

— A dracului lighioaie!

Sub laviţă iar se aude un geamăt înăbuşit. Şi numai odată se frământă ceva greu şi zbucneşte de sub pat o namilă neagră cu capul roş.

Ghiţă se preface că nu cunoaşte pe popă şi sare îngrozit.

— Vai de mine! Sai, frate Suliţă!

Şi niciuna nici două, ridică ciomagul şi poc! în potcapul popii. Parcă a pocnit un pistol; potcapul crapă, şe afundă şi trece peste urechile popii Ciotică. Iar Ghiţă, tot spăriat:

— Sai, frate Suliţă, nu mă lăsa, că dă dihania la mine! ^

Şi iar, poc! poc! în popă.

Cuvioşia sa cearcă să se scoale, dar cade în brânci, pentru că piciorul lui Botgros ţine pulpana anteriului; cuvioşia sa geme înspăimântat şi duce mâna la cap; Ghiţă geme şi el mai înspăimântat şi cară popii cu ciotorosul; popa se zbate, dar Ghiţă ţine zdravăn', Ghiţă numără pocnitură peste pocnitură, Ghiţă dă cu îndârjire.

Cumătră îşi muşcă mânile şi prinde şi ea a ţipa. Suliţă dă să sară în ajutorul popii.

La urma urmei, prrr! se rupe anteriul, şi popa tivai! în patru labe, pe uşă; Botgros cu ciomagul după dânsuL Suliţă după Botgros. Cumătrul strigă cât ce poate:

— Pe el, măi, după dânsul, măi! ţine-l, măi! Şi cuvioşia sa fuge de-i sfârâie călcâiele, sare peste pâr-leaz şi, la goană, pe hudiţă! Pulpanele anteriului fâlfâie în fugă, parcă zboară popa, aşa fuge! Şi Botgros chiuie din pârleaz:

— Chiu! pe dânsul, măi! ţine-l, măi! huitana-nanaaa!

Cânii încep să zăpăiască şi sar după popă, şi popa fuge şi fuge... zboară, şi pulpanele anteriului par-că-s aripi.

Ghiţă se întoarce râzând, scoate beşica de porc din chimir îşi umple luleaua, o umple şi pe a lui Suliţă, apoi, scăpărând, grăieşte:

— El, drăcia dracului! măi frate, ce zici? parcă a fost popa Ciotică, bre!

IV – CUM SE ÎNCHIDE O RANĂ ŞI CUM SE DESCHIDE ALTA.

A doua zi tot soare, cald şi frumos. Rănitul Nicoară Potcoavă era mai senin. O parte din noapte ve-ghease mezinul la căpătâiul lui. Baba doftoroaie stătuse şi ea de obşte acolo, schimbase legăturile şi spălase rana cu isop. Bolnavul dormise liniştit.

Dimineaţa, Petrea Gânj intră tiptil în odaia bolnavului. Andrei Dăvideanu şi mezinul şedeau în jilţuri; dimineaţa luminoasă ajungea până la ei, pe fereastra deschisă, cu miros de flori şi de verdeaţă; raze aurii jucau vesele pe divanul bolnavului acoperit cu pânze albe de în.

Potcoavă deschise ochii şi îşi îndreptă spre frate-său şi spre gazdă privirile.

— Ei, cum îţi mai este, voinicule? întrebă boierul bătrân, punându-şi mâna pe fruntea lui. Ţi-i mai bine, nu-i aşa?

— Mi-i mai bine, răspunse Nicoară zâmbind.

— Dar rana, tot te mai doare?

— Nu mă mai doare.

— Aş! zise Alexandru, unde se poate să-l doară pe dânsul! Face ca şi atunci când îi curgea sângele şiroi şi el îi da că n-are nimic.

Bolnavul* zâmbi uitându-se cu bunătate la frate-său; boierul Andrei îl privea părinteşte, cu mânile împreunate pe pântece. Urmă un răstimp de tăcere blândă; un cintez ţârâia în tufele de lângă fereastră; rândunelele însemnau linii negre în lumină; primăvara aducea mângâieri calde.

Rănitul se uita pe fereastră gânditor. Deodată ochii lui se scoborâră în odaie; păreau a căuta ceva.

— Ce-i? întrebă bătrânul Dăvideanu.

— Moş Petrea… murmură bolnavul. Bătrânul oştean tresări şi se apropie, cu ochi umezi, trăgându-se vrăjmăşeşte de o mustaţă.

— Aici-s, stăpâne.

— Ce mai faci, moş Petre? şopti Nicoară, uitân-du-se ţintă la moşneag; tare nu te-am văzut de mult! îmi”pare că stau de un veac în perne, moş Petre…

Oşteanul îşi întindea fără milă mustaţa căruntă şi stufoasă.

— Oare când om porni noi, moş Petre?

— A da Dumnezeu, stăpâne! izbuti în sfârşit să geamă bătrânul.

Cintezul tot cânta cu foc în tufele de lângă fereastră şi primăvara aducea mângâierea depărtărilor. Moş Petrea zise deodată:

— Murguţ e zdravăn, stăpâne, şi te-aşteaptă!

— Tocmai asta voiam să te întreb, moş Petre, rosti visător Potcoavă; săracul Murguţ! oare l-oi mai încaltea eu?

— Mare-i Dumnezeu, stăpâne!

— Ai să-l încalici, frate, zise vesel mezinul.

O licărire ciudată trecu prin ochii rănitului. După o clipă pleoapele se lăsară pe lumini şi obrajii se îmbujorară. încă o dată buzele mai şoptiră: „Săracul Murguţ!” Apoi, în fruntea-i largă dunga prinse a se adânci.

— Doamne-Dumnezeule! rosti încet Potcoavă; voi mai vedea eu stepa fără de hotar? Cine ştie de-oi mai apuca zile ca altădată! Avem de plătit datorii…

Murmura cu ochii închişi. în odaie era lumină şi tăcere. Moş Petrea stătea în picioare dinaintea divanului, drept, cu fruntea plecată, cu ochii licăritori sub sprâncenele negre; mezinul, cu bărbia în palma dreaptă, cu cotul pe divan, se gândea, pătruns de cele din urmă vorbe ale frăţine-său. Boierul bă-trân îi privea, cu ochii luminaţi de bunătate.

Baba doftoroaie intră cu oblojelile ei întinse pe pânze albe şi se apropie, păşind mărunt. Nicoară Potcoavă deschise ochii.

— Să-ţi desfac legăturile, dragul mătuşii.; Şi desfăcu baba legăturile vechi şi puse oblojeli nouă. Apoi grăi:

— Rana are carne bună şi se astupă; acuma îţi trebuie hodină; în două-trei săptămâni eşti în picioare…

— Trei săptămâni? zâmbi amărât Nicoară;atât de mult? Am căzut mai tare decât îmi închipuiam…

— În trei săptămâni încalici… şopti baba Aniţa; n-avem cum face altfel; suntem în mâna lui Dumnezeu.

Rănitul oftă şi aşteptă să plece doftoroaia. Atunci întrebă, fără a'-şi întoarce privirile:

— Ce vuiete şi ce viers de alăute se auzeau ieri?

— A fost horă în curte, răspunse mezinul, şi puşcaşii au chefuit după ce… ne-am…

— Da, a fost horă, îi tăie vorba bătrânul Gânj, făcând semn mezinului; numai horă a fost…

— Aţi fost la vânătoare! zise Nicoară, cu vioiciune şi cu părere de rău nespusă.

— Ba n-am fost, stăpâne, răspunse repede bătrânul oştean, n-am fost la nici o vânătoare…

Rănitul zâmbi amărât şi neîncrezător, pe când bătrânul îşi întindea mustaţa şi făcea cu ochiul celorlalţi.

Baba plecase uşoară ca o umbră.

— Doamne, cum aş vrea să mă înzdrăvenesc! şopti iar Potcoavă; apoi închise ochii. După un răstimp, Andrei Dăvideanu şi Alexandru Potcoavă crezură că bolnavul a adormit, îşi făcură semn şi ieşiră în vârful picioarelor.

Bătrânul Gânj, rămas singur, se uită în tăcere la rănit. Apoi se apropie uşor, se plecă şi sărută părul lucios al lui Potcoavă. Când se ridică, două lacrimi străluceau sub genele-i groase. Un oftat umflă pieptul bătrânului, şi un glas, un syspin, de-abia se auzi:

— Suflete… suflete!

Apoi, ca şi un condamnat apăsat de o durere mare, ieşi tăcut şi încovoiat.

Odaia rămase în tăcere, plină de lumina soarelui de primăvară. Mângâieri calde veneau din când în când.

Aşa a trecut multă vreme. Potcoavă ofta uneori prin somn. Se auzeau în liniştea zilei trâmbiţări de cucoşi; muşte mari albastre se izbeau în geamuri.

Într-un târziu se auzi un fâşâit uşor. Pe uşă intră, uşurică şi luminoasă, jupâniţa Ilinca, albă la chip, cu obrăjeii rumeni, subţire şi mlădioasă. Pe o tipsie de argint ducea un filigean de lapte din care ieşeau aburi. Ştiuse boierul Dăvideanu pe cine să trimeată la bolnav; îi trimisese pe jupâniţa cum ai trimite o veste bună, ori o floare, la vederea căreia oricine se bucură.

Ilinca păşi încet până la căpătâiul lui Nicoară; acolo se opri. Rănitul deschise ochii, pe urmă îi închise repede ca orbit de soare, apoi îi deschise iar şi-i aţinti uimit asupra fetei; un zâmbet luminos îi trecu pe faţă.

Fata zâmbea şi ea, cu ochii mari, negri, aţintiţi asupra lui Potcoavă. Gura rumănă murmură, cu un glas ce suna dulce la auz:

— Nu pofteşti lapte cald?

— Ba cum nu? răspunse rănitul. Se ridică într-un cot şi întinse mâna cealaltă.

Ilinca se aşează pe scaun, alături, iar Nicoară Potcoavă începu să soarbă laptele din filigean. Din când în când se uita la fată, cu ochi mari, fără zâmbet acum.

De bună-samă că se întreba: Oare asta să fie fata lui Irimia Golia, fata asta aşa de gingaşă? Ilinca, tot zâmbind, se uita la el cum sorbea, cu ochii ei mari, mistuitori – două flori de întuneric.

Când Potcoavă sfârşi, ea luă tipsia şi filigeanul şi ieşi ca o arătare luminoasa. Rănitul o urmări cu ochii, apoi rămase gândindu-se.

Poate îşi punea aceeaşi întrebare: Se poate să fie fiica lui Golia, fata asta aşa de gingaşă?

În urmă, fruntea i se încreţi şi brazda adâncă a amărăciunii răsări.

Acum se gândea la viteazul Ion-Vodă. la Iuda vânzătorul şi la răzbunare, la Petru Şchiopul cel ticălos şi la ursita lui de

oştean pribeag. în loc să fie mare şi temut, în loc să stăpânească, zace în perne, rănit în coastă şi cu gândul numai se gândeşte, dar cu braţul nu poate face nimic. Adinei şi furtunoase dorinţi zguduiau sufletul rănitului şi, înlr-o lumină sângeroasă, visa o răzbunare îndeplinită.

Cătră sară a venit iar jupâniţa Ilinca; dar nu i-a adus lapte, ci mâncare întăritoare, şi n-a stat puţin ca dimineaţă. Ochii ei priveau plini de strălucire pe Nicoară Potcoavă, cercetau cu o bucurie copilărească chipul frumos al oşteanului.

Numai atât l-a întrebat:

— Îţi place mâncarea?

Iar Potcoavă a făcut semn că-i place şi a mâncat cât un voinic. Fata şedea potolită, cu mânile pe genunchi. N-au mai rostit amândoi nici un cuvânt. Făta a luat tablaua şi a ieşit uşoară, iar Potcoavă a rămas singur, cufundat în amărăciunea gândurilor lui.

A doua zi şi a treia zi a căzut o ploaie rece şi vântul bătea mânios, vâjâind, în dumbravă. în tăcerea odăii, veneau ţipetele chinuite ale craiului-că-lător şi.înfiorări adinei se strecurau pe coş.

Rănitul asculta şi se gândea la copilăria limpede şi la tinereţa pentru totdeauna prăpădită în zbuciu-mări cu duşmanii. îşi aducea aminte de anii fără griji, când hoinărea cu tovarăşii pe malul bălţilor şi pe nemărginitele câmpii pline de soare", îşi aducea aminte de Potcoavă cel de altădată, acum cufundat într-un amurg de basm.

Pe urmă îi trecu pe dinainte icoană după icoană dintr-o tinereţă fără odihnă. Visuri de vitejie, zile de lumină şi negură, o uriaşă desfăşurare de vrednicie, după pilda fratelui mai mare.

Avere: calul, pala şi curajul; tovarăşi: un întreg popor de viteji.

A dus o viaţă de pribegie, cu vitejii, prin stepe fără hotar, pe ape repezi şi limpezi, prin ţări înflorite şi prin pustietăţi arse de secetă. De multe ori mânca şi dormea pe cal, de multe ori călărea şi se hărţuia zile întregi. în jurul lui se

înmănunchease un popor de voinici, şi fulgerul paloşului său sclipise în patru părţi de zare. Turcii, tătarii şi leşii murmurau cu groază numele lui şi, în nălucirile de spaimă ale acelor vremuri înfricoşate, falnica lui făptură se arăta într-o rumeneală de sânge.

La veghele războinicilor se închegau cântece slăvind vitejia lui; focurile ardeau în stepă, voinicii ascultau privind înainte într-un vis de glorie; vân-tul trecea murmurând prin ierburile mari.

Veneau şi zile de veselie nebună, – petreceri vitejeşti în care vinul curgea ca o gârlă nesecată. Dar erau puţine acele zile. Venea o veste graDhică ca un vânt şi voinicii porneau ca vijelia pe caii lor pietroşi. Potcoavă îi ducea uragan spre vrăjmaşi. Vântul vî-jâia prin stepă şi-i umplea de fiori în goana nebună a cailor, iarba pletoasă se culca după vânt şi fugea în valuri, de-a valma cu ei. Aşa alergau nopţi şi zile – zilele în soare, nopţile în lumina tainică a stelelor şi a lunii. Ajungeau. Intrau în altă vijelie, în vijelia trăsnetelor şi în vâjâirea paloşelor.

Aşa au trecut ani de tinereţă nedomolită.

Pe urmă au venit zilele lui Ion-Vodă, zile puţine de vitejie fără şaman şi de izbânzi strălucite.

Dar uraganul stârnit de mare domn s-a potolit, o linişte de moarte s-a întins în nefericitul pământ al strămoşilor.

În liniştea aceasta, glasul răzbunătorului izbucni ca o trâmbiţare de moarte. Fraţii hotărâră să ridice movili de oase pe mormântul fratelui mai mare; şi pentru că mormântul acela nu era nicăieri, fraţii trebuiau să lase oase albe de duşmani pretutindeni.

Însă rana din coastă aducea tristeţă şi îndoială cu dânsa, şi visurile luminoase ale trecutului mureau, se risipeau ca o pulbere de raze, şi întunericul venea.

Potcoavă se gândea şi la trecut şi la viitor, pe când ploaia bătea în geamuri şi pe când vântul bubuia în parc. îndoiala şi rana pustiau sufletul viteazului. Singur numai cu câţiva tovarăşi de nevoi, departe de mulţimea de viteji care-l

iubeau, ţintuit în pat de o rană grea, ofta amar şi sarbăd, cu privirile în gol, cu fruntea încreţită.

Vântul umed plângea afară, se vânzolea cu frunzişurile şi aducea valuri de ploaie, izbindu-le în geamuri; în odaie pătrundea o lumină mohorâtă şi rece.

Mezinul şi boierul Andrei veneau şi stăteau mult la căpătâiul rănitului, dar nu schimbau cu el decât puţine vorbe, îl lăsau mai mult cu gândurile, tăcerea părea a-i face mai bine decât vorba. Baba venea şi ea ca o umbră şi-i schimba legăturile şi iar ieşea ca o umbră, tot tăcută, cu mişcări sfioase. Şi iar rămî-nea rănitul cu gândurile triste ale vântului umed.

Ilinca pătrundea în tăcerea şi-n umbra mohorâtă, ca o lumină de primăvară. Se aşeza la căpătâiul bolnavului şi aştepta, privindu-l cu ochii ei mari luminaţi de milă. Când şi când întreba cu grijă câte ceva şi pe faţă i se aprindea bucuria, dacă rănitul o privea cu mulţămire.

Amândoi păreau că ascultă suspinul vântului, dar amândoi nu auzeau nimic. Unul se gândea la nenorocirea lui şi se scobora în adâncul sufletului şi în întuneric cu îndoiala; celălalt cerca să gâcească ce se petrece în sufletul rănitului.

Începea fata să-şi închipuie viaţa zbuciumată de ostaş, şi-i veneau în minte poveştile pline de fiori ale copilăriei. I se părea că găseşte o asemănare între fraţii aceştia rătăcitori şi voinicii feţi-frumoşi, care caută zâne pe care nu le cunosc şi se luptă cu zmei Ce varsă foc pe gură.

Fata fusese crescută în liniştea mănăstirească a unei curţi boiereşti din ţară şi nu văzuse decât felele bătrânilor ei, ale robilor şi ale sătenilor.

Bunicul şi bunica niciodată nu-i vorbiseră de strălucirile ostăşeşti şi de bogăţia curţilor domneşti; ba încă niciodată nu-i vorbiseră de faptele tatălui său; iar fata, acum răsărită, se ferea să întrebe; acum, când bănuia că mai este o lume dincolo de liniştitele câmpii ale Moldovei, tăcea pentru ca oa-gase de samă că chipurile bătrânilor se întunecă la numele tatălui.

Floarea, dacă dă de întuneric în drumul ei, se întoarce spre soare; tot aşa, sufletul tânăr al copilei se îndrepta spre lumina tinereţii şi spre viitor, şi uita trecutul, o dată cu acela căruia niciodată nu-i zisese „tată”.

Şi iată că deodată vin pe neaşteptate doi oşteni tineri şi voinici. Fata se uită la ei, întâi curioasă, ca la o minune. Pe urmă se apropie. îi aude vorbind; îi vede mişcându-se; aude, vede că sunt viteji şi buni şi cade mintea ei tânără şi neştiutoare pe gânduri.

Se uită la cel mai mare cu sfiiciune, pentru că-l vede întunecat şi plin de durere; se uită la mezin cu bucurie, pentru că-l vede vesel şi glumeţ. Şi amândoi fraţii îi plac, se simte învăluită de umbra şi lumina lor; când vede deosebit pe câte unul, simte aceeaşi mişcare de suflet şi aceeaşi bucurie neînţeleasă.

Când sta la căpătâiul celui mai mare şi îi vedea ochii ţintiţi, duşi în lumea gândurilor, sta şi ea tăcută, înfiorată, şi se gândea şi ea, fără voie, la multe, – şi ades poveştile copilăriei îi încălzeau sufletul şi-i aprindeau ochii negri. Vântul se bătea afară cu pădurea. Potcoavă se bătea, în pânzele albe, cu gândurile, şi fata sta nemişcată şi înfiorată, cu mânile mici albe în poală, şi privea pe rănit cu ochii ei minunaţi. Aşa au trecut câteva zile.

Într-un rând, pe când Ilinca sta cuminte în scaunul cu spătar nalt, o rază albă de soare străpunse nourii cenuşii şi ziua mohorâtă şi ajunse ca o pată luminoasă pe chipul rănitului. Nicoară Potcoavă îşi ridică privirile şi întâlni ochii duioşi ai fetei. Un zâm-bet fugar ca lumina ce-i juca în ochi trecu pe buzele lui şi se răsfrânse şi-n ochii Ilincăi. întrebă încet:

— De ce te uiţi aşa la mine?

Fata se înroşi şi răspunse, ferindu-şi privirile:

— Nu mă uit…

O clipă îşi întoarse ca fulgerul, iar, privirile; şi când dădu de ochii adânci ai rănitului, se ridică sfioasă ca o căprioară

şi se mai uită o dată înapoi, apoi se şterse, o dată cu lumina de soare.

Potcoavă rămase uitându-se o bucată de vreme după ea; apoi îşi încreţi fruntea, privirile i se întunecară' şi capul pletos şi creţ se lăsă în perne cu gândurile de totdeauna.

Privirea lui înnoptată păruse a zice: «De ce mă uit eu după fetiţa asta? ei îi vine a râde şi mie numai de asta nu-mi arde»…

Cătră sară, când intră iar fata, ochii lui Potcoavă o aşteptau, iar chipul fetei, sfios la început, se lumină. Rănitul întrebă:

— A stat ploaia?

— Da, acum e frumos, s-a răzbunat…

Chipul fetei se înveseli, ochii lui Nicoară păreau luminaţi de soare. Dar după ce plecă Ilinca, faţa bol navului se posomori iar şi-n sufletul lui scăpară scânteia altei dureri.

Nicoară Potcoavă se temea de ceva; se temea de ceva mai primejdios decât vijelia războiului.

Noaptea, n-a închis ochii, şi dimineaţa, când intră Ilinca în odaie, îl găsi posomorit şi rece.

Soarele veni vesel şi câmpiile se umplură de a-buri. Pe Moldova şi pe codrii stăteau grămezi mari, alburii de nouri şi nici un vânt nu aburea.

Tovarăşii fraţilor o duceau bine la curtea boierului Andrei Dăvideanu. Cât a fost vreme urâtă şi ploioasă, au stat închişi la un loc, au râs, au şuguit, au povestit şi au petrecut minunat. Moş Petrea Gânj bea şi mânca zdravăn şi se răzbuna de zilele de lipsă; Ghiţă Botgros îşi plimba trupul cioiănos pe cataligele cele lungi şi îndruga verzi şi uscate, ţesute de «Să-mi razi mie mustaţa, dacă nu-i aşa…»

Cum s-a făcut, cum s-a dres, dar din taina cea mare a goanei după popa Ciotică n-a rămas nici o taină. Ori că Botgros s-a răsculat, ori că Suliţă a vorbit ce nu trebuia, – de bună-seamă nu se poate şti: dar se ştie că preacinstita faţă a părintelui a rămas mânjită o dată cu cinstea lui.

După cum se vorbea, aflase tot satul de patara-nia popii şi n-a mai îndrăznit sfinţia sa să iasă din casă decât a patra zi după întâmplare, şi atunci bar-ba-i părea zbârlită şi coada roşă nu-i mai era împletită frumos şi trecută pe sub anteriu. Ajunsese pesemne vestea şi la preoteasă.

Iar cumătrul Ghiţă Botgros a prins să se căiască, în vreo două rânduri, l-a prins Suliţă uitându-se cu jale la ciotoros şi dând din cap amărât.

c»

— Ce-i, frate Ghiţă?

— Ia. ce să fie, frate Suliţă? Mare păcat... zău aşa, mare păcat am făcut! Să otânjesc eu spată sfinţită... phiii! mare păcat...!

— Da' păzeşte-ţi treaba, omule... parcă nu eşti în toate minţile... ori şăguieşti...!

— Nu. nu şăguiesc, frate Suliţă... Mare păcat! Mie îmi vine în gând să mă duc la călugărie, zău aşa... Dacă nu m-oi duce la călugărie, să-mi razi mie mustaţa.

Lui Suliţă i-a venit a râde; a zâmbit şi s-a uitat în ochii poznaşi ai lui Ghiţă Botgros, s-a gândit la pivniţa boierului cea plină cu antale şi a priceput de ce vorbeşte cumătrul de călugărie.

Iar cu ispăşirea lui s-a întâmplat altfel. Sara, când îl căută Suliţă, ca să mai stea de vorbă, să mai cinstească câte o ulcică, ia-l pe badea Ghiţă de unde nu-i! A doua zi l-a întâlnit vesel de tot.

— Ei, frate Ghiţă, tot te mai gândeşti la călugărie?

El începu a râde şi umplu luleaua oşteanului de tutun:

— Las', frate Suliţă, să nu mai vorbim de asta... cumătră să fie sănătoasă!... Hai să cinstim un păhărel!...

La vorbele acestea, a înţeles Suliţă cum s-a pocăit cumătrul.

În cele două zile care au urmat, s-au dus boierii la vânat singuri. Avea boierul Andrei câni minunaţi, şi sar a s-au întors cu laţurile pline de raţe întâia oară, iar a doua oară cu câte o păreche de cucoşi cum nu se mai află de mândri.

Cei mai tineri îşi făceau de cap prin curte, mai ales Totârnac era un vulpoi fără pereche. Moş Petrea Gânj se împrietenise la cataramă cu logofătul (pe semne pentru că logofătul era chelar); Caraiman era nedespărţit de bucătarul Timofte, cât îi era foame, iar vremea cealaltă şi-o petrecea dând iama în ţigăn-cile oacheşe, răţoindu-se şi răsueindu-şi mustăţile cât un crai unguresc.

Dar când era vorba de aşa ceva, mai niciunul nu se da îndărăt. Se făcea cale bătută pe unde erau catrinţe înflorite; şi era o prietenie şi o înţelegere în curtea boierească de-a mai mare dragul. Badea Suliţă îşi făcea traiul cu Botgros până în sară; iar cum se aprindeau steluţele satului, pe Ghiţă îl apuca pocăinţa şi pornea săracul, întovărăşit de ciotoros. Iar mănăstirea, ştim noi unde era.

Aşa au dus-o voinicii în curtea boierului Andrei. Viaţa curgea liniştită, zilele treceau tihnite, serile veneau calde şi pline de frumuseţile primăverii. Prin colţurile curţii câteodată, sara, se adunau flăcăii ţigani şi începeau să zică de dragoste din alăute, după ce înăbuşeau strunele, cu pieptene; de pe dealuri depărtate răspundeau melodii de bucium, treceau cu vântul serii şi mureau în depărtări.

Rănitul mergea grabnic spre însănătoşire, jupâniţa Ilinca trecea deseori pe gânduri către odaia lui…

Se învălmăşea o furtună grea în sufletul voinicului şi simţiri ciudate năşteau în sufletul fetei. Alţii erau ochii ei acum; intra cu sfiiciune mai mare în odaia rănitului şi, ades, părăsind obrazul întunecos al lui Potcoavă, două fire scânteietoare de rouă izvorau în colţul genelor lungi, Numai când da cu ochii de mezin, faţa i se umplea de lumină.

Într-un rând, păduricea din preajma curţii boiereşti, – parcul străvechi, – odihnea în lumina soarelui de amiază. Adâncurile oftau uşor, când se umpleau de o boare abia simţită. Râmnicul dormea în poiana de arini din vale, aurit de soare, liniştit; legioane de museuliţe învârteau hori pe

deasupra luciului: unele cădeau şi înfiorau oglinda. împrejur, pe maluri, se întindea o împestriţare gingaşă de flori sălbatice, de la mândră lumânărică galbenă până la scânteuţă albastră Nu-mă-uita, aşa de umilită şi aşa de duioasă sub răsfirarea sălciilor pletoase.

Pe râmnic, în păpurişul tânăr, neagră şi nemişcată, sta o luntre cu lopeţile în laturi, ca o pasere ostenită cu aripile atârnate.

Era linişte. în ziua aceea jupâniţa Ilinca se plimba prin florile poienii şi părea şi ea o floare. Trecea gânditoare prin umbre şi lumini; părul ei negru licărea în soare, fluturi albi se abăteau din zbor spre ea.

Fata se gândea la cei doi fraţi şi nu putea înţelege ce doruri tainice îşi făceau cuib în sufletul ei tânăr. Nu înţelegea, dar nici nu se muncea să înţeleagă, – dorul pentru inimă e făcut. Numai gânduri stăruitoare aduceau icoanele de totdeauna. Potcoavă, întunecos şi mândru ca noaptea, totdeauna îi umplea sufletul de sfiiciune şi o mişca până la lacrimi; celălalt, tânăr şi vesel ca ziua primăvăratică cu soare, o umplea de voie bună şi-i punea lumină şi râs în ochi. Se gândea în singurătate la amândoi, şi ochii când se umbreau de o tristeţă trecătoare, când se luminau de focuri vesele. Şi parcul vechi ofta, străbătut şi el de un fior tot aşa de tainic ca şi fiorii ce umpleau sufletul fecioarei.

Fata visa. Paşii, fără voia ei, o duseră pe covorul de flori, către lacul singuratic. Trecea gânditoare prin flori, prin umbre şi lumini. Deasupra ei cerul era adânc-albastru, dincolo de bolţile nemişcate de frunzişuri. Ochii ei urmăreau o rândunică ce săgeta pe luciul lacului, înfiorând unda neclintită, o urmăreau până ce o pierdeau în nemărginirea albastră şi curată; sau, întorcându-se în altă parte deasupra câm-piilor Moldovei, se luau după cocostârci, care treceau pe departe, cu vâslele întinse, plutind lin. N-avea de ce să fie veselă, nici tristă; ba poate avea de ce să fie veselă; atunci de ce uneori ochii adânci şi frumoşi licăreau într-un păienjeniş de lacrimi?

Soarele se lăsa spre munţi; mierle, ici-colo, ca flaute nevăzute, cântau în tăcere.

Deodată, pe poteca dinspre curte, se arătă Alexandru. De bună-samă că venea să caute linişte şi singurătate. Singurătate nu mai putea să aibă pentru că jupâniţa Ilinca era şi ea în poiană. Şi uite, mezinul lui Potcoavă a tresărit de bucurie, s-a simţit încălzit în coşul pieptului şi nu i-a părut rău că nu va mai fi singur. Poate dacă ar fi întâlnit pe altcineva i-ar fi părut rău. Aşa i-a părut bine, şi încă bine de tot.

Tinerii se văzură. Ilinca se opri rumenindu-se, Alexandru se îndreptă grăbit spre ea. Când fu aproape, cât era el de viteaz, dar tot a simţit un tremur. Se apropie şi se opri şi el, – şi dacă se opri, tăcu.

Oşteanul n-are nici o clipă de odihnă: totdeauna trebuie să se lupte: ori cu duşmanul, ori cu paharul, ori cu dragostea. Cu duşmanul iese el învingător de multe ori, dar când se luptă cu paharul, ori cu dragostea, – tot duşmani la urma urmei, – nici nu se poate să nu cadă.

Alexandru se lupta acum cu dragostea – se lupta, dar nici nu căuta să învingă! De mult, de mult era învins, şi acum tremura în faţa vrăjmaşului. Dar duşmanul, nici el nu era cumplit şi, cât de învingător era, tremura şi el; şi amândoi tăceau şi se uitau în altă parte.

Lucrurile nu puteau dura mult aşa.

Apele râmnicului se colorau în luminile asfinţitului; păserile slăveau în desişuri mândreţea sfârşi-tului de primăvară şi duioşia sfârşitului zilei.

Ilinca zise, sau şopti mai degrabă:

— Încotro te duceai? Iar Alexandru răspunse:

— Veneam să văd râmnicul… (Acum nu-i mai păsa lui de râmnic!).

După ce tăcură iar un răstimp, porniră amândoi pe cărarea din ierburi, în jurul apei. Şi voinicul cel care răcnea în bătălii de băga în răcori pe duşmani, grăi încet:

— De ce te plimbai aşa de singurică?

— Mă plimbam, răspunse fata încurcată, ca de multe ori; mi-i dragă poiana asta…

— Chiar e şi frumoasă… foarte frumoasă.; într-adevăr.

Ar fi vrut să mai spuie el ceva, dar vorbele se împotriveau să iasă.

Făcură ocolul lacului, rostind copilării. Azi a fost vreme frumoasă. Mâni va fi bine de mers la vânat. I-auzi ce frumos cântă mierlele. Uite un pâlc de lăcrămioare la marginea râmnicului. Şi alte multe de acestea.

Încet-încet sfiala se topi şi tinerii prinseră a vorbi mai în voie, aşa cum vorbeau când erau de faţă şi bătrânii.

Umbrele umpleau tufişurile şi lacul dormea liniştit în amurg:

— Ce zici, jupâniţa? dacă ne-am plimba oleacă cu luntrea?

— Să ne plimbăm. Mă gândeam şi eu la asta…

Intrară în luntre. Vâslele bătură unda şi tulburară luciul, luntrea porni pe apă, lăsând brazdă hor-botată în urmă.

Tinerii prinseră a vorbi iar. în liniştea lacului, Alexandru începu să istorisească bucăţi din viaţa zbuciumată a lui şi a fratelui său. Ilinca asculta fermecată, tot aşa cum asculta odinioară, în copilărie, basmele dădacelor bătrâne. Fraţii erau nişte feţi-frumoşi negreşit… Şi fata asculta şi vedea pe viteji tăind vântul şi ostile, amândoi frumoşi, unul straşnic şi întunecos, c-o sabie de foc, celălalt mlădios şi iute, râzând şi lovind în stânga şi în dreapta. Asculta minunată, pe când barca brăzda undele şi sara cobora caldă, plină de taină.

Acolo, departe, în stepele căzăceşti, vitejii furnicau în tabere: cutreierau câmpiile, întrecându-se yH în zborul cailor, bătând în vulturi cu săneţele şi tăind vântul cu ascuţişul suliţilor. Era frăţie între viteji şi veselia îi îmbrăţişa zgomotoasă.

Deodată vine o ştafetă grabnică ca vântul, cu pieptul pe oblânc; se opreşte; calul răsuflă foc pe nări şi cade tremurând în iarbă; cazacul răcneşte istovit cu braţele în sus, cu pletele în vânt: „La arme, fraţilor!”

Atunci încep taberele să furnice, vitejii încing paloşele, înşfacă săneţele şi suliţele, strâng chingile; vatmanii îşi ridică glasurile, voinicii încalecă şi pornesc ca vijelia, de duduie pământul şi vulturii se ridică spăriaţi din câmpii.

Au pornit. Caii aprigi se aştern ca iarba la suflarea vântului. Aşa merg zile şi nopţi. Iarba naltă cât omul fâşâie, luna nopţilor îi călăuzeşte pe poteci aştemute până în zarea dreaptă, aleargă ca umbrele, zboară, pletele fâlfâie în zbor şi caii nechează.

Iată-i şi în focul războiului! Văzduhul se cutremură ca la suflarea orcanului, duşmanii se prăvălesc în pale, ca iarba sub coasă, câmpiile se umplu de gemete şi de morţi. Şi fraţii taie drumuri largi, în ordiile păgâne.

În faţa celui mai mare, rândurile se prăvălesc ca suflate de groază; mezinul intră în vârtejuri sprinten, mlădiindu-se din mijloc pe roibul aprins. Şi amândoi se reped la moarte, şi ies din furtună negri de praf, dar tot frumoşi şi nedomoliţi.

De multă vreme mezinul tăcuse, şi fata tot sta pe gânduri, visa încă, vedea pe vitejii basmelor. Amândoi tăceau alături, cuprinşi de fiori; barca tăia undele în taina serii, legănându-se; lumini argintii picurau din vârful vâslelor şi şopteau căzând în unde.

Luna se arătă mare, ca o pavăză rotundă de aramă. Lopeţile căzură în valuri şi luntrea pluti singură pe apa liniştită, ca o pasere cu aripile lăsate.

Deodată, în liniştea adâncă, porni din câmpie un glas limpede. Cânta de bună-samă vreo fată care se întorcea întârziată în sat.

Dorul, bade, de la tine Peste văi şi dealuri vine, De nu-l poate opri nime; Nici cioban cu fluierul, Nici popă cu cântecul, Numai eu, cu sufletul.

Multă vreme glasul limpede despică sara plină de miresme. Apoi scăzu, se auzi departe. în adâncuri, ea o părere, până ce se stinse.

Luna mare se ridică. O privighetoare. începu să ciripească într-un frasin. Versul ei se aprinse, porni în suspine

înăbuşite, în gâlgâit de lacrimi, în plân-sete uşurele şi slabe. Iar barca stătea nemişcată în unde sub focul lunii, cu vâslele lăsate. Mezinul încremenise ca o stană; în genele fetei scânteiau salbe de lacrimi. Poate, în clipa aceea. Ilinca se gândea la rănitul Nicoară Potcoavă.

Zilele care au urmat s-au strecurat liniştite, în pacea acelei vieţi patriarhale. Rănitul se întrema cu uşurinţă.

Acuma se ridicase din pat şi păşea prin odaie. Ba încerca de multe ori, între boierul Andrei şi Alexandru, plimbări prin pădurice. Tustrei vorbeau de trecut. Fraţii istoriseau bătăliile alături cu cazacii şi cu marele Ion-Vodă, Andrei Dăvideanu istorisea câte ceva din vremile luminoase şi bune ale domnilor vechi. De viitor nu vorbeau, pentru că orice pipăire cu gândul în viitor întuneca pe Nicoară Potcoavă. Aşa se plimbau în asfinţituri prin pădurice, bătrânul şi Alexandru veseli, Potcoavă stăpânit, cu ochii plini de gânduri.

Câteodată, în drumul lor, întâlneau chipul luminos al jupâniţei Ilinca. Bătrânul râdea vesel şi îşi chema fetiţa de-o săruta pe frunte, mezinul o privea cu ochi aprinşi, fratele mai mare părea că se posomorăşte şi-i cuprins iar de durere.

Iar fata, neliniştită acum şi dusă pe gânduri, plutea într-un vis neînţeles. Două chipuri luminoase îşi făceau loc în tainica umbră a visurilor ei. Inima ei prinsă, sufletul frământat de o nehotărâre dureroasă îi aprinseseră mintea şi minunaţii ei ochi. Adesea plângea în taină, cu capul pe braţe; îşi întreba sufletul dar cele două chipuri rămî-neau neclintite, tot atât de aproape, deopotrivă de iubite.

Într-un rând, mezinul vorbea cu fata în cerdac; Nicoară Potcoavă asculta glasul moale al jupânesei Irina; mezinul era cu faţa spre el. De la o vreme, glasul bătrânei începu să se piardă, nu-i mai alungea la ureche; ochii lui negri se aţintiseră asupra lui Alexandru. Faţa mezinului se îmbujorase şi ochii sorbeau pe fată. Potcoavă se uită multă vreme la frate-său, urmări pe chipul lui toată mişcarea

sufletească, apoi deodată faţa i se făcu ca varul şi prin ochi îi trecu o lumină mohorâtă. Bătrâna se sculă îngrijată:

— Dar ce ai, dragul mamei? Ţi-au venit iar durerile?

— Nu, n-am nimic… răspunse Nicoară şi se în-' dreptă, ţapăn, cu ochi posomoriţi.

Pricepuse. Din clipa aceea, furtuna care clocotea în sufletul lui se întări. Nu auzi nici glasul blajin al bătrânei, nu văzu nici privirile sfioase ale fetei, care-i urmăreau orice mişcare. Toată ziua stătu sarbăd şi tăcut. La Alexandru nu se uita şi nu-i răspundea decât prin semne. La vorbele blânde, la glumele boierului Andrei, răspundea printr-un zâmbet amar.

N-a dormit toată noaptea. A stat la fereastră, ascultând suspinele uşoare ale pădurii şi glasurile chinului lăuntric.

Gândurile îndoielii şi dorurile mari îl frământau. Simţea, după focul ce-l mistuia, că e gata să cadă şi atunci rămas-bun visurilor de mărire, rămas-bun răzbunării drepte!

Multă vreme s-a frământat şi s-a gândit Nicoară Potcoavă, iar dimineaţa, când intră mezinul în odaie, ochii fratelui mai mare străluceau de friguri.

— Bună dimineaţa, frate! ^

Nicoară se sculă din scaun şi îmbrăţişa cu multă dragoste pe frate-său. Apoi zise:

— Mult nu mai avem, Alexandre. Cată să nu mai rămâie vreun rănit pe aici! în curând plecăm!

Mezinul se uită uimit la frate-său Nicoară zâmbea, mângâindu-şi barba bălaie. Răspunse Cam cu îndoială:

— Plecăm, dar poate ne-om mai întoarce… Nicoară nu răspunse şi mezinul rămase pe gin- ' duri, cu ochii îndreptaţi asupra parcului luminat de soarele tânăr. Cea întâi umbră a tristeţii, cea mai amară, îi Învălui faţa.

Zilele curgeau liniştite. Tovarăşii fraţilor o duceau ca în sânu'l lui Avram.

Dis-de-dimjneaţă, când răsăritul şe aprindea, se deştepta şi citrica o dată cu satul, şi se umplea de mişcare şi de viaţă. Gospodinele mulgeau vacile, jupânească îrinaimpărţea tain

la oameni şi da ţigăncilor de lucru. în şatra foile oftau şi focurile se aprindeau. Dancii $e apucau de cap, şi. se tăvăleau prin iarbă. Pe urmă vacile coborau la imaş şi mişcarea se astâm-păra îneeţ-îneoi. cu cât se suia şi se aprindea soarele.

Peste zi, curtea dormea în soare; rareori treceau oameni prin lumină. Câni flocoşi dormeau în umbra caldă; numai câteodată hârâiau, îşi ridicau capul şi clămpăneau după muşte.

Sara, iar se. deştepta curtea. Şi târziu se auzeau suspine. înăbuşite de alăute, şi umbre se strecurau prin colţuri. Din sat veneau hămăituri de câni.

Din când în când se auzeau strigătele răsunătoare ale străjerilor.

Oştenii petreceau. Suliţă stătea toată vremea la cislă. Toader Ursu şi moş Petrea, când se arătau, totdeauna îşi sorbeau mustăţile ude; iar Caraiman îşi lingea buzele şi-şi freca palmele, clipind şiret din ochi şi bătându-se pe pântece.

Câteodată întovărăşeau pe Potcoavă, pe mezin şi pe boier, la vânat până în prundurile şi huceagu-rile Moldovei.

Ori când se crăpa de ziuă, ori într-amurg, luau apa în lung, se strecurau tăcuţi prin zvonul râului. Pescarii ţipau, bătând grăbiţi din aripi pe deasupra lor, câteodată treceau puhoieri şi umpleau văzduhul cu vaietele lor. Se zăreau de departe, la vaduri, cârdurile de raţe împrăştiind rotocoale de stropi, în care se aprindeau curcubee. Cum simţeau schimbarea neobişnuită a împrejurimilor, ridicau capetele, îşi întindeau gâturile strălucitoare şi se uitau spre vânători cu un ochi, ca la vultan. Şi pe dată ce zăreau mişcarea apropierii, băteau apa grăbit cu aripile şi săgetau în sus, măcăind aspru. Totdeauna făceau un ocol pe deasupra pândei, şi totdeauna vî-nătorii tupilaţi în tufe le aşteptau cu săneţele gata.

Noaptea, când se întorceau, prundişurile şi câm-piile erau adormite şi tăcute; liliecii săgetau pe sus şi se zugrăveau mari, negri, pe pânza rumână a amurgului. Când se opreau,

urechile auzeau ca prin vis freamătul obişnuit al zăvoaielor şi fiorii câmpiilor.

Aşa a trecut vremea curând. Potcoavă s-a însănătoşit, a pus piciorul în scară şi şi-a cercat puterile. Murguţ a nechezat şi s-a scuturat o dată tare, iar Nicoară s-a ridicat în şa, cu privirile aprinse.

Pieptul i s-a umflat într-un lung oftat de uşurare; a bătut pe Murguţ pe gât şi a zis:

— Nu mai avem mult, măi Murguţ măi…

Iar când şi-a întors privirile, a văzut la o fereastră o umbră uşoară, albă, care-l pândea prin perdele. A tresărit, prin ochi i-a trecut un fulger întunecos, dar numai o clipă, – pe urmă s-a uitat zâmbind la frate-său. Dar în sufletul lui cine ştie ce foc era!

Jupâniţa Ilinca se întrista pe zi ce merge, cu cât se apropia mai mult ziua plecării fraţilor. Bujorii rumeni ai obrajilor păliseră; de multe ori plângea în ascuns.

Când întâlnea pe oaspeţi şi pe bătrâni, zâmbea, – cerca să pară veselă; dar bătrânii, oricât erau de bătrâni şi de încrezători, tot băgară de samă de la o vreme că se schimbase fata.

De multe ori bătrâna o prindea dusă pe gânduri, cu ochii umezi, şi o întreba:

— Ce ai, dragul mamei? de ce plângi? Iar Ilinca răspundea:

— N-am nimic, mămuţă… Şi îşi ştergea repede lacrimile, zâmbind în silă. Aşa îmi vine câteodată o mâhnire pe care n-o pot stăpâni. plâng. dar altfel n-am nimic…

Bătrâna nu se lăsa, cerca s-o descoase: o întreba, o ispitea, dar fata o ţinea pe-a ei:

— N-am nimica…

Şi bătrâna vedea că i s-a schimbat fata, dar nu înţelegea de ce.

Andrei Dăvideanu mai degrabă bănui că fata se întristează de plecarea apropiată a celor doi fraţi, dar nu se prea îngriji şi privi lucrurile cu un zâmbet de îngăduinţă. Dacă lui, că

era bătrân şi oţelit, îi părea rău că are să se despărţească de doi viteji, suflete bune, – dar ei, unei fete, cum să nu-i pară rău? Nu-i vorbă, părerea de rău mult n-are să ţie, – de aceea bătrânul tăcea, îşi săruta cu dragoste fata, zâmbea, dar nu zicea nici o vorbă.

Socotea el, bătrânul, ce socotea, dar sufletul fetei nu suferea cum îşi închipuia el.

Adesea, albă şi mlădioasă, Ilinca rătăcea în preajma lacului, pe care barca stătea nemişcată, cu vâslele lăsate pe luciu. Ochii licăritori într-un pa-injeniş de lacrimi colindau nemărginitele arii albastre de sus căutând o dezlegare durerii care o ardea. Dar în văzduhul nemărginit, plin de strălucirea zilei, plutea o adâncă tăcere şi o taină, şi mai adâncă; numai vulturi împinşi de undele văzduhului, cu aripile întinse, călătoreau, se mistuiau, – şi aduceau fetei aminte că aşa vor călători, se vor depărta şi se vor mistui în necunoscut cei doi viteji care-i robiseră sufletul.

De multe ori se aşeza în barcă; gândurile, visurile o cucereau; rămânea acolo uitată. Adesea-ori sara cobora peste întristarea ei şi privighetorile începeau să-i tălmăcească în versuri viforoase simţirile sufletului. Buciume de cireş se tmguiau în depărtări într-o melancolie sfâşietoare, o înspăi-mântau cu dureri nouă, nebănuite.

Aşa, vremea trecea. Veni şi ceasul plecării.

Toţi erau gata, lângă cai, cu sufletele strânse ca de o presimţire tristă. Boierul Andrei Dăvideanu, jupânească şi jupâniţa Ilinca coborâră în ogradă.

Logofătul, de mare prietenie, se alătură de oşteni cu un cofăiel de vin în mână. Ghiţă Botgros, foarte întristat, îşi răsucea cu ochii în pământ tu-leiele din obrazul lui uscat. Caraiman mesteca din gură. ciorovăifid cu Timofte bucătarul. Pe la colţuri de şuri, prin dosuri, se iţeau ţigăncuşe oacheşe, ori chipuri albe. cu ochii umezi.

— Măi fraţilor! zise Botgros cu mare mâhnire; cine ştie dacă ne-om mai întâlni! Să vă sărut, fraţilor… mai vorbiţi de

sărmanul Ghiţă Botgros, la popasuri, când vă veţi aşeza în jurul focului…

Toţi oftau îmbrăţişând pe Ghiţă, toţi îşi simţeau sufletele amărâte. Apoi se înturnau spre Nită Frunză, care c-o mână îşi ştergea ochii şi cu alta întindea cofăielul.

Boierul Andrei sărută pe fraţi şi îi binecuvântă:

— Noroc şi izbândă să vă dea Dumnezeu, şi tărie la zile grele… Mai gândiţi-vă şi la moşneag câteodată… *

Cerca să zâmbească boierul, dar ochii îi jucau în lacrimi şi cuvintele îi gâlgâiau în gâtlej. Jupânească trina sărută suspinând pe fraţi, apoi îşi şterse Ochii.

— Maica Domnului să vă apere de rele, dragii mamei…

Fraţii se apropiară şi sărutară pe Ilinca frăţeşte. Fata se înroşi, apoi se îngălbeni, începu să tremure, duse mânile la ochi, se întoarse şi porni hohotind pe scări. Andrei Dăvideanu dădu zâmbind din cap cu ochii în lacrimi.

— Şi ei îi pare rău, sărăcuţa!

— Cum nu i-a părea rău? şopti bătrâna oftând. Potcoavă era galben, dar zâmbea; Alexandru era rnâhnit şi nu mai avea astâmpăr. încălecară pe cai.

— Rămâneţi sănătoşi!

Şi din toate părţile porniră glasuri în care vibra întristarea:

— Mergeţi sănătoşi…!

Ghiţă Botgros vorbi cel din urmă:

— Noroc! Măi fraţilor, dacă nu ne-om mai în-tâlni noi, să-mi radeţi mie mustaţa!

Când se uitară înapoi, văzură pe badea Ghiţă râzând c-o lacrimă în vârful nasului. La un geam mezinul zări un obraz alb ca varul şi ceva scânteind în doi ochi negri.

Aşa au plecat. Şi până ce se prăpădiră la cotitura din vale, tot văzură chipul cinstit şi barba albă a boierului Andrei, şi trupul înalt, osos, cu faţa spână, al lui Ghiţă Botgros.

V – ÎNTÂMPLĂRI LA DRUM.

Au călătorit multă vreme în tăcere; fiecarc-şi rumega gândurile. Potcoavă stătea drept pe cal, cu ochii de vultur în

zare; mezinul era tăcut şi rnâh-nit. Suliţă se gândea la badea Ghiţă Botgros şi la păţania popii, şi-şi zicea: „Uite ursita omului… Cine ştie dacă ne-om mai vedea…!” Şi, gândin-du-se la lacrima cumătrului, îi venea şi a râde şi a ofta. Numai moş Petrea Gânj se gândea la ceva straşnic, de bună samă, căci uitase şi pe logofăt şi vinul boierului”; omul acesta, când punea piciorul în scară, era altul. Necontenit îşi purta îndărăt pri-virile-i agere, sub sprâncenele negre. Caraiman se gândea cu jale la Timofte, prietenul bucătar, şi tot cu jale se gândea la zilele de lipsăpe care le vor îndura cu toţii de acum înainte. Totuşi se mai mân gâia, când îşi cobora ochii spre desagi, pe care mâna prietenească a lui Timofte îi umpluse cu fel de fel de bunătăţi. Totârnac, Toader Ursu, Stângaciu, Al. Măriei şi Crăciun Harbuz zâmbeau pe gânduri. Ei zâmbeau şi se gândeau cam cu mâhnire la zilele frumoase; iar în urmă, la curtea boierească, de bună samă că mulţi ochi plângeau şi multe piepturi oftau, – şi după mustăţile lui Ursu, şi după mustăciora lui Totârnac, şi după toţi şi toate.

Multă vreme au călărit în tăcere. Soarele suia mândru deasupra codrilor, la răsărit; în văzduh, nouri de canură argintie păreau în nemişcare. Călăreau pe drum larg, în susul Moldovei, pe malul drept. în vale, apele râului scânteia*u la soare şi hu-ceagurile îşi ţineau nemişcate în lumină verdeaţa lor bogată. înainte calea se întindea dreaptă, cenuşie. Deasupra, în albastru, tremurau ciocârlii vărsând puhoiul lor ameţitor de cântece, apoi se lăsau ca glontele în ogoare… Pe laturile drumului, pământul se vrâsta de sămănături; păseri guralive se plimbau uşurele pe deasupra.

Şi-n depărtare, la stânga, bătrânii munţi cenuşii, leagănul strămoşilor noştri, se pierdeau în cerul strălucit. într-o pace adâncă, călăreţii tăiau aerul limpede; ochii îmbrăţişau întinderile şi munţii, şi un dor mare, un dor care numai cei îndrăgostiţi de pribegie îl pricep, clocotea şi dădea zbor sufletului lor.

Potcoavă se simţea în larg; nările i se deschiseseră, ochii întrebau depărtarea şi dragostea nemărginirii îl îmbăta. Trecutul se ştersese, ca un vis dimineaţa.

Cum mergeau aşa, tăcuţi, toţi băgară de samă că moş Petrea prinde a mormăi. Se mai uită o dată înapoi, apoi şi-alătură calul de Murguţ şi zise lui Potcoavă:

— Stăpâne… nu-i lucru curat! Mezinul tresări; Nicoară întrebă liniştit:

— Ce-i, moş Petre?

Oşteanul tuşi şi îşi răsuci mustaţa.

— Mi se pare că avem să ne mai dezmorţim…

— Ne-om dezmorţi noi, moş Petre, că destul am stat ca muierile.

— Hm! ştiu eu la ce te gândeşti, stăpâne, dar până atunci mai este… e vorba de ceva aproape…

Mezinul, care căzuse iar pe gânduri, îşi întoarse şi el capul şi ascultă cu ochii vioi.

— Uite ce e, stăpâne. Ieri a intrat în Dăvideni un călăreţ şi a prins a iscodi pe oameni. Eu nu l-am văzut… hei! dacă l-aş fi văzut!… dar logofătul a aflat de la oameni şi mi-a spus şi mie. A întrebat de noi… Oamenii, fireşte, au cam scăldat-o: că nu ştiu, că n-au văzut… Dar iscoditorul nu s-a mulţămit cu atâta: azi, dimineaţă, am dat şi eu cu ochii de el. Când ieşeam din curte, el sta calare pe malul celalalt al Moldovei. Pe urmă s-a făcut nevăzut. M-am gân-dit să mă reped după el, dar – una – era departe, şi, – al doilea – eram grăbiţi. De ce să prăpădim vremea? Destul am stat degeaba! Ce zici, stăpâne?

— Aşa-i, moş Petre, grăi Potcoavă, destul am stat degeaba. Dar era tare bine dacă puneam mâna pe iscoadă, că numai iscoadă de-a ticălosului Şchiopul trebuie să fi fost!

— Nici vorbă, stăpâne, dar nu era chip. Dacă aflam de ieri, era altceva. Dar acum, ori nu-l ajungeam, ori dădeam chiorâş în tovarăşi de-ai lui. Şi pe urmă, mă gândesc că tot una-i: dacă am apucat înaintea lor…

Nicoară Potcoavă se gândea. Mezinul zise:

— Eu nu cred să fi avut tovarăşi pe-aproape. Mai avem vreme. Până ce-a ajunge ştafeta, până ce ne dă de urmă iar…

— La urma urmei, ajungă-ne! zise Nicoară.

— Chiar aşa, râse mezinul, ajungă-ne! c-or ră-mânea iar în urmă, – ca să nu se mai scoale!

— Ajungă-ne! mormăi moş Petrea; vai de capul lor! Pe urmă se uită cu drag la fraţi şi-şi mân-gâie mănunchiul paloşului. Şi mormăi iar, trăgând greu din pipă: Da, da, ajungă-ne! Hm! ajungă-ne!

După un răstimp, Potcoavă zise:

— Toate drumurile trebuie să fie înţesate de iscoade. Ne-om înţelege la popasu-ntăi: trebuie să fim cu mare băgare de samă!

— Da – da, mormăi moşu Gânj mulţămit, dând drumul fumului pe nas; cu mare băgare de samă, da. Mai ales paloşul să fie gata… şi pe la hanuri, unde om trage… mă rog, las' pe mine… hm! cu mare băgare de samă!

Îşi struniră caii şi porniră mai repede prin nouri de colb. Merseră pe drumuri singuratice, înconju-rând satele. Pe la toacă, trecură Moldova pe la Ţi-mişeşti, în ţinutul Sucevei, şi poposiră la un han, de ceea parte a apei.

Hangiul era un om mijlociu, slab, cu nişte urechi mari şi cu un nas cârn şi roş ca un ardei.

De cum au descălecat şi au intrat în han, moş Petrea nu s-a dezlipit o clipă măcar de Gheorghiţă hangiul. L-a întrebat cum îl cheamă, de unde-i, cine i-i tată, cine mamă, dacă are fraţi, surori, rude, mă rog, nu-l slăbea pe bietul om pas cu pas. Şi din când în când azvârlea câte-o păreche de ochi, de ră-mânea Gheomhiţă holbat şi cu gura căscată.

S-au pus să ospăteze câte ceva. Prin ochiurile de beşică şi pe uşa deschisă, intra în hanul strâmt rumeneala dulce a asfinţitului. Toţi mestecau în jurul unei măsuţe bujeniţă rece de căprioară. Hangiul Gheorghiţă sta în prag.

Iată că trece un sătean călare.

— Bună vremea, frate!

— Mulţămesc! răspunde hangiul.

Moş Petrea odată s-a ridicat în picioare şi s-a apropiat de uşă.

— Ian ascultă, bade Gheorghiţă.:

— Ascult! răspunse hangiul întorcându-se. Bătrânul se dă lângă el şi-l păleşte cu umărul:

— Bade Gheorghiţă… he-he! bade Gheorghiţă,.da' n-ai putea să-mi spui cine-i călăreţul cela?

— Cum nu? Aista-i Toma din Timişeşti.

— Ia nu mă nebuni, frate, zise Gânj rotindu-şi ochii în cap; Toma? nu mai spune!

— Toma, zău Toma…

Toţi se uitau nedumeriţi la moşneag. Numai Totârnac de-abia îşi ţinea râsul.

— Ş-aşa zi, Toma din Timişeşti. Aşa să ai parte de han?

— Ia nu mai şăgui, frate; cum să nu-l cunosc pe Toma

— Bine! zice Gânj şi se întoarce la masă. Dar din ochi nu-l slăbea pe Gheorghiţă.

— Bade Gheorghiţă, da' ce mi te tot uiţi după Toma?

— Da' nu mă uit nimica după Toma; mă uit şi eu să văd nu mai vine nevastă-mea din sat.

— Bine, bine…” Pe urmă, iar:

— Bade Gheorghiţă, da' nişte vinişor, nu ni-i aduce?

— Cum nu?

— Bine. Vra să zică Toma! he-he-he! Toma din Timişeşti… Bine, frate!

Hangiul Gheorghiţă se uită pieziş la bătrân, luă un cefăiel dintr-un colţ, apoi deschise uşă gârliciu-lui. Şi – dracul îl îndeamnă – Întreabă, înainte de î scoborî scările:

— Mă rog, să nu vă fie cu banat… da' dumneavoastră… dincotro?

Atâta i-a trebuit. Moşneagul dintr-un salt s-a repezit la el şi l-a apucat de piept.

— Mă! n-auzi tu, mă? te sfărâm? n-auzi?

Ba auzea prea bine, săracul Gheorghiţă, că se făcuse ca varul pe faţă chiar şi ardeiul care-i ţinea loc de nas pălise.

— Da' ce-am făcut! vai de păcatele mele!

— Măi tu măi! uite colea, vezi! Te spintec, măi! Şi bătrânul, încruntat, îşi bătea jungherul din chimir. Bietul Gheorghiţă zgâise nişte ochi de-ţi era mai mare mila şi da să se prăbuşească din gura gâr-liciului pe scări. îi clănţăneau dinţii de groază.

Totârnac se ţinea cu mânile de pântece. Toţi rî-deau. Numai Nicoară zise:

— Lasă-l, moş Petrea, nu te teme, că nu-i ce socoti dumneata…

Şi după ce moşneagul se întoarse lângă ceilalţi mormăind, Gheorghiţă, cu picioarele încovoiate, suflă greu şi gemu:

— Păcatele mele… da' ce-am făcut?

— Cată-ţi, omule, de treabă! zise Nicoară. Apoi făcu semn de linişte şi vorbi iar: Să ne sfătuim, fraţilor.

— Moş Petrea tot se uita după Gheorghiţă. —

L-ai băgat în toate boalele. Nu te teme, că nu-i iscoadă; n-ai grijă!

Dar moşneagul nu se linişti decât când aduse hangiul cefăielul cu vin vechi. Atunci zise:

— Frate Gheorghiţă, bun vin ai. Dă mâna încoace şi uită; aşa am şăguit eu… Bată-te să te bată, că tare te-ai înfricoşat!

În lumina scăzută a amurgului, prinseră a sfătui. Departe, pe sate, se ridicau pâcle străvezii; hanul lui Gheorghiţă stătea tihnit în singurătate, ca o sihăstrie. Şi umbrele intrară, îi învăluiră în colţul lor tainic, pe când şoaptele curgeau încete.

Până la miezul nopţii moş Petrea s-a împrie-tinit cu hangiul, mai ales că Gheorghiţă avea un vin minunat şi era bucuros că scăpase teafăr. Acum râdea şi el fără să ştie de ce, pentru că râdeau toţi. Mai puţin însă râdeau Crăciun Harbuz şi moş Petrea, pentru că cinsteau mai mult.

Potcoavă se mai lăsă într-un colţ, la odihnă.

Pe la miezul nopţii porniră înainte. Tăiară ţinutul Sucevei, trecură Şiretul pe la Liteni, apoi, făcând un ocol mare pe la

iazul Suliţii, porniră drept înainte, spre răsărit.

A doua zi spre sară, după ce trecură Prutul, poposiră la Runc, şi Caraiman îi duse la sălaşul lui.

Pe o coastă lină la marginea unei păduri de fagi, într-un colţ de poiană tăbărâse moşneagul Fedeleş, tatăl lui Caraiman, cu feciorii. Şase bordeie muruile stăteau tupilate în fundul poienii. Moşneagul şi cei cinci feciori se îndeletniceau cu meseria cinstită de geambaşi. Cercau caii în grajdurile oamenilor, îi luau cu ei şi uitau totdeauna să plătească.

Găini cucuiate rătăceau în poiană şi godaci zbâr-liţi muşluiau pe lângă prispele îngrădite. Ţigăncile tinere şedeau tolănite la umbră; nici nu se gândeau la treabă.

Caraiman îşi făcu vânt înainte cu calul, descăleca şi intră într-un bordei. Ceilalţi se opriră la intrarea poienii, călări. Ţigăncile oacheşe săriră prin tufe; pe ici, pe colo, se vedeau numai capete şi ochi r scânteietori în cununi verzi.

Deodată se auziră răcnete, şi Caraiman ieşi din bordei împingând afară, ca pe o bute, pe moşneagul Fedeleş. îl brânci în iarbă şi începu să răcnească la el dând din mâni. Ţigăncile săriră de prin tufe şi prinseră şi ele a răcni. De prin bordeie izvorâră fraţii lui Caraiman, negii ca fundul ceaunului. începu o harmalaie nemaipomenită.

Apoi deodată bătrânul Fedeleş se repezi înainte, cu laia de ţigani după el.

— Haoleo! măria voastră! poftiţi la noi, poftiţi la noi, măria voastră! Nu vă supăraţi şi binevoiţi a primi tot ce avem!

Răcneau şi băteau mătănii ţiganii, ca înaintea icoanelor. Caraiman privea la ei cu un dispreţ nemărginit.

Descălecară cu toţii. în mijlocul poienii, feciorii lui Fedeleş durară un foc de-a mai mare dragul. Şi pe foc prinse a sfârâi o friptură de purcel zbârlit, să-ţi lingi buzele! Apoi friptura aceea o tăvăliră < prin mujdei şi mâncară cu atâta poftă, de li se mulară fălcile de pe la încheieturi.

Moş Petrea, iar prietin la cataramă cu Fedeleş; şi Fedeleş, c-o ploscă gospodărească în mână, prietin bun cu toţi, dar

mai ales cu moş Petrea.

Ospătară şi se odihniră bine la Runcul lui Caraiman.

Focul pilpâia în poiană şi împrejur pădurea era neagră ca păcura. De aceea s-a rătăcit pesemne o fată de-a moşneagului Fedeleş prin desişuri; iar tovarăşii lui Potcoavă multă vreme n-au dat de Totârnac al lor, poreclit Vulpe…

Şi iar porniră înainte, cu desagii plini de merinde, petrecuţi de osanalele ţiganilor. Tot înainte, dar tot pe drumuri singuratice, înconjurând şlea-hurile. Mergeau cu spor mai cu samă noaptea; ziua se odihneau pe sub streşini de codru verde. La hanuri se opreau numai ca să mănânce. ori să cumpere merinde.

Când se opreau la hanuri, moş Petrea băga în boale pe hangii. Una sta cu mâna la chimir şi fulgera pe sub sprâncenele-i negre şi stufoase. Când i se năzărea lui câte ceva. numai ce-l vedeai că se înălţa cât era el de înalt şi de spătos şi tuna, bătân-du-şi cu dreapta chimirul:

— Măi tu măi! uite colea!

Oamenii îngheţau şi picioarele li se muiau de la genunchi. Toţi parcă erau fraţi cu Gheorghiţă hangiul, căci toţi se făceau ca varul şi se cumpăneau spre gurile gârliciurilor.

Ceilalţi îi mai spuneau câteodată:

— Moş Petrea, dar nu băga aşa oamenii în boale, ce Dumnezeu!

— He-he! las' pe moş Petrea, că ştie el leacul năpârcilor.

— Moş Petre, d-apoi aşa mai degrabă ne bagă în samă, moş Petre!

— Ha? mai degrabă ne bagă în samă? Aşa? Ce ştiţi voi, bre!

Şi atâta era. Ştia moşneagul ce ştia şi din ale lui nu-l puteau scoate cu una, cu două. Mulţi hangii trebuie să fi pătimit pe urma lui! Acum de departe; când se zărea prăjina cu cununa de fân aninată în vârf moşneagul prindea a mormăi. Şi când intra, se uita chiorâş şi într-o parte la hangiu.

Tot drumul avură noroc de vreme bună.

Nopţile erau luminoase; iazurile întinse scânte-iau în tăcerea măreaţă. Mergeau repede şi copitele cailor răsunau până departe. înfierau noaptea şi liniştea.

Potcoavă mergea drept pe cal şi cu ochii cerceta zarea. în fundul privirilor lui un foc întunecos ardea. în focul acela se topeau ură vrăjmaşă şi iubire caldă.

Mezinul tot mâhnit era. Izvorul glumelor secase; aprinderile se potoliseră, se mistuiseră toate în flacăra dragostei. Strălucirea ochilor pălise, luminile negre se aţinteau în gol, pe când gândurile zburau cine ştie unde, în urmă!

Adeseori, când se înfăşurau în păturі şi se întindeau în ierburi în jurul focului, – dorurile vechi se deşteptau, şi prindeau toţi a vorbi de trecutul prăpădit în negura de sânge, chemau umbrele vitejilor, şi în pacea luncilor, în rumeneala flăcărilor, se închegau şi luau zbor legendele străbunilor.

Numai mezinul tăcea, cu gândurile aiurea; se grămădea cu capu-n palme în pătura lui, se învârtea ca pe un jar ascuns; şi când Caraiman prindea să tragă lin cu arcuşul pe coardele alăutei, oftări grele se auzeau o dată cu gemetele strunelor.

De multe ori Nicoară se uita lung-lung la mezin, se cobora cu gândul în sufletul lui şi dădea trist din cap, fără să zică nici un cuvânt. De multe ori şi ochii săi se mâhneau uşor, se umpleau de melancolia toamnelor târzii, – dar caii sforăiau şi nechezau în tufişuri, vântul se călătorea şoptind prin ierburi spre inima ţării, şi privirile adinei luceau iarăşi neînduplecate.

Lucrurile merseră bine, mai ales dincolo de Prut. Cu cât se apropiau de ţintă, cu atât Petre Gânj răcnea mai puţin la hangii şi prindea a se potoli. Alergau, – şi nădejdile creşteau cu fiecare poştă. în toţi băteau inimile mai grabnic; dar mai ales bătrânul nu mai era stăpân pe el; se aprindea din ce în ce mai rău, lăsând mai domol pe bieţii hangii. Mormăia mai adesea, cu pipa scurtă în colţul gurii.

— De ne-am vedea o dată cu cei de sama noastră… să ne întoarcem iară… Atuncea om vedea noi care pe care!

În fuga lor, le alergau pe dinaintea ochilor sate pitite în văi, ori revărsate pe costişe, pâraie sclipitoare în soare şi întunecoase în umbrele amurgurilor, fineţe pletoase pe care plutea vântul copilăros, păduri negre, care sunau din frunză şi clocoteau când fugarii se înfundau în ele.

Caii alergau cu gâturile întinse spre zările din ce în ce mai limpezi şi mai drepte, cremenile drumurilor scăpărau sub copite. Fugarii se înfiorau în preajma apelor, sforăiau trecând prin vaduri şi tăind apa cu piepturile late. Vânturile zorilor băteau şi răscoleau pletele călăreţilor; asfinţiturile roşii şi negurile înserării îi învăluiau cu luminile şi umbrele lor. De multe ori alergau pe fineţe întinse, prin pâclele care se ridicau deasupra cursurilor sclipitoare de apă; de multe ori călătoreau o dată cu undele, pe deasupra râpelor; văile adormite de vremuri se deşteptau şi tresăreau din somnul tăcerii, umplându-se de tropote.

Luna albă, noaptea, împânzea câmpiile cu o lumină strălucită, un painjeniş vioriu de basme. în urmă zarea se stingea în întunericul munţilor ne-guroşi. înainte, câmpii drepte, neclintite în lună. La dreapta, departe, o cetate neagră adormită în fundul zării. Mergeau parcă printr-o lume din poveşti, încremenită în somn de veacuri. Doar vântul, colindător de noapte, trecea deşteptând murmurele singurătăţii, venea din zări, trecea pe întinderi, se scufunda în zări, – pretutindeni mângâia ţarina udată de sângele vitejilor strămoşi, pretutindeni trezea un popor de umbre nevăzute.

Adesea, în fuga cailor, în zori, le treceau pe dinainte icoane fugare: o turmă de oi în imaşuri întinse, ca o pată sură pe verdele ierbii; un cioban rezemat în bâtă, cu căciula mare pe ceafă, cu ochii duşi în depărtări.

În amurguri, departe, pe sate, se ridicau coloane vinete de fum şi tăiau asfinţitul înflăcărat, cu dungi uşoare. Când îşi

potoleau mersul, pe aproape de ape, răzbăteau până la ei murmure de fluier şi suspine tainice de bucium.

Aşa se apropiau grabnic de hotar. Temerile de urmărire de la început se risipeau pe zi ce merge: Cu cât Nistrul se apropia, cu atât o părere de rău îşi făcea loc în inima vitejilor… Acum le părea rău că nu au fost ajunşi de urmăritori, – dacă au fost într-adevăr urmăriţi. Acum bătrânul îşi luase grija de hangii, dar, cei cu părere de rău, în schimb, căutau urmă de duşman pretutindeni.

Într-un asfinţit, zise Suliţă lui Potcoavă:

— Stăpâne, n-ai băgat de seamă că ieri şi alaltăieri, hangii se cam uitau după noi… aşa, cam ciudat?

— Ba am văzut, Suliţă, răspunse Potcoavă, dar se uită după noi, cred, unde suntem aşa de mulţi…

— Aş! ce vorbeşti tu, Suliţă? grăi Gânj; s-a sfârşit treaba… S-a sfârşit!

— Nu zice „Doamne-ajută', moş Petre… Mai este un hop… Nistrul!

— Aş! s-a sfârşit! când îţi spun eu că s-a sfârşit! Bine ar fi să mai avem oleacă de tărăboi, dar tare mă tem că n-are să fie nimic.:

— Ar fi păcat să ne abatem din drum, vorbi Potcoavă, ori să ne oprim pentru un lucru de nimic.

— Ba nu, frate, că tare mi-i dor să-mi desmor-ţesc braţele! zise mezinul.

— Las' că-i avea vreme. Nu-i mult până departe.

— Aşa-i, nu mai avem mult, dar ştii… aş vrea să mă mai iau… Până când să umblu tot aşa posomorit?

— Dă, frate, până când? zise Nicoară; gândeş-te-te şi tu… şi-ţi mai calcă pe inimă!

Mezinul tresări şi se uită ţintă în ochii fratelui său, dar ochii adânci erau nepătrunşi.

— Adică s-ar putea, întrebă Stângaciu, să ne mai caute urma în ţară după trecere de săptămâni?

— Ai uitat, răspunse Gânj, că ne-au luat urma de la Dăvideni?

Stângaciu se cam îndoia de întâmplarea cu iscoada a moşneagului. Zise:

— Bine. dar de unde ştii că numaidecât după noi umblau? şi de unde ştii că era iscoadă?

Moşneagul începu să mormăiască riemulţămit:

— Ce ştiţi voi, bre! Vă îndoiţi, pentru că încă nu ne-au ajuns? Dar au ei cai ca noi? Voi nu ştiţi nimica şi eu ştiu mai multe.

Stângaciu tăcu, pe când moşneagul mormăia singur. Toader Ursu zise, după un răstimp:

— Dar se prea poate, moş Petrea, să ne ajungă de-acum înainte.

— Da' de ce?

— Oamenii lor încalică cai proaspeţi şi noi în-călicăm aceiaşi cai de când am pornit. Oricum am merge, trebuie să poposim, să ne ferim, să întârziem.

Moşneagul iar începu a mormăi:

— La urma urmei, vie! strigă el mânios; mare lucru! Iaca măi! Cum or veni, aşa s-or întoarce… Adică nici nu s-or mai întoarce!

— Vorba e să trecem Nistrul, zise Potcoavă, şi avem să-l trecem, batîr dracul să ne stea în cale!

— Să ştii că trecem peste drac, se veseli Petrea Gânj.

Caii băteau drumul şi cremenile scăpărau. Era într-amurg şi sara îşi împrăştia umbrele. Coborau un deal trăgănat. La dreapta, departe în câmpie, se zărea un sat mohorât în care clipeau lumini răzleţe; departe, în neguri, alt sat; şi la mijlocul drumului dintre sate, o namilă neagră cu doi ochi roşii.

De ce se apropiau mai tare. de ce namila neagră se mărea şi ochii creşteau.

Când se apropiară bine, văzură mai lămurit, prin noaptea limpede, un acoperiş ţuguiat, negru, pe patru păreţi întunecoşi, şi două ochiuri de beşică prin care răzbăteau două unde de lumină roşă. O prăjină era trecută prin grinzi şi sta ieşită în afară ca un deget care arăta ceva, iar în vârf

o roată de fân se cumpănea, mişcată de vântul serii. Casa, prăjina, roata, o cumpănă de fântână, se desprindeau parcă din zarea vânătă, aşa se vedeau de bine pe cer, cum veneau ei pe drum drept, către ele.

Cocioaba neagră era săracă după arătare. Acoperişul sta într-o parte şi ar fi căzut, dacă nu l-ar fi sprijinit stâlpi voinici, care parcă erau uriaşi ce ţineau streşina cu umerele. Păreţii de bârne şi ei se lăsau într-o parte, întunecoşi, muruiţi cu humă.

De la colţurile din faţă ale casei porneau zapla-zurile nalte, care ascundeau cu totul ograda. Porţile zdravene erau închise. Pe-afară nici un om, nimic. Bătătura era goală; numai o fântână pustie sta căscată sub o ciutură hârbuită, aninată de cumpăna mare.

În lungul drumului, departe, se mai iţeau luminile unui sat; casele se ridicau singuratice, tăind zarea fără de sfârşit. Acolo, în fundul zării albite de aburi, curgea Nistrul cel mare.

Oştenii şi fraţii erau trudiţi şi aveau nevoie de somn, batîr până la miezul nopţii. în zori de zi ar fi putut trece Nistrul odihniţi.

— Să se ducă unul să bată la uşă! rosti Potcoavă; ce Dumnezeu! aud tropote şi nu ies…

Ştefan al Măriei descăleca şi se apropie de uşă.

— Boc! boc! boc!

Trecu o bucată de vreme şi iar: boc! boc! Pe urmă se auziră paşi, drugul de la uşă fu tras şi un om scurt ieşi în prag. Când văzu pe călăreţi, făcu un pas înapoi, apoi unul înainte, se închină cu smerenie o dată, de două ori.

— E han aici? întrebă scurt Potcoavă.

— Han. măria ta; aici e hanul lui Ariton. Cine nu ştie hanul lui Ariton?

— Apoi dacă-i, strigă Gânj, de ce-i închis? Ce? te culci, ori te sculai?

— Ba aveam treabă în pivniţă… mărita ta. şi dă… mulţi oameni trec pe la drumul mare… Să intre orişicine…

— Singur eşti? întrebă iar Nicoară Potcoavă.

— Singur… şi sărac, vai de capul meu! De aceea nu-mi dă mâna să ţin slugă. Dar poftiţi, des-călicaţi. Eu mă duc să dau drumul porţii.

Hangiul intră în cocioabă. După puţină vreme, proptelele fură luate, drugul vui şi porţile se deschiseră. Ograda era mare, murdară. Un grajd lung cât lumea se ridica în fund; un şopron acoperit cu trestie alăturea.

— În grajd au să încapă caii, zise hangiul; şi fin, şi iarbă, ce poftiţi…

Descălecară, îşi îngrijiră caii, dar şăile nu le luară de pe ei: aşa aveau totdeauna obicei, când n-aveau de gând să facă decât un popas de câteva ceasuri.

În văzduh nu se vedeau stele, cerul se îmbrobodea cu nouri încet-încet; un vânt uşor începu să joace.

— Mie mi se pare că avem să mânem aici, zise mezinul; are să ploaie.

— Poate să ploaie! zise Potcoavă; mergem înainte… înainte, să ne vedem trecuţi odată!

— Drept ai grăit, stăpâne! zise Gânj. Apoi se întoarse spre hangiu şi răcni:

— Măi tu măi! vin ai? Auzi tu? vin bun!

— Bun, zise hangiul, bun cum nu se mai află! Cine nu ştie vinul de la hanul lui Ariton?

În vremea aceasta un fulger scăpără departe, în zare, vântul se înăspri, începu să fugă de sub cerul mohorât.

Intrară în han. Casa avea patru odăi. în încăperea cea mai mare, două luminări de seu, în gâtu-rile a două ulcioare goale, ardeau împrăştiind o lumină săracă, roşă, tremurătoare. Para fâlfâia şi umbrele jucau pe păreţii muruiţi şi coşcovi. Rafturi erau aşezate într-un colţ, şi în rafturi oale şi gărăfi: un gârlici răspundea drept cum intrai în tindă din crâşmă; ridicai capacul şi intrai în gârlici; când era capacul lăsat, treceai peste el ca pe pod.

Hangiul era armean şi după nume, şi după înfăţişare: scurt, gros, negricios, cu sprâncene şi cu mustăţi mari, cu

nasul ghebos şi lung, cu ochii scăpărători, murdar şi urât îmbrăcat, nici moldove-neşte, nici turceşte, nici jidoveşte. Vorbea binişor româneşte, dar se cunoştea şi după vorbă că nu era moldovan.

Afară vântul se înteţise şi căruţa lui sfântul Ilie huruia pe podul cerului.

— Mâncare ai? întrebă Nicoară.

— Are ouă, pe care are să le fiarbă, răspunse moş Petrea Gânj; altă mâncare n-are, ori, dacă are, e curată ca şi dânsul!

— Dacă poftiţi ouă, să vă fierb şi ouă, grăi Ari-ton ploconindu-se şi uitându-se cu luare-aminte la fraţi.

— Mişcă! strigă Gânj; ce stai? Măi tu măi!… Altădată nu s-ar fi oprit la „măi tu măi” şi ar fi pus mâna pe jungher; dar acuma s-a oprit şi nici n-a băgat de samă privirile lungi ale armeanului. Ariton se întoarse.

— Am pus ouă la fiert. Am şi peşte, dacă vreţi… proaspăt…

— Să te duci tu, Harbuz, să frigi peştele, zise mezinul; are dreptate moş Petrea: gazda e cam urâtă şi mă tem că nu mi-a prii mâncarea.

Armeanul rânji şi nu zise nimic.

— Pe urmă, zise Nicoară, să pregăteşti odăile.:

— În una este pat, răspunse umilit armeanul, dar în celelalte… oi face şi eu ce-oi putea… oi aşterne rogojini… Dă, şi eu… om singur şi sărac… nu prea am muşterii…

Sărac nu se putea şti dacă era. Dar dacă era singur şi la şleah, cine ştie unde, însemna că muşterii într-adevăr nu prea are; dar mai însemna că face şmecherii şi afaceri bune cu umbrele care stau pitite în văgăuni, la drumul mare. Lucru curat nu zăcea în mutra aceea urâtă şi întunecată, care se tot plângea de sărăcie.

— Şi vin s-aduci! strigă Gânj.

— Îndată, îndată! Şi se ploconea hangiul şi se repezea năuc în toate părţile, ca o curcă beată. Se cunoştea că nu prea era obişnuit cu muşterii. Şi una-două tot fura cu coada ochiului spre călători.

— Hei! săracul! Petrea Gânj, cum nu era el atunci ca la începutul drumului, şi-apoi să fi văzut tu pe dracul, Aritoane!

Fugarii se puseră la cale cu ouă fierte, cu peşte fript, cu pâne de secară. Cam slabă mâncare, ce-i dreptul, dar se mângâiară ei degrabă cu câte o ulcică de vin.

— Bun vin are armeanul! zise moş Petrea.

— Bun! răspunse Ursu, înghiţind cu nemiluita din oală.

Iar Ariton umbla încolo şi-ncoace şi cu ochii tot Ia călători.

Vântul urla afară ca un nebun şi stropi mari de ploaie prinseră să bată în geamurile de beşică.

Armeanul aprinse luminări de seu în cele trei odăi şi toţi se grămădiră cum putură. Fraţii singuri, în odaia din fund; Suliţă, Totârnac şi moş Petre în camera de alături; ceilalţi în altă odaie, peste tindă. Toate încăperile răspundeau în tindă, iar tinda da în crâşmă.

Înainte de a se culca, mai cercară pe la cai, lăsând strajă, apoi se potoliră.

Afară ploua rar, în stropi mari, iar vântul învăluia ploaia şi o trântea chiuind în hanul dărăpănat, de credeai că au să se prăbuşească păreţii coşcovi de bârne.

În camera lor, moş Petrea, Totârnac şi Suliţă statură puţin de vorbă, apoi stinseră feştila de seu. Se întinseră pe rogojini, se suciră, se învârtiră, dar nu era chip să se odihnească. Şi vântul vuia afară şi ţipa pe câmpiile nemărginite. Câteodată se înfundau prin crăpăturile cocioabei aţe de vânt, ţiuind dureros, se mai potoleau şi iar începeau, tremurau în suspine înfiorătoare.

— Nu-i chip de dormit! rosti într-un târziu moş Petrea Gânj.

— Dă, moş Petre, zise Suliţă, ce să facem? Ne-om odihni şi noi cum om putea. Tot plecăm după miezul nopţii; dacă adormim, mai rău ne buimăcim de somn.

— Chiar aşa! adăogi cu pătrundere Totârnac. Un fulger scapără şi lumină păreţii muruiţi; vântul venea cu potop de ape.

— Bre-bre, zise bătrânul, ce mai casă! parcă-i vizunie! Şi hangiul… ce mutră! Oare ce dracul făcea el când am ajuns noi, de-a aşteptat să bocănim la uşă…?

— Mai ştii? răspunse Suliţă; poate ziua doarme şi noaptea şede treaz, vorba dumitale, moş Petre.

— Adevărat. Drumul pe-aici e singuratic şi muşterii nu prea vin… ziua… Dar noaptea… cine ştie! hm! cine ştie ce fel de muşterii vin pe-aici noaptea… de cei care s-aţân cu bâta în văgăuni, la drumul mare…

— Crezi că n-o fi şi gazdă de hoţi? rosti Totâr-nac. Se prea poate! Dar e vorba de ce a întârziat şi de ce îşi închisese uşa…

— Poate, zise Gânj, socotea că suntem oaspeţi obişnuiţi care nu se sinchisesc dacă-i închisă uşa hanului ori nu. Ori socotea că suntem de cei care au de gând să râvnească la bunul lui. Poate întâi ne pândea să vadă cine suntem…

— Mai ştii! vorbi Suliţă, – dă-l dracului, că n-ajungem la nici un capăt! Era poate în pivniţă, cum zicea el… în pivniţă… Bre, da' minunat vin mai are!

— Adevărat, zise bătrânul, minunat vin! şi când te gândeşti că numai câte o ulcică am bătut!

— Adevărat! suspină şi Totârnac; păcat de Dumnezeu!

Un răstimp tăcură. Se gândeau. Deodată Vulpe zise:

— Oare s-a culcat armeanul! Adică de culcat s-a culcat el, da-i vorba, a adormit?

— Dar de ce-ntrebi, frate? vorbi Suliţă.

— Cum de ce? Am de gând să gust oleacă de vin. Gârliciul e în drumul nostru… mă duc cu treabă… – vorbă să fie!

— În crâşmă. şi dau în gârlici, fără să vreau; şi-n gârlici dau de scări, mă cobor şi, fără să vreau; dau de buţi cu vin; umplu un cofăiel şi viu să cercăm vinul, să vedem e tot de acela de care ne-a dat Ariton?

— Măi băiete măi! rosti vesel moş Petrea, parcă ţi-a ieşit un sfânt din gură! Mi-a mai venit inima la loc. oameni buni! Tot nu putem dormi… Da-i vorba, doarme oare păgânul?

— Apoi dă. eu ştiu?

— Dar ce dracul! zise Suliţă, ştiu că nu-i huhurez, să stea noaptea…

— Eu tot am să mă duc să cerc. Dacă n-a fi acum. a fi mai târziu…

— Du-te, dar ia sama, încet… şopti bătrânul. Totârnac. porecli! Vulpe, le făcu semn cu mâna.

prin întuneric, să n-aibă grijă, şi deschise încetişor uşa.

Hanul era adormit şi întunecos ca noaptea de-a-fară, numai în răstimpuri vântul venea cumplit şi aducea vârtejuri de ploaie. Alexe Totârnac se strecură prin tindă tiptil. Umbla ca o umbră. Gânj şi Suliţă întindeau urechea, ascultau, nu auzeau mişcarea. Tăcuţi, aşteptau.

Deodată umbra lui Alexe răsări în prag. Vulpe păşi sprinten în cămară, apucă de piept pe cei doi tovai'ăşi ai lui şi-i trase spre el.

— Ce-i bre? mormăi Petrea Gânj.

— Psss… taci. moş Petre… comedie! bănuiam eu că nu-i lucru curat.

— Ce-i? şopti bătrânul, tresărind. Hangiul! ha? Cum de n-am băgat eu de samă! Ce este?

— Psss… am auzit capacul pivniţei… când eram lângă uşă şi tocmai puneam mâna pe clampă… Stau, ascult… Aud un pas înăbuşit. Se suia cineva pe scări. Pe urmă aud şoapte: „Ei sunt? Ei!” Cum am auzit, degrabă m-am întors să vă spun…

După şoaptele acestea grăbite, bătrânul gemu înăbuşit şi apucă pe cei doi de mână:

— Repede… încet!… iscoada…

Toţi, ca într-o licărire de fulger, înţeleseră totul, la vorba aceasta a moşneagului. Pricepură de ce întârziase hangiul; pricepură de ce vorbise cu îndoială de pivniţă. Desigur că tot malul Nistrului era înţesat de iscoade şi desigur că, la sosirea lui Potcoavă, iscoada se ascunsese în pivniţa armeanului.

Bătrânul mormăia înăbuşit:

— Armeanul… iscoada… încet, după mine! Se strecurară tăcuţi în tindă, pe urmă se târâră pe brânci până la uşa care dădea în crâşmă. Prin cele trei crăpături ale uşii, pătrundea lumină roşă. Afară, vântul bubuia în văzduh; tunete grele treceau ca zgomotele depărtate ale războaielor. încet, se alăturară de uşă; îşi îndreptară urechile şi ascultară ţinându-şi răsuflarea. Se auzeau şoapte înlăuntru. Se uitară prin crăpături: hangiul luase drugul de la uşă şi stătea alăturea, c-o luminare aprinsă în mână, sta ghebos, cu obrazul încreţit, cu mâna la gură. în lumina pâlpâitoare, în cadrul negru al uşii, se zugrăvea un om mărunt, uscat, cu îmbrăcăminte de oştean.

Prin suflarea mai potolită a furtunii, şoaptele ajungeau lămurit la uşă.

— Într-un sfert de ceas sunt aici. Dar te-ai uitat bine la dânşii?

— Cum nu? Ai bănuit bine că ei sunt… Cel mare… nalt, spătos, cu părul creţ… om straşnic…!”

— Pst… destul! nu vorbi degeaba. Dorm?

— Lemn! Erau osteniţi de drum. Ţiganu-i la grajd; dar calul dumnitale e dincoace, în prelipcă.

— Bun într-o clipă sunt aici, cu ceauşul şi cu cincizeci de tătăraşi… Phii! ce noroc că ne-am oprit la Balta Sacă!

— Şi eu am avut noroc… aşa câştig!

— N-ai grijă.

— Să iei sama!

După şoaptele acestea pripite, oşteanul se învăli bine în contăş şi puse mâna pe uşă. Mai făcu un semn de tăcere crâşmarului şi ieşi.

În clipa aceea, Suliţă şi Totârnac simţiră pe moş Petre tremurând. Se ridicase, se încordase şi voia să se repeadă, să treacă prin uşă; ochii îi ardeau ca doi licurici. Suliţă puse mâna şi-l opri, apoi îi suflă la ureche:

— Pss… moş Petre, mai stăi oleacă!… Bătrânul se stăpâni, gemând din adânc. Aşteptau.

Paşi se auziră uşor, uşor, luminarea se stinse; clampa de la uşă scrâşni uşurel. Stăteau gata:

Uşa se deschise încet şi cu fereală; cei trei oşteni se alăturară tăcuţi de părete.

Un fulger pătrunse prin ochiurile de beşică şi prin tindă, dezvăluind deodată un tablou, într-o lumină vânătă. O clipă: hangiul încremenit, cu ochi mari căscaţi de spaimă ţintiţi asupra celor trei umbre, cu gura căscată mare, neagră, cu gâtul întins pentru strigăt. O clipă numai; Moş Petrea se repezi prin întuneric. Un geamăt surd şi înăbuşit, pe urmă un fâşâit repede, ceva ca o izbucnire de apă.

— I-am tăiat beregata ca unui berbece!… şopti moş Petrea…

În tindă era întuneric; vântul vuia afară şi se afunda ţiuind prin crăpăturile cocioabei.

Nu rostiră nici un cuvânt; se năpustiră la celelalte uşi.

— Sus! şi la cai! tună bătrânul Gânj; ne-au dat de urmă!

Îndată uşile se deschiseră şi umbre năvăliră. O cremene scapără:

— Nu aprindeţi feştilele! strigă moş Petrea.

— Ce-i, moş Petrea? întrebă Nicoară Potcoavă.

— Repede, stăpâne… Cinele de hangiu ţinea ascunsă în beci o iscoadă… Acuma chiar a plecat iscoada să-şi aducă tovarăşii… Cincizeci de călăreţi… Hangiu-i colea…

Lumina unui fulger trecu prin tindă şi la lumina aceea se văzu hangiul Ariton răsturnat pe spate, cu gura căscată, cu beregata căscată, cu ochii căscaţi, într-un lac de sânge negru. O suflare vijelioasă de vânt urni uşa de dinafară a crâşmei, o izbi de păre-tele de bârne şi vântul şi ploaia năvăliră în crâşmă şi ajunseră reci până în tindă.

Potcoavă porunci cu glas hotărât:

— Degrabă! puneţi mâna pe săneţe şi pe junghiuri, şi la cai!

Cit ai scapără, ieşiră în ogradă.

— I-ai auzit dumneata, moş Petrea? întrebă mezinul.

— Cum te-aud.

— Poate-om avea oleacă de furcă!

— Doamne! Potcoavă se învălui în dulama-i de şiac; sta drept şi semeţ în ploaie şi vânt şi ochii lui de şoim vegheau.

— Scoaseră caii din grajd.

— Strângeţi bine chingile, rosti Potcoavă; avem să-i tragem o goană cum nu s-a mai văzut. Cu vân tul avem să ne întrecem! şi cine ştie, poate să trecem şi prin rânduri de ostaşi, nu numai prin ploaie şi vânt.

— Ia, acum să te văd eu, Murguţule!

Glasul lui Nicoară era adânc; se cunoştea că e pătruns de fiorii luptei aşteptate. Trupu-i părea mai nalt, un stejar negru în furtună; ochii nedomoliţi se aprinseseră şi nările răsuflaţi cu putere umezeala vijeliei.

Mezinul nu-şi mai găsea astâmpăr, îşi uitase deocamdată gândurile şi mâhnirea.

— S-asa zi, moş Petre, i-ai luat sânge armeanului.

— Aşa… ian uite dumneata, l-am doftorit!

— Şi cum de aţi aflat, aşa?

— Pe Totârnac întreabă-l… S-a dus să cerce po-loboacele de vin, şi când colo a dat peste cei cu pricina.

— Da. zise Totârnac, n-am avut parte batir de-o înghiţitură de vin.

— Ce-i dreptul, bun vin ne-a dat. mormăi moş Gânj, dar şi noi i l-am plătit bine.

Prin ploaia care curgea de deasupra, Stângaciu deschise porţile.

— Sus, băieţi! pe cai! strigă Potcoavă, ia acu să vă văd! Dumnezeu a vrut aşa, şi cum a vrea Dumnezeu şi de acum înainte!

— Doamne-ajută! rosti solemn bătrânul Gânj. Cu toţii îşi făcură cruce.

Ieşiră în şleah şi dădură drumul frânelor. Se lăsară pe oblâncuri şi prinseră a spinteca vântul. Copitele băteau înăbuşit pământul umed; alergau ca nişte umbre prin întuneric, spre zare, caii se lungiseră şi fugeau cu pântecele de pământ.

— Mai încet! strigă după un răstimp Potcoavă; nu-i nevoie să ne ostenim de pe acum caii…

— O să avem de furcă, frate, zise mezinul, mai avem până la Nistru. Doamne! şi tare-mi bate inima… De mult n-am mai intrat în foc!

— Aşa eşti tu. Alexandre… Nu te aprinde, poate nu-i nimic… Dar dacă va fi ceva… Daleu! frate, dacă va fi ceva. frumos va fi, prin apă şi foc.

— Apoi se întoarse către oşteni:

— Băgaţi de samă la oţele, să nu prindă pulberea umezeală.

— N-ai grijă, stăpâne! mormăi Petrea Gânj; cu plumbi avem să-i împroşcăm noi pe dânşii. dacă le trăsneşte prin cap să ne ia urma. căci din partea lor nu prea am teamă. Dumnealor vin fără grijă, să prindă păsărica-n laţ!… Hei, dar nu-i păsărică, – e şoim! Şi vin cu nările şi cu săneţele în vânt… Parcă cine ştie ce grozăvie! Hm!

Vântul şi ploaia îi băteau în coasta stângă; fulgere rupeau nourii şi luminau drumul… învăluiţi în dulămile de şiac, plecaţi pe oblânc. strânşi, călăreau repede prin vijelie şi vântul aspru le vâjâia în fugă pe la urechi. Drumul se întindea drept, înainte şi-n urmă. Hanul se cufundase de mult în întunericul ca păcura; rămăsese cu ochii stinşi, cu gura căscată, pustiu şi mort ca şi stăpânu-său. Şi copitele băteau înăbuşit pământul muiat, şi vântul venea vâjâind din câmpii, trecea prin fineţe şi ţipa câteodată a pustiu şi a moarte. Când scăpărau fulgere, se deschideau în nemărginire prăpăstii de lumină mohorâtă, o lumină vecină cu noaptea şi cu moartea.

Se apropiară aşa de sat. Căsuţele zăceau în întuneric, zvârlite ici şi colo pe câmp. Nici un copac nu se ridica din întinderea dreaptă ca în palmă. Şi la lumina vânătă de fulger, locuinţele sărmane pă reau un stol de păseri negre, uriaşe, tupilate la pă-mânt, cu ochii stinşi, în ploaie şi vânt. Alergau înainte, prin vijelie.

— Staţi! strigă deodată Alexandru; s-aude ceva…!

Se opriră o clipită şi-şi întinseră capetele în lungul drumului, înapoi. Prin unda mai slăbită a vijeliei, se auzeau vuiete surde departe, în umbră, – un duduit înăbuşit şi greu.

— S-au luat după noi! rosti mezinul vioi.

— Da, s-au luat după noi, răspunse Potcoavă liniştit; şi au să ne ajungă.

— Cum au să ne ajungă? şăguieşti, stăpâne? zise Gânj.

— Au să ne ajungă, moş Petre, pentru că avem să-i lăsăm să ne ajungă la o bătaie de săneaţă.

— Aşa da… bun! dar de ajuns nu ne ajung ei, batîr să-şi omoare caii sub dânşii.

— Înainte! – strigă Potcoavă. Să-i aşteptăm de ceea parte a satului. Băgaţi de samă la pulbere.

Caii iar băturâ cu copitele pământul moale. Trecură ca nişte năluci prin satul mort; nici un câne nu lătra. O lumină fugară arătă că drumul, după ce ieşea din sat, făcea un cot scurt. Trecură cotul şi se opriră la o bătaie de săneaţă de el.

— Aşa, zice Potcoavă, au să meargă pieziş plumbii…

— Şi unde mai pui, adaose mezinul, că dacă n-a fulgera niciodată după ce-or ieşi din sat, se prăbuşesc în câmpie, peste cotitură.

— Le-om arăta noi! mormăi Petrea Gânj. Ca-au socotit ei? Fleac! Sunt zece numai şi au un moşneag între dânşii… Aşa! Las' că voi arăta eu, căpcăunilor! Parcă cine ştie ce grozăvie dacă sunteţi cincizeci! O să vă împuţinaţi voi, n-aveţi grijă!

— Taci, moş Petre, zise mezinul, nu te mânia! Ian auzi-i, s-apropie!

— Luaţi sama, rosti scurt Nicoară, să trageţi pe rând, să nu meargă gloanţele grămadă.

Duduitul surd se apropia, strigăte răzbăteau prin vijelie. De deasupra, din nourii negri, curgea apă rece, vântul venea mânios şi aprig dintr-o parte. Caii stăteau liniştiţi cu capetele spre Nistru, iar călăreţii se întorseseră în şa şi stăteau cu săneţele gata, rân-duiţi în latul drumului.

Aşteptau. Glasurile se apropiau prin noaptea udă.

Deodată un pâlc negru nelămurit se desfăcu din trupul satului; vântul vâjâia mai aprig în rândurile călăreţilor; glasuri scurte şi mânioase izbucneau. Ceilalţi stăteau nemişcaţi, ca împietriţi, dincolo de cotitură într-un întuneric de păcură, nesfâşiat de nici un fulger.

Urmăritorii se apropiau. Deodată, câteva pocnituri scurte ca de harapnic izbucniră o dată cu fulgerările săneţelor.

O învălmăşală iute se iscă în pilcul de călăreţi, ţipete de moarte sfâşiară glasul vijeliei, şi prăbuşiri grele zguduiră pământul.

O scăpărare de fulger rumeni nemărginirea. Glasuri de mânie se ridicară. Urmăritorii se opriră o clipă la cotitură, gata să se zvârlă în câmpii. La lumina fulgerului zăriră pe fugari şi-şi întoarseră caii, într-o mare învălmăşală. în bălţile de apă, zăceau namili negre. Urmăritorii săriră peste ele şi porniră înainte, răcnind.

Nicoară Potcoavă strigă, repezindu-şi calul:

— Aşterne-te, Murgule, ca iarba câmpului la suflarea vântului…

Ceilalţi chiuiră ca la nuntă şi porniră ca vântul. în urma lor scăpărături uşoare se aprinseră în negură, dar numai câteva pocnete răsunară.

— Aha! răcni bătrânul Gânj; mulţi au scăpărat, puţini au aprins…!

Se plecară pe oblâncuri şi dădură drumul frâne-lor. Fugeau ca nălucile în lungul drumului, spintecau ploaia, vijelia şi noaptea oarbă, Tunete pocneau deasupra în nouri, pânze vinete de lumină se aşterneau pe câmpiile nemărginite Prin licărirea aceasta de infern, pilcuri de călăreţi se zăreau în urmă: caii fugeau cu gâturile întinse, oamenii băteau în cai cu paloşele; şi o larmă surdă, mânioasă ca şi vijelia, gemea în rândurile strânse. Dar fugarii se pierdeau, – Înainte, – ca nălucile; vântul vuia, ploaia vuia, nourii vuiau, copitele vuiau surd pe pământul plin de apă. în întinsele câmpii, se deschideau fulgerele,

prin nemărginirea nopţii, ca nişte guri uriaşe; pe câmpiile drepte, în lumina scăzută, nu se zărea nici un arbor, nici o ridicătură; pustiu până la capătul orizontului.

Iar fugarii spintecau vijelia într-o goană nebună; îndărăt, urmăritorii băteau în cai, răcneau în vânt, veneau mânioşi în urmă şi rămâneau tot mai înapoi, pe drumul drept.

Aşa merseră multă vreme.

Apoi, şerpii de foc, care răscoleau nourii de sus, se răriră şi ploaia prinse a conteni; numai stropi rari aduşi de vânt se strecurau din nourii cenuşii. Vântul se ogoiase şi el. şi acum trecea ca un plâns greu numai, în largul câmpiilor şi prin văzduhul umed.

Încet-încet şi nourii de deasupra se desfăcură. Câmpiile începeau a se lămuri: fâneţele pletoase se legănau grele, pline de apă, la suflările obosite ale vântului.

La răsărit, o lumină alburie trecea prin nourii subţiaţi; în lumina slabă, se zărea o dungă mare. lăptoasă, care îmbrăca zarea. Acolo era Nistrul.

Trecură multe pâraie umflate de ploaie, trecură pe lângă iezături, pe marginea pădurilor de trestii şi papură, care sunau jalnic la cele din urmă fâlfâiri ale vântului. Câmpiile se lămureau încet, încet, răsăritul se rumenea, şi grămezile de aburi lăptoşi se vedeau bine în răsărit. Departe, se arătau sate în lumina mohorâtă; în mijlocul câmpiilor se ridicau câteva stâni de şovar, pustii în lumina moartă.

Se apropiau în goană de hotar.

— Mai încet! zise de la o vreme Potcoavă. Şi îşi muiară fuga.

Mezinul grăi:

— Nu mai avem mult. şi au rămas în urmă oştenii Şchiopului.

— Şi vreo zece au rămas şi mai în urmă! adaose bătrânul Petrea.

— Au să ne ajungă iar, zise Nicoară, pentru că noi trebuie să poposim o ţâră, înainte de a intra în apele Nistrului.

— Aşa e, răspunse mezinul, Nistrul vine umflat şi mânios şi caii au prins a osteni. Să-i odihnim!

Nourii de deasupra se destrămau, luminile răsăritului se lămureau şi vântul obosit de-abia aburea, înaintea fugarilor se ridica o pânză de trestii, la stingă unui iaz întunecos; drumul cotigea plin de bălţi pe malul iazului, pe după pânza de trestii.

— Aici să ne oprim, zise Potcoavă. încărcaţi-vă săneţele. Acuşi ne-ajung…

— Şi noi avem să le lăsăm numai plumbii… grăi mezinul râzând.

Se simţeau mai vioi, măcar că dulamele de pe ei erau ude şi grele. Caii se opriră suflând.

— Săracii cai! zise bătrânul Gânj; buni tovarăşi! au ostenit!

Apoi adăogi scoţându-şi pipa din chimir:

— Poate-oi avea vreme să trag câteva fumuri… îşi încărcară săneţele în tăcere. Vântul se jelea prin trestii; apa se zărea prin reţeaua de papură, creaţă, strălucind întunecos în lumina cenuşie. Zorii se apropiau. De la o stână depărtată, o trâmbiţare slabă de cucoş se auzi ca prin vis.

Nu aşteptaseră multă vreme. în curând un bubuit surd se auzi, zgomotul crescu şi tropotele de cai se lămuriră. Potcoavă zise:

— Fiţi gata!

— Doamne, ajută obijduiţilor! mormăi bătrânul Petrea, aprinzându-şi pipa şi punându-şi-o în gură cu linişte. Acuşi vă arăt eu, căpcăunilor, iaca acuşi!

Prin trestii se zări pilcul călăreţilor. Potcoavă aştepta întunecos şi privirile lui, ca două luciri ia-tale, păreau că atrag la moarte pe urmăritori. Ceata se abătu în goană la cotitură.

Potcoavă îşi duse săneaţă la ochi. Pocnetele porniră, trestiile fură secerate şi un rând de călăreţi căzu. Aceeaşi larmă se ridică, ca şi întâiaşi dată; răcnetele răniţilor sfâşiară văzduhul; celelalte rân-duri săriră peste cei căzuţi.

— La goană, fraţilor! tună Nicoară. Şi caii porniră, pe când trăsnetele scurte pocneau din urmă.

Şi iarăşi urmăritorii se luară răcnind după fugari, bătând cu latul paloşelor în cai, şi iar rămaseră în urmă.

Pâclele dese de pe Nistru se apropiau, vântul contenise. Deasupra, nourii se desfăcuseră şi cerul se arăta umed-întunecos, ca sineala. La răsărit, zorii rumeneau zarea. în jurul fugarilor se întindeau până în nemărginire câmpii tăcute şi mâhnite. Până la malul bătrânului Nistru nu se opriră.

Întâi suiră un dâmb scurt, pe urmă se lăsară tră-gănat spre apă, în negurile mari. Malul de dincoace era lin şi se pierdea în neguri şi în unde; de bună-samă atunci că malul celălalt era râpos. încet-încet se lumina; prin pâcle, apele zgomotoase ale Nistrului sclipeau ca oţelul în luminile triste ale zorilor.

— Trecem numaidecât! zise Potcoavă, apropiin-du-şi calul de apă.

Apele erau umflate, tulburi, şi veneau pline de găteje de trestii, de mănunchiuri de iarbă. De la malul celălalt veneau vâjâiri de unde: acolo era cumpănă, acolo apele muşcau malul gemând şi acolo se căscau vârtejurile adinei.

Când puseră piciorul în apă, caii se înfiorară şi prinseră a sforăi. Se opriră. Potcoavă zise:

— Trebuie să ascultăm de cai, n-avem ce face, apele-s mari. Decât să înfruntăm mânia Domnului şi a apelor, mai bine înfruntăm un pâlc de duşmani.

— Aha! a venit vremea! zise mezinul, cu un zâmbet de înviorare.

— Mulţămim Domnului, mormăi moş Petrea, cu luleaua între dinţi.

Nicoară îşi întoarse calul. Se întoarseră cu toţii, merseră până sub dâmb; acolo se aşezară tăcuţi, plecaţi în şa, cu paloşele în mână.

Nistrul vâjâia în albia-i neguroasă; pâcle se risipeau, răsăritul se înflăcăra.

Ochii mezinului sticleau. Potcoavă răsufla cu nările larg deschise şi ochii lui stăteau nemişcaţi; parcă şi ochii ascultau. Moş Petrea îşi rodea capătul ciubucului. Ceilalţi aşteptau, cu piepturile înfierbân-tate de focul ce se apropia.

Nu trecu mult; glasuri se auzeau prin fuga grăbită a cailor; vrăjmaşii veneau în goană, suiau dâmbul.

Deodată Potcoavă îşi ridică paloşul. Glasul lui azvârli, ca o buciumare de moarte, strigătul de război. Toţi se repeziră, răcnind, cu săbiile în vânt; caii se năpustiră ca o furtună; vârtejul, tunetele de glasuri şi fulgerele paloşelor rupseră deodată pâlcul urmăritorilor în două.

O învălmăşală scurtă, într-o strigare aprigă de război, – apoi lupta se împărţi în patru vârtejuri. Potcoavă îşi aninase frâul de ciocul şelei şi purta pe Murguţ numai cu înmlădierile trupului. Paloşul lui bătea ca un fulger repede între rânduri; stânga smulgea din zbor călăreţii din şa şi dreapta mânuia fierul luciu. Ochii lui, trupul mai nalt parcă, braţul, paloşul, strigătul duceau o furtună de moarte, în vârtejul căreia furnicau printr-o ploaie de sânge căzuţii.

Moş Petrea, cu pipa în gură, mormăia bătând cu paloşul. Mezinul se înmlădia, ca o pană de sabie. Stângaciu şi Al Măriei se prăbuşeau ca două stânci pe grămezi întregi, zdrobindu-le.

Răcnete cumplite sfărâmau liniştea câmpiilor şi zgomotul surd al bătrânului fluviu. Oştenii alergau cu braţele în sus, cu săbiile în vânt, armele sunau, trupuri se prăbuşeau în ţărâna udă, pe când luminile slabe ale dimineţii învăluiau într-o pânză tristă învălmăşală, oamenii, călăreţii, bălţile de apă şi de sânge, caii căzuţi care se zbuciumau în glod, cu gurile căscate, cu ochii sângeraţi şi plini de durere. Morţii stăteau nemişcaţi lângă cai şi lângă arme, unii pe spate, plini de sânge, alţii cu faţa în jos, cu capul în piept; alţii muşcau pământul moale în spasmurile din urmă.

Un pâlc din oştenii Şchiopului împresurase pe cei doi fraţi de cruce, Stângaciu şi Al Măriei. într-o furnicare de capete,

de trupuri, de cai şi de paloşe, toată grămada de oameni se nărui ca un morman de stânci,.acoperind pe cei doi viteji.

Din clipa aceasta toată lupta se răsfiră. Din furtuna deodată potolită, izbucniră cei din urmă din oştenii Şchiopului, împrăştiindu-se pe câmpie. în urma lor fugeau caii iuţi ai oştenilor lui Potcoavă. Ciocniri repezi şi scânteieri de săbii şi calul spăimân-tat al urmăritorului o împungea la fugă nebună, ţî-rându-şi stăpânul căzut şi aninat numai în scară, zdrobindu-l cu copitele, umplând câmpia cu rămăşiţele lui.

După ciocnirea scurtă, Suliţă, rănit la cap şi căzut, se trezi pe malul apei, între tovarăşi. Aproape de el, Stângaciu şi Ştefan al Măriei zăceau pe pământul umed, muiaţi în sânge.

Suliţă se pipăi la cap, simţi că-i legat.,

— O zgârietură, frate, zise încet bătrânul Gânj.

Toţi stăteau tăcuţi în picioare, cu mânile stângi în frânele cailor, cu ochii aţintiţi asupra tovarăşilor morţi. Pe feţele încremenite, mânioase, ale vitejilor, rămăseseră stropi închegaţi de sânge. Toţi priveau

— Şoimii aceste chipuri iubite, aspre, cioplite în piatră, şi-şi simţeau sufletele amărâte.

— Săracii! s-au dus! şopti mâhnit Potcoavă. Buni tovarăşi, şi viteji!

Nu răspunse nimeni. Toţi se scoborâseră în adân-cul sufletelor, toţi se gândeau la anii trecuţi, şi la zilele viforoase şi la cele fericite, neuitate zile de tovărăşie cu cei care zăceau acum fără suflare, plini tde sânge, la hotarul Moşiei.

Bătrânul Gânj zise cu greutate:

— facat de aşa viteji… Dar Dumnezeu a hotă-rât astfel.

— Fraţilor de zile grele, o să vă îngropăm în pământul bătrânesc. şi o să vă punem cruce la cap… Nici corbii, nici fiarele n-au să vă sfâşie… O;să dormiţi alături ea, sub iarbă şi flori… şi o să auziţi când vom intra în ţară să judecăm duşmanii!

— Bătrânul rosti vorbele acestea duios, ca un cântec 'de jale. Toţi stăteau gânditori, înfioraţi, în faţa jnorţii.

— Aşa le-a fost scris… şi nouă tot aşa ni-i scris, zise iar bătrânul. Dumnezeu să vă ierte, fraţilor, să ivă fie ţărâna uşoară…!

* Toţi îşi făcură cruce în tăcere şi-şi plecară capetele în piept. Vitejii dormeau alături, în Clntecul bă-trânului Nistru; amândoi veniţi din necunoscut la strigătul de război al unui mare viteaz, amândoi intraţi în necunoscut, dormeau după o viaţă de zbucium, intrau în pământul strămoşesc, hrănit cu atâta sânge de viteji!

— Dumnezeu să-i ierte! şoptiră toţi.

În clipa aceea soarele răsări pe zarea nemărginită, lumină apele tulburi şi zgomotoase ale Nistrului şi ajunse, ca cea din urmă mângâiere, pe ochii stinşi ai vitejilor morţi.

t!30

VI – ÎNTÂMPLĂRI ÎN ŢĂRI STRĂINE ŞI ÎN TABĂRA CAZACILOR.

Cum dădură în stepe, o luară de-a dreptul spre gurile Niprului. Zările se desfăşurau în jurul lor până în nemărginit. Pe întinderea mare, nici o colină; ici şi colo numai, câte un pâlc de copaci închirciţi, negri, cu frunzele îngălbenite, în cumplita arşiţă, a verii. Iarba se ridica înaltă, la dreapta şi la stânga potecilor, până la gâtul calului, şi vântul serii răscolea întinderea verde; fâneţele porneau ca valurile unei mări, şuierând câteodată, adiind încet adeseori, pline totdeauna de zvonul lumii nevăzute, ascunsă în sinul lor.

Alergară mult prin stepă, cu popasuri scurte. Primejdiile îi păşteau şi aici: adeseori, în fundul zării, se ridicau coloane străvezii de fum: acolo erau sate tătărăşti. înconjurau primejdia în goana cailor, pe poteci ascunse în mările de ierburi.

Câteodată, noaptea, când stăteau cu feţele în sus, gânditori, după stingerea focului de popas, se ridica în jurul lor freamătul stepei. Din depărtări veneau zvonuri potolite,

ca răsunetul unui uriaş cor subpă-mântean; în jur, din fineţe, se ridicau suspine slabe,; cosaşii tăiau noaptea cu glasul lor ţârâitor, cristei şi prepeliţe ţipau înăbuşit; glasurile bâtlanilor din; mlaştini spăriau noaptea. Şi iarba fâşâia duios în. jur; valurile tremurau şi suspinau ca marea depărtată. Deasupra, în albastru, sclipea prundişul de aur al mării de sus, şi în marea întunecoasă de jos sclipeau focurile verzi ale popoarelor de licurici.

Alte daţi, câmpiile păreau moarte, încremenite pe vecie, în lumina viorie a lunii. Nici un strigăt, nimic; în depărtări sclipeau şuviţe rătăcite de apă… Părea o lume din basme, împietrită de vrăjitori, şi-n tăcere, nesfârşiturile parcă aşteptau cuvântul mântuirii. Rar, un uriaş foc rumân se aprindea în marginile orizontului, departe, ca un semn sângeros de moarte.

După zile arzătoare şi după nopţi liniştite, ajunseră la Pragurile Niprului.

Era după-amiază şi tabăra sta cufundată în linişte. Prin arşiţa verii, pe uliţile întortocheate, prin căsuţele săpate mai mult în pământ, plutea o pace îşi o jale de ruină. Rar, pe la o cotitură, un chip pistrui, cu şuruburi pe la tâmple, cu tichia soioasă în cap, sta după o tarabă murdară de lemn, între oale de lut, ţintind înainte ochii mici ca două piroane bă-itute sub frunte.

Caii mergeau la pas, încet, prin căldură.

Voinicii cunoşteau bine tabăra şi ştiau de ce-i aşa de liniştită; nu-i mira nimic. Un simţimânt puternic în înviorare, de fericire, îi pătrundea pe toţi, ca după o reîntoarcere în locurile vechi, de mult părăsite, ale tinereţii.

Potcoavă sta pe Murguţ cu mâna-n şold, gândi-tor, zâmbind. Se întreba: Oare ce mai face Şah hatmanul, bătrânul Pokotilo, Mlaha, şi atâţi, şi-aţâţi tovarăşi de zile bune şi rele? 4

Deodată prin căldură şi prin adâncă tăcere a taberei, răzbătu în apropiere, la o cotitură, un strigăt, apoi o frfntură de cântec răguşit. îndată im cazac nalt, cu barba

roşcată, numai în cămaşă, încins cu paloşul, se renezi dintr-un dos drept în mijlocul hu diţei. Acolo se opri şi începu să se cumpănească, vorbind singur.

Potcoavă zâmbi, plin de voie-bună.

— Săracii băieţi! se cunoaşte că stau, degeaba I Ia să vedem ce ne-a spune?

— Bun băiet, bun băiet! mormăi bătrânul Gânj, şi-a băut tot! I-au mai rămas cămeşa, cizmele şi paloşul!… Aşa mai zic şi eu!

Toţi se opriră râzând înaintea cazacului. Voinicul îşi ridică ochii spre dânşii şi un zâmbet de mare fericire se răspândi pe obrazul lui.

— Fraţilor! strigă el punându-şi dreapta pe i inimă; bine-aţi venit, fraţilor!

— Bine te-am găsit! zise Potcoavă; ce se mai petrece pe-aici?

— Fraţilor! straşnic… am băut, fraţilor… Să-racu Simeon Maxim! grăi cazacul voios, mlădiin-du-se din şele în mijlocul drumului… nici nu poate să-şi ia cuşma din cap înaintea fraţilor lui!… şi-a băut şi cuşma!… săracul Simeon Maxim! Da' ra-ara îmbătat, fraţilor, halal!

— E bine, pace, în tabără?

— Bine, pace? strigă Simeon cu dispreţ; după ce te-ai îmbătat ca un porc, dragă Simeon Maxim, acum nu ţi-i ruşine să ieşi în cămaşă? Păcat de straiele tale aurite, dragă Simeoane!

— Şah e în tabără? întrebă zâmbind Potcoavă.

— Şah? eu vreau să vă cinstesc, fraţilor! Iaca. mai am cizmele… dau cizmele unui câne de jidov şi-i tragem o petrecere. Brava ţie, dragă Simeoane!

Deodată Maxim se opri cu gura căscată, cu ochii ţintă la Potcoavă. într-o clipă îşi deschise braţele şi se repezi spre oşteni.

— Ura, ura, fraţilor! Bravo ţie, hatmane Potcoavă! Ura! dau cizmele şi bem! omorâm jidovii şi bem o săptămână! Potcoavă!… Uraaa!

Ga un fulger, cazacul se repezi, se caţără pe Murguţ, sărută cu zgomot pe Nicoară Potcoavă; apoi, lăsându-se jos, o porni la goană pe hudiţă, răcnind:

— Uraaa! fraţilor! uraaa! Potcoavă, fraţilor! uraaa! dau cizmele şi bem! omorâm jidovii ura!

— Aşa da, zise Gânj, aşa mai înţeleg şi eu… Bem o săptămână!…

După cincizeci de paşi descălecară, înaintea unui bordei mai răsărit. Tocmai atunci un oştean bine zidit, ars de soare, ieşea repede.

— Nicoară! strigă el; mă miram ce urlă Şi-meon!

— Bine te-am găsit, Şah! zise vesel Nicoară, decălecând.

Şah se repezi şi cei doi voinici se îmbrăţişară. Descălecară toţi pe rând şi se îmbrăţişară.

— Brava, Potcoavă! strigă Şah bătând cu piciorul în pământ şi plesnind din degete. Bem, frate! Să bem, fraţilor! Bine-ai venit! Să-i tragem o beţie de-o săptămână.

— Ura! Iată vine şi Pokotilo! Pokotilo, a venit Potcoavă, iată-l! Să-i tragem un chef, moşnege, un chef ca acela!

— Frate Şah, zise mezinul, dar avem să vorbim ceva de samă!

— Ce să vorbim! strigă Şah, să bem fraţilor! nu să vorbim! să bem!

Bătrânul Pokotilo, vechiul tovarăş al lui Ion-Vodă, îmbrăţişa la rându-i pe noii veniţi.

Potcoavă, mezinul, Gânj bătrânul şi ceilalţi se simţeau ameţiţi de bucurie, înfierbântaţi şi fericiţi.

Tabăra părea aţâţată după lupte, prădăciuni şi petreceri.

— Dacă-i pe aceea, bem! strigă Potcoavă cu veselie, bem până mâni!

— Până poimâni, strigă Şah; o săptămână!

În vremea asta, un zgomot mare, o fierbere întinsă se stârni în tabăra până atunci pustie. O vijelie de glasuri se ridica printre bordeiele şi ulicioarele strimte. Cazacii veneau de pretutindeni în goană ca să îmbrăţişeze pe Potcoavă şi pe vechii tovarăşi întorşi.

Apoi, deodată, în tunetul de guri, în răcnetele sălbatice care se înălţau, se năpusti de la o cotitură Simeon Maxim tot în cămaşă, cu părul vâlvoi şi cu braţele în sus. După dânsul venea mulţimea cazacilor, tulburată, ameţită de bucurie şi de răcnete, revărsându-se ca un şuvoi.

— Uraaa! striga Simeon, răguşit.

— Uraaa! răcnea mulţimea, ridicând în sus o pădure de cuşme. Uraaa!

— Uraaa! Potcoavă al nostru! Să bem, fraţilor, şi să ne sfătuiţi ce facem cu jidovii. îi omorâm ori nu-i omorâm? îi punem mai degrabă la dajdie. Uraaa!

Şi valul mulţimii se rostogoli asupra bordeiului lui Şah, îl cuprinse şi, într-o clipă, Potcoavă fu ridicat pe braţe în aer, în chiuiturile războinicilor.

Apoi, în furtuna de glasuri, porniră, se deslăn-ţuiră. Bărătcile jidovilor fură sfărâmate pretutindeni. Un chef sălbatic se încinse. Acuma tabăra furnica de viteji, vuia de glasuri şi cântecele se ridicau în văzduh vijelioase.

Când apusul îşi presără asupra taberei pulberea de aur, pretutindeni cetele de voinici cântau, pretu tinderii hidromelui curgea într-o veselie neînfrî-nată şi nebună. Lăutarii cântau cu foc căzăceasca iute şi măruntă şi voinicii jucau plesnind din degete, încovoiaţi, bătuceau pământul în loc, săreau, se răsuceau şi băteau tactul cu călcâiele împintenate.

Apoi amurgul se întinse; sara umplu tabăra cu umbrele ei. Focuri mari se aprinseră şi-n roţile luminoase cheful urma cu danturi întinse, cu râuri de hidromel.

Cei mai vechi viteji se adunaseră cu Pokotilo în jurul bătrânului Gânj. Pufăiau cu tact din lulelele lor scurte şi cinsteau băutura aspră. Vorbeau cu glasuri trăgănate, despre trecut; bătrânul întreba de vechii tovarăşi de lupte şi Pokotilo istorisea vitejescul lor sfârşit. Vorbea rar, chema în lumina focurilor mari umbrele nedomoliţilor voinici, care nu înţelegeau viaţa decât luptând şi jefuind şi nu visau niciodată moartea liniştită.

— Dar voi ce-aţi mai făcut, frate Gânj? întrebă bătrânul Pokotilo, într-un târziu.

— Ce să facem! răspunse moşneagul. Am pribegit printre Ieşi multă vreme, fără nici un rost, căutând ajutor pretutindeni. N-am găsit. Atunci am pornit câţi eram spre Iaşi. Dar n-am găsit pe Golia!

— Frate Gânj! strigă Pokotilo, amar ne-a durut atunci, la Cahul, frate!

— Eh! gemu moş Petrea, va veni odată ziua de răsplată! Pedeapsa vânză torul ui fi-va numai una, cu această sabie

— Întorcându-vă, aţi avut ceva, vreo încăierare?

— Am avut. Şi am lăsat doi tovarăşi la Nistru, îi ştii tu, Pokotilo: Stângaciu şi Al Măriei. Au căzut sub un morman de duşmani.

— Bun. zise Pokotilo. să bem atunci pentru su-' fleţele lor! Buni tovarăşi erau: de fier erau; şi nu se îmbătau niciodată!

În jurul lor erau cântece, jocuri, strigăte – o zarvă bubuitoare, şi umbrele negre ale cazacilor furnicau prin bătaia focurilor.

— Dar Nicoară… zise tainic Pokotilo, tot aşa e? nu ştie nimic?

— Nimic, suspină bătrânul, şi nici n-are să ştie,' frate!

— Aşa-i viaţa, frate Gânj. Nu-i nimica. Bun fecior! Să bem, moşnege, să bem, frate!

Focurile pâlpâiau, lăutarii cântau, voinicii frământ-tau pământul. Şi Pokotilo zise iar:

— Frumoasă femeie a fost, şi a făcut trei voinici cum rar se găseşte. A murit tânără!

— Murit! rosti Gânj înăbuşit.

— Atunci să bem, frate, strigă iar cazacul, să bem! Mâni murim poate, poate o da Dumnezeu şi n-om pieri de-o sută de ani! Să bem, frate!

— Să bem! strigă Gânj ducând o cofă la gură.

În altă parte, în preajma altui foc. tot cinstind şi ţinând la prubă cu toţi, Potcoavă şi Şah hatmanul începuseră sfat mare. Alăutele cântau pretutindeni, cazacii frământau

pământul şi într-un zvon ameţitor se purtau prin rumeneala focurilor, chiuind şi cinstind din oale mari de lut. Asprul dialect, ieşit din cele trei limbi: moldovenească, ruteană şi leşască răsuna în aerul cald; şi amestecătura de aventurieri ai celor trei popoare, sălbatici tovarăşi înfrăţiţi prin aceleaşi patimi şi aceleaşi avânturi, foia măreaţă în nebuna ei veselie ca şi în sălbatica-i vrednicie. Părea o lume a închipuirii, o lume de năluci, plutind prin painjenişul fumuriu care întuneca fantastica lumină roşă.

Hatmanul Şah, răspunzând tuturor răcnetelor şi tuturor închinărilor, ca şi Potcoavă, vorbea:

— Kopycki nu mi-a trimes nici o veste de când a plecat – ca şi Ţopa.

— Dar ştiu că unul e la Bar şi unul la Braclaw… Vor să cerce pe magnaţi… dar degeaba! Leşii făgăduiesc – şi se opresc la făgăduială.

— Bem, strigă unul dintre cazaci, apropiindu-se, bem cu hatmanul Potcoavă al nostru! Să trăim ca fraţii, iubiţilor.

— În sănătatea ta, frate, strigă Nicoară cu veselie, punând oala la gură. Apoi zise lui Şah:

— Cunosc eu pe Ieşi! nici nu mă bizui mult în ci. Eu cu tovarăşii mei cei vechi am să fac treabă.

— Bine, răspunse Şah, dar nu-i lucru uşor, frate.

— Ştiu, Moldova nu-i ţară de jaf, – şi dacă nu-i ducem la jaf, e mai greu; trebuiesc bani,

— Da, trebuiesc bani, rosti Şah.

O roată de voinici se apropie jucând, cu tot cu* lăutari, cu oalele în mâni. începură a închina şi răcni.

— Potcoavă! Şah! întindeţi oalele! întindeţi oalele, fraţilor! Azi trebuie să ne îmbătăm toţi! Asta-i legea voinicilor. Pe urmă răbdăm destul. Pe urmă dă Dumnezeu şi pierim.

Potcoavă şi Şah cinstiră şi cazacii trecură înainte chiuind şi jucând, cu lăutarii după ei.

— Uite ce-i, frate, zise Potcoavă, să ne sfătuim odată toţi patru. Kopycki şi Ţopa trebuie să aducă bani şi atuncea are să fie bine! mergem şi facem dreptate în ţară!

— Bine! zise Şah, atunci ne-am înţeles.

— Da. Eu mă duc de aici la Nemirov. Trimetem răspuns la^Bar şi la Braclaw şi peste o lună ne ţar tâlnim cu ^Kopycki şi cu Ţopa la Nemirov. Acolo am să înjgheb şi eu în vremea asta ceva bani; le trebuie flăcăilor aur, după setea care văd că o au.

— Bine, zise iar Şah. Ne-am înţeles. Dar până atunci mai cinstim câte oleacă. Să trăieşti, frate!

— Izbândă să dea Dumnezeu! strigă Potcoavă, cercând ulciorul.

Roatele de războinici treceau negre prin pain-jenişul fumuriu, care întuneca rumeneala focurilor. Potcoavă le privea cu ochi scânteietori şi nedomolitul lui suflet se înfierbânta, sorbind puteri uriaşe. Vechii tovarăşi de petreceri şi de lupte îi treceau pe dinainte, se opreau veseli, răcneau nebuni de veselie, cu cănile în mâni, treceau înainte şi alţii veneau, şi alţii… Hidromelul curgea. Şi de la o vreme toată mulţimea voinicilor începu a se purta cu valuri mari, ameţită în jurul focurilor taberei.

Pretutindeni zăceau flăcăi cât bradul căzuţi la pământ, cu cănile în mâni, răstigniţi şi cu ochii sticloşi asupra cerului întunecos. Alţii jucau încă, răguşiţi şi cu feţele pământii. Alţii tot cinsteau, clă-tinându-se; alţii strigau, îşi purtau braţele nebuneşte, gemeau, se îmbrăţişau.

Şi de la o vreme, Potcoavă şi Şah, care cinsteau încă, văzură apropiindu-se pe bătrânii Pokotilo şi Gânj, liniştiţi, cu pipele scurte la colţul gurii. Păşeau îndesat şi nu se clătinau, dar ochii le ardeau cumplit.

Potcoavă. începu a râde, se sculă greu şi sărută pe bătrânul Gânj:

— Să cinstim, tată, să cinstim, tătucă! Tu mi-ai fost ca ş-un tată, moş Petre…!

— Să bem! hai să bem, stăpâne! strigă Gânj să-rutând pe voinic. Chiar ca ş-un tată!

Şe aşezară jos, lângă foc. Şah se uită zâmbind la toţi, cu ochii sticloşi. Potcoavă cinsti iar:

— Să trăieşti, moş Petre!… Avem să mergem să facem dreptate, moş Petre…!

— Nu moş Petre! zise Pokotilo, râzând şiret; nu-i zice moş Petre, zi-i tată!

— Să vă spun o poveste, fraţilor! o poveste straşnică, dar adevărată! foarte adevărată! Să mă bată Dumnezeu dacă nu-i adevărată.

Potcoavă şi Şah zâmbeau şi li se părea, în zvonul necurmat de glasuri, în lumina focurilor, în uşoara ameţeală fericită care-i învăluia, li se părea că plutesc într-un vis.

— Da!… o poveste foarte adevărată, zise Pokotilo, umplând lui moş Petre oala. Era, fraţilor, odată, un viteaz!… dar un viteaz mare… ascultaţi, fraţilor!

— Să mai tragem un gât, frate Gânj!… Aşa-i că era viteaz? Da! foarte viteaz!

— Şi viteazul acela a trecut într-o sară cu tovarăşii printr-un târg… şi a ars târgul în urma lui şi a tovarăşilor… Numai o casă, fraţilor, n-a ars; şi în casa aceea era o nevastă frumoasă…

— Aprinde-ţi luleaua, Petre!

— Nu-i aşa că era frumoasă nevasta? Tare frumoasă!

— Şi-n sara aceea, fraţilor, bărbatul a dormit afară.

— Staţi că mai este!

— Noroc să dea Dumnezeu! Să mai tragem câle-un gât! Şi după aceea viteazul se ducea des prin târgul acela, pe la casa care nu arsese atunci… şi nevasta era frumoasă, iar bărbatul se culca afară… Aşa, fraţilor…

MO

— Bine. vorbi Şah rizând; e foarte frumos, moşule! dar nu înţeleg nimica.

— Stai, că mai este! strigă Pokotilo. Nu-i aşa că mai este, Petre? Să vezi… Şi de unde nevasta cea frumoasă până atunci nu avusese nici un prunc cu bărbatul care dormea afară, deodată făcu unul după altul… adică ştii, nu tocmai unul după altul, făcu, fraţilor, trei feciori… Nu-i aşa, frate Gânj?

— Dar ce feciori! Trei şoimi!

— Bine!

— Dar de-aici încolo e mai frumos! Staţi, că mai este!

— Şi iată că nevasta cea frumoasă moare, fraţilor, şi rămân feciorii, rămân rătăciţi prin lume… Şi mai iată că unul ajunge sus, sus… viteaz mare… şi nu ştia cine i-a fost tată… Şi iată că vine viteazul cel vechi şi-i zice: Tu eşti fecior de domn! Ş-atunci tot poporul a crezut şi-a făcut pe feciorul viteazului, domn!

Era straşnic, fraţilor, viteazul cel bătrân… Ce era în sufletul lui. nimeni nu ştia!

— Tu eşti fecior de domn! – şi feciorul era chiar al lui! Asta-i mare lucru, ce crezi?

Şi iată că moare ca un leu, în lupte, feciorul cel mare. Şi bătrânul a tăcut, – că mai avea doi feciori… Atâta-i. fraţilor!

— Bine! strigă Şah! foarte frumos, moşule! dar eu n-am înţeles…!

Potcoavă, râzând fericit, cinsti cu moş Petrea.

— Staţi! strigă bătrânul Pokotilo, că incă n-am sfârşit! Mai este, dar eu n-o ştiu… O ştie bine Gânj… spune tu, Gânj.

— Tu o ştii, bătrânule, mai bine… tu o ştii mai bine, tată! Nu vrei s-o spui? Atunci o spun tot eu! Iată:

— Încă un fecior de-al viteazului se ridică sus, sus… şi ajunge departe… departe, şi nu ştia al cui copil este… Iar bătrânul viteaz tace şi sie gândeşte să spuie. când va veni vremea: Tu eşti fecior de domn!

— Şi poporul are să creadă şi are să-l facă domn pe băiet! Şi iar nimeni n-are să ştie ce va fi în sufletul bătrânului,

când el va zice: Tu eşti fecior de domn! – şi feciorul va fi chiar al lui… Nu-i aşa, bătrâne? nu-i aşa că nimeni n-are să ştie? Are să moară bătrânul viteaz şi nimeni n-are să ştie fraţilor!

Bătrânul cazac cuprinse în braţe pe moş Petre şi-l sărută cu foc, apoi sărută pe Potcoavă şi pe Şah şi strigă:

— Nimeni, nimeni n-are să ştie! Bătrânul are să moară şi n-are să spuie nimic!

Noroc, fraţilor! hai să mai bem câte ceva!

Haide, Gânjule, bătrâne tovarăş, să cinstim câte un strop de bătură!… şi bătrânii se sărutară iar şi luară câte-o cofă în mână.

— Au cam slăbit moşnegii! zise Şah lui Potcoavă, cu limba încurcată, clătinându-se.

Iar Potcoavă zâmbea fericit şi i se părea că pluteşte printr-un vis neguros. în jur furnicau voinicii cu ochii aprinşi, şi alăutele tot mai răsunau, şi voinicii tot chiuiau şi jucau prin lumina înnegurată de fum. El îşi simţea sufletul plin de freamătul nenumăratelor glasuri, de căldura tuturor inimilor.

Şi iată că în noaptea aceea de vis Potcoavă mai văzu. prin fierberea şi valurile mulţimii de voinici, rupându-se o pârtie largă, auzi un hohot asurzitor, – şi deodată Simeon Maxim se arătă ca o fantasmă înlr-o roată de lumină. Era ca şi ziua, cu capul gol, numai în cămaşa roşă şi cu paloşul încins peste cămaşă. Ba acuma era şi fără botfori, Venea clătinându-se şi răcnind răguşit, iar în urma lui, târa, legat de gât cu un căpăstru, un jidov mort de groază.

— Fraţilor! urlă el răguşit, repezindu-şi în sus mâna dreaptă; fraţilor, vreau să fac sfântă dreptate! Apoi, cu stânga, smunci căpăstrul: Nu te trage înapoi, dihanie, hai la dreptate! Eu numai sfântă dreptate vreau să fac… Să mă bată Dumnezeu, dacă nu vreau să fac dreptate! şi ridicându-şi ochii spre cer, îşi făcu o cruce mare.

— Stai, Iudă, la judecată…!

Ovreiul tremura în caftanul lui soios; faţa lui pistruiată, cu ochii holbaţi, era răvăşită, de moarte. Picioarele lui slăbite şi îndoite de la genunchi, şi mânile, întinse puţin în laturi cu degetele răşchirate, erau zguduite de un fior puternic.

Simeon Maxim îl smunci de căpăstru, îl trase după el şi se opri în faţa lui Potcoavă. Acolo trase paloşul din teacă şi ridicându-l în sus, strigă răguşit, clătinându-se:

— Sfântă dreptate!

— Oi-oi! gemul ovreiul, cu dinţii clănţănind de groază; ce-am făcut? Am luat dreptul meu l De ce mă porţi în zece locuri şi tot zici că mă omori?

— Stai! răcni cu glas mare cazacul, vânturân-du-şi pala; liftă spurcată! eu vreau să fac dreptate!

— Dragă Simeoane, gemu apoi el cu milă; spune, nu ţi-a fost ruşine?

— Ţi-a fost ruşine, Simeoane, când a venit hatmanul nostru Nicoară şi tu i-ai ieşit înainte ca un calic! Nici n-am avut cuşmă în cap, Iudă! auzi tu?

Jidovul se zvârcolea, ameninţat de fierul luciu al cazacului.

— Oi-vei! ce-am făcut? Era dreptul meu!

— Taci! răcni iar Simeon; voi, jidovilor, aţi ucis pe Domnul nostru Hristos şi tu, Iudă, ai luat pe băutură cuşma lui Maxim!

— Apoi îl trase de căpăstru şi-l atinse cu sabia.

— Stai! nu te zbate! Dar straiele mele aurite unde-s, Iudă? Când a venit Potcoavă al nostru, Potcoavă, omul lui Dumnezeu, eu am ieşit ca un calic, în cămaşă! Ruşine! să dezbraci tu până la cămaşă pe un cazac, care te îmbogăţeşte când are chimirul plin cu galbeni…

— Dar cizmele mele? Şi cizmele mi le-ai luat, Iudă… Săracul Maxim!

— Uitaţi-vă la mine! răcni cazacul cu strălşnicie, uitaţi-vă la Simeon, cum umblă în cămaşă, cu capul gol şi desculţ! Eu vreau să fac dreptate! sfântă dreptate!

— Şi Simeon Maxim ridică ameninţător pala.

— Vai! strigă ovreiul, trântindu-se la pământ şi tremurând în spasmuri; dau tot, tot, tot! nu mă ucide! oi-oi-oi! nu mă ucide, dau tot!

Pala cazacului nu căzu. Ovreiul se zvârcolea în spasmuri de moarte, cu spume la gură, în hohotul mulţimii adunate…

— Stai, mergem înainte, să facem dreptate! strigă Simeon, şi trăgând în sus de căpăstru, sculă pe jidov şi porni târându-l după el.

Mulţimea în fierbere se închise în urma lor şi Potcoavă, foarte fericit în ameţeala care-l învăluia în negura ei de vis, îşi mai umplu o oală şi gândi:

— Cu voinici de aceştia, în vremea când îs treji şi postesc, fac eu dreptate în ţară!

Viaţa de tabără începu zgomotoasă şi plină de f râm întări. După zilele seci de sărăcie şi lene, urmase deodată o petrecere uriaşă, care secase toate butoaiele crâşmelor şi alungase pe toţi ovreii. Apoi în inimile aprinse de sosirea lui Potcoavă porniră vijelii după vijelii. Zaporojenii năvăliră în ţinuturile tătărăşti şi în târguriie leşeşti. Aurul iar veni în tabără, crâşmarii evrei uitară ca totdeauna de păţania lor şi se întoarseră.

Într-una răsunau în tabără viersurile săltăreţe şi repezi ale lăutarilor şi voinicii duceau jocuri şi chefuri zile întregi, cu ochii scânteietori şi cu moţurile în vânt.

Alţii intrau în nemărginita stepă, se lăsau pe coamele cailor, spintecând mările de ierburi; îşi cercau puterile ochiului în vulturi, ori luau la goană sălbătăciunile stepei. îşi prelungeau câteodată alergările până la satele tătărăşti din Bugete, tăiau, puneau focul în acoperişurile de şovar şi se întorceau cu prăzi şi cu gust de băutură.

Câteodată, sara, în preajma focurilor mari, pe când cinsteau must aspru, bandurarii începeau melancolicele cântece ale stepei, atât de pline de avânt şi de duioşie, largi, melodioase şi tainice ca nemărginirea. Cazacii, adunaţi roată în jur, ascultau cu ochii în pământ cantările de vitejii, care slăveau pe eroii lor. Prin ochii celor tineri treceau

focuri nedomolite; iar bătrânii, cu pipele în colţul gurii, visători, îşi aduceau aminte de furtunile tinereţii.

Tabăra se umplea. Necontenit veneau de la hotarele Moldovei şi din toată Ucraina voinici dornici de luptă şi intrau cu ochi licăritori în tumultul celor ce jucau, beau şi se luptau.

Vremea trecea repede astfel. Potcoavă şi mezinul petreceau şi ei, ca nişte tineri viteji ce erau. Şi nici tovarăşii lor nu se lăsau mai prejos, pentru că erau voinici încercaţi, care cunoşteau preţul zilelor de voie-bună.

Dar oricât de straşnic petrecură, nu-şi dădură crâşmarilor jidovi nici hainele, nici armele.

Potcoavă se aprinsese în mijlocul vechilor tovarăşi de glorie; părea că nici nu-şi mai aminteşte de cele din urmă zile petrecute în ţară; când vorbea mezinul de ele, ochii i se întunecau şi faţa-i devenea nepătrunsă. Nici o licărire de dor, nici o vorbă de părere de rău. Totuşi, câteodată, când era singur, trântit în iarbă la marginea stepei şi când în jurul lui se înălţau de-abia simţitele melodii ale nemărginirii, gândurile îl cucereau şi amintiri dulci îi muiau privirile şi-i luminau chipul.

Mezinul nu era stăpân pe el. îndată ce ieşea din viitoarea petrecerilor, şi îndată ce se aşeza singur la o parte, capul îi cădea în palme şi gândurile şi visurile veneau. Ochii i se pierdeau într-o lumină nelămurită de amurg, şi în lumina dulce răsărea un chip frumos de fată, albă ca laptele, cu doi ochi negri, ca două flori de întuneric. Alexandru se uita în acei ochi şi îi vedea plini de duioşie; se uita multă vreme, cu inima plină de amar. Şi încet-încet se închegau icoane care trăiseră: un parc peste care umbrele fumurii ale serii coboară; un lac sclipind în cele din urmă licăriri, o luntre care sta pe unde cu vâslele lăsate în laturi, ca o pasere trudită. Şi urechile aud vâjâirea unei melodii tainice şi depărtate, un cântec tânăr, plin de jale:

Dorul, bade, de la tine… Peste văi şi dealuri vine…

Şi luntrea umblă lin pe apele lacului şi într-însa şed două umbre pe care Alexandru le cunoaşte foarte bine: un voinic trist peste măsură şi o fată tânără, o mlădiţă gingaşă, cu chipul alb, cu ochii negri şi întristaţi.

Multe icoane din trecut vin şi tulbură zilele mezinului şi cu cit vremea trece cu atât dorul îi sapă mai adânc întristarea în suflet. Ceasuri întregi şade gânditor, cu ochii arzători în gol; de multe ori pieptul i se umple de oftări fierbinţi ca nişte flăcări. De multe ori se gândeşte că fata albă cu ochii minunaţi părăseşte locurile din preajma lacului liniştit şi se duce departe, cine ştie unde, însoţită de un necunoscut. Privirile i se încruntă atunci. Dar în curând fruntea îi cade iar în palme. Nu! fata tot la Dăvideni e… dar cine ştie dacă el va mai călca vreodată locurile acelea! cine ştie!

— Şi iarăşi, – cine ştie! fata albă cu ochii negri poate nici nu se gândeşte la sara aceea liniştită, la lacul limpede, la luntrea uşoară şi la cântecul durerii!

Aşa ţi se pare ţie, Alexandre, câteodată!

Nu, copila n-a uitat lacul limpede, nici luntrea de pe luciu, nici cântecul. Copila e singură acuma, singură şi întristată fără cei doi feţi-frumoşi din basme, şi de multe ori paşii ei uşori o duc în poiana din jurul râmnicului şi de multe ori ochii ei se umplu de lacrimi amare şi se îndreaptă către răsărit, că-tră tainicul răsărit, unde s-a dus inima ei!

De multe ori ea stă pe gânduri şi visează chipul vioi şi vesel al mezinului; de multe ori îşi pleacă fruntea pe braţul stâng şi plânge, sărmana, plânge şi se gândeşte la chipul întunecat al celui mai mare dintre cei doi viteji şi la sufletul lui plin de durere!

Şi doi bătrâni umblă în jurul fetei.

Şi bătrâna întreabă:

— Ce ai, dragul mamei? – şi fata îşi lasă pleoapele înroşite pe ochii plini de lacrimi şi răspunde:

— N-am nimic! Iar bătrânii se privesc, dau din cap şi se întorc iar la copilă; şi copila plânge cu fruntea pe braţul stâng. plânge şi se gândeşte la un viitor cumplit, la un

război negru şi vijelios, prin fumul căruia se zăresc două trupuri sângerate şi pe moarte, două trupuri sângerate de voinici!

Plânge fata albă cu ochii negri:

— Ce ai, dragul mamei?

— N-am nimic!… Plânge fata şi se gândeşte că fraţii s-au prăpădit şi n-au să se mai întoarcă niciodată la Dăvideni.

De aceea plânge jupâniţa Ilinca încovoiată de durere, mladă în vijelie, cu fruntea pe braţul stâng.

Cam pe la toacă, – În ziua când Potcoavă trebuia să se întâlnească în Nemirov cu Ţopa, Kopycki şi hatmanul Şah, în medeanul cel mare al târguşoru-lui era o nemaipomenită îngrămădire de lume.

Cu o jumătate de ceas mai înainte, un cazac trecuse în goana calului pe uliţă, răcnind:

— Leşii, vin leşii! – şi acum mulţimea fierbând, unduind ca un val uriaş, strângându-se şi revărsân-du-se în laturi cu larmă, se grămădea, se strivea în jurul lui Potcoavă şi a celor cincizeci de tovarăşi ai lui, care stăteau mândri pe cai, cu mânile în şold, în mijlocul medeanului.

Dughenile erau închise şi zăvorite cu drugi de fier; mahalalele ovreieşti în care clocea mizeria, murdăria şi nenorocirea, se goliseră; tot poporul din toate părţile se adunase, şi clopotele tuturor bisericilor vibrau cu jale sub cerul arzător.

— Leşii! vin leşii! se auzea de pretutindeni.

Femei înghesuite îşi ridicau, ţipând sfâşietor, copiii în sus; ovreii se văitau în gura mare trăgându-se de bărbi; iar cazacii bătrâni mormăiau încruntaţi.

Şi pretutindeni un strigăt se ridica în clocote:

— Vin leşii! vin leşii! iar clopotele vuiau în turnuri ca o prevestire de moarte.

Deodată, în tumultul acesta, Nicoară Potcoavă, din mijlocul înghesuielii, ţinând cu stânga Mul Mur-guţului, cu dreapta îşi ridică cuşma în aer, seu-turând-o.

— Fraţilor! strigă el cu glas mare, pe când mulţimea se potolea încet-încet; ascultaţi, fraţilor!

— Ascultaţi! ascultaţi! se auzi din toate părţile şi mulţimea se înghesui mai tare prin căldura strălucitoare a soarelui de după-amiază.

— Fraţilor! tună Potcoavă, – şi zvonurile conteniră, – liniştiţi-vă!

— Vin leşii… Ş-apoi dacă vin? lasă-i să vie! Daţi-le pace! Voi nu ştiţi, fraţilor, pe cine caută ei… Ei vor să prindă pe Nicoară Potcoavă şi pe tovarăşii lui, asta-i!

— Scapă-ne de primejdie! se auzi un glas, nu ne lăsa, tătucă!

— Ce-am făcut eu, fraţilor, vorbi iar Potcoavă, ca să caute şleahticii să mă prindă ca pe un hoţ? M-am luptat cu păgânii şi i-am biruit, fraţilor, – asta am făcut. Şi acum vin creştinii împotriva mea!

— Nu-s hristiani! strigă un cazac bătrân. ridi-când în sus pumnul, sunt eretici, nu-s hristiani!

— Nu-s hristiani! se auziră răcnete din toate părţile, îs catolnici spurcaţi, care mănâncă guzgani:

— Bine, strigă Potcoavă. Câţi eretici vin? O sută?

— Cinci sute, fraţilor! Şi câţi voinici am eu?

— Uitaţi-vă: cincizeci, fraţilor!

— Tu eşti Potcoavă, tătucă, strigă iar cazacul bătrân; trage-le o bătaie, tătucă, să se ducă vestea până la Rusalim!

— Asta-i! răcni Potcoavă; voi să nu vă temeţi; voi să veniţi şi să vă uitaţi cum am să-i alung, cu cei cincizeci de voinici ai mei!

— Uraa! izbucni mulţimea zvâiiind cuşmele în aer, apoi se urni fierbând după Potcoavă, care se îndrepta spre rohatca Nemirovului. Uraa! Potcoavă!

— La iad ereticii!

— Uraa!

Valurile de norod se luară după călăreţi într-o larmă surdă, strivindu-se prin uliţile strimte. Deasupra acestor talazuri

negre se ridica un praf des, care părea de aur în strălucirile asfinţitului.

Cum ieşiră călăreţii în câmpie, cum se zări sclipind la orizont o grămadă mare mişcătoare, care se apropia din ce în ce. Cazacii se opriră nemişcaţi, observând. Mulţimea se înşirase în marginile târgu-şorului, în lumina aurie a asfinţitului, fierbând încă surd şi unduind.

Prin câmpia dreaptă adia un vânt subţire de vară şi apa care curgea prin apropierea târguşoru-lui sclipea încreţită în bătaia luminii.

Deodată cazacii descălecară. Apoi, lăsând caii nemişcaţi în câmpie, se îndreptară repede spre râul scânteietor. cu săneţele în mâni.

Grămada strălucitoare se tot apropia, creştea, acum se zărea bine, şi mulţimea de la marginea târ-guşorului prinse a răcni:

— Lăncerii! lăncerii!

Călăreţii poloni veneau în goană şi zalele lucii şi lăncile scânteiau în strălucirile asfinţitului. Caii frumoşi jucau, cinci sute de cai aprigi şi cinci sute de călăreţi în armuri licăritoare.

Fierberea mulţimii însă se stinse dintr-o dată. Potcoavă şi cazacii coborâseră malul apei şi intraseră până la brâu. în unde. Călăreţii se opriră şi ei scurt; şi în tăcerea câmpiei, numai cele din urmă vibrări ale unui clopot tremurau pe undei? vântului.

După o frământare grabnică, lăncerii se desfă-şurară puţin, – apoi, în tăcere, norodul Nemirovu-lui deschise ochii mari şi-şi aţinti urechile.

Întâi câţiva călăreţi ieşiră din rânduri şi începură a-şi vântura braţele în aer. Spuneau ceva, dar de la marginea târgului nu se auzea.

Când conteniră, se auzi din râu glasul straşnic al lui Potcoavă.

— Nu pricepeţi de ce am intrat în apă? —; Bine! Nici nu-i nevoie să pricepeţi!

Un lăncer iar îşi vântură braţele, – pe când cazacii îşi îndreptară săneţele lungi spre grămada străhicitoare.

— Panie! răspunse iar Potcoavă, iată ce avem noi de dat! atât!

Lăncerul îşi vântură iar aripile de moară. Acum se înălţă glasul bătrânului Gânj:

— Ştiţi voi cine-i Potcoavă? Dacă ştiţi, întoar-ceţi-vă caii! Noi ştim să trimetem plumbii drept în frunte. Dacă nu v-aţl spovedit, întoarceţi-vă!

— Să ne despărţim cu cinste! răcni şi mezinul; plecaţi cu Domnul!

Lăncerii se frământară iar şi valul de zale undui, sclipind. Vorbitorul intră în grămadă un răstimp; apoi ieşi iar, purtându-şi braţele şi răcnind.

— Bine! tună Potcoavă; îndată trimitem un stol de plumbi, îndată. Şi vine asupra voastră şi târgul!

Un rând de călăreţi se mişcă după parlament tar. Lăncerii îşi rotiră caii în strălucirile asfinţitului.

Atunci o pocnitură singuratică de săneaţă izbucni din râu; vorbitorul se clătină în şa şi se abătu pe coama calului. Alte pocnituri urmară, scurte, fără răsunet, în tăcerea câmpiei. Câţiva cai se răsturnară în ţărână cu călăreţii sub ei, dar aşa de uşor, aşa de simplu, parcă ar fi fost un joc.

Leşii se opriră scurt, ca un zid, cu ochii aţintiţi în zare pe deasupra târguşorului. Şi în apusul limpede, un freamăt ciudat se întinse umplând văzduhul.

Fundurile lăncerilor se frământa-ră, se suciră şi deodată porniră îndărăt spre zare, într-o scântcie-toare goană, prin pulberea de aur a asfinţitului.

— Duceţi-vă dracului! urlă glasul lui Potcoavă; la iad, ereticilor!

Mulţimea de la marginea târgului urla, se purta ca valuri negre, şi bubuiturile glasurilor iar umpleau câmpia; un răcnet vijelios, un râs imens, o furtună de râsete, parcă împingea spre zare mulţimea lăncerilor.

Cazacii lui Potcoavă ieşiră din râu şi încălecară, şiroind de apă.

Pe când mulţimea îi împresura fierbând, chiuind, gemând, şi strivindu-se, nebună, – un cârd de călăreţi ieşi din Nemirov şi-şi rupse cale prin norod.

— Iată Ţopa şi Kopycki! strigă Potcoavă, şi-şi repezi calul înainte, prin freamătul populaţiei.

Ţopa, bătrânul moldovan, strânse la piept pe viteaz; tot aşa făcu şi Kopycki, vechiul căpitan al lui Ion-Vodă; şi, prin freamătul poporului ameţit de bucurie, schimbară câteva cuvinte.

— Bani sunt? întrebă Potcoavă.

— Din mila Domnului, sunt! zise bătrânul Ţopa.

— Atunci strângem flăcăii şi pornim! strigă Potcoavă şi ochii lui de şoim se aprinseră.

Şi tot într-o scăpărare de fulger, tot aşa de vijelios cum veniseră prietinii cei doi, se întinse un strigăt cumplit în norodul Nemirovului. Un uriaş stol întunecos se revărsa ca o apă mare de după târg, şi puzderia de cazaci, cu Şah în frunte, abătu mulţimea într-o clipă la o parte, într-o adâncă şi zguduitoare revărsare; şi într-un clocot ieşit dintr-o mie de piepturi:

— Potcoavă! Potcoavă! în ne-chezările cailor şi zăngănirile armelor, norodul strivit şi înspăimântat simţi cutremurându-se pământul. Prin amurgul rumân, prin vântul serii, glasul lui Potcoavă se înălţă ca un bucium de război:

— Înainte, fraţilor! După mine, la Moldova! şi încă o dată nechezară caii, zuruiră armele, răcniră voinicii şi se zgudui pământul sub ropotele cailor.

VII – CUM SE CÂŞTIGĂ UN TRON ŞI CUM SE RĂSCOALĂ CALICIMEA.

Norodul Nemirovului, într-o repede perindare de icoane, văzuse dispărând în zare lăncerii Ieşi însărcinaţi cu prinderea lui Potcoavă, văzuse apărând întâiul pâlc de călări, apoi se zguduise la revărsarea mulţimii cazacilor, şi totul se petrecuse ca la un joc de război. Iar cazacii, după

răcnetul lui Potcoavă, porniseră ca un uragan şi multă vreme în urma lor câmpia vui de un freamăt surd.

Acum Potcoavă ducea vârtejul de războinici spre Moşie. Călcau stepele, culcând la pământ iarba mare; călcau târgurile şi satele în zvonul mulţimilor şi în vaietul clopotelor; suliţile spintecau vântul şi săneţele sclipeau la soare; treceau într-o goană furtunoasă, împrăştiind în câmpii, în târguri şi sate, freamăt întins de groază.

La popasurile mari, focuri uriaşe se înălţau. Şi-n fierberea mulţimii, în cântecele de vitejie, în sunetele de tobe, în nechezările cailor aprigi, Potcoavă, aprins de dor de răzbunare, sta bătut de gânduri la vatra sfatului, cu ochii aţintiţi, se cobora în adâncurile sufletului, îşi întreba simţirile şi cerceta o dragoste tainică, care licărea ca un foc sub spuză.

Uite! se apropie ceasul în care duşmanii vor muşca ţărâna şi se vor zvârcoli la picioarele lui; se apropie ceasul când vânzătorul marelui Ion-Vodă va fi plătit. Un murmur mare de mulţămire se va întinde în toată ţara; domnia îl aştepta; vremurile biruinţilor de la Jilişte, Brăila şi Bender vor învia, zbucnind ca o vâlvoare sângeroasă! Şi cu toate acestea… o dragoste tainică, care licăreşte ca un foc sub spuză, îl face să se gândească cu amar la strălucirile viitorului.

— Pe cine va trebui să pedepsească? Cine e trădătorul? O icoană gingaşă, o nălucă mlădioasă pluteşte prin tresăririle şi zvârcolirile flăcărilor, – şi prin sufletul viteazului tresar şi se zvârcolesc ascuţite dureri.

Zvonul greu al popasului se sfarmă şi lunecă peste el. O tăcere adâncă s-a întins peste suflet, o noapte oarbă, fără hotar, în care durerile fără nume rătăcesc ca nişte păseri desnădăjduite. Şi tabăra se linişteşte, flăcăii dorm sub cerul nemărginit, cu faţa la stele, – numai Potcoavă rătăceşte ca o umbră.

Dar deodată tabăra murmură şi se frământă, caii nechează; la răsărit o rumeneală tainică taie orizontul drept, ca o linie de sânge: un stol de păseri negre trece cu

un fâşâit grabnic spre ţară… Potcoavă se scutură şi-şi lunecă mina pe frunte; visurile nopţii se risipesc şi ochii lui. plini încă de durere, iarăşi se aprind nedomoliţi. Glasul i se înalţa în suflarea zorilor, stăpânind tumultul mulţimii.

Numai mezinul şi moş Petrea Gânj, în goana spre ţară, n-aveau decât câte un dor şi un gând: mezinul, dragostea, bătrânul, răzbunarea; cel în tăi ardea şi se zbuciuma în tăcere; cel de al doilea îşi destoia sufletul în gura mare.

Era bucuros bătrânul Gânj cum nu se mai află. Toată vremea între cazaci a petrecut-o, cu Pokotilo, bând ţapăn, dar despre gândurile iui n-a spus nici o vorbă. Acuma iată-l călare cu privirile arzătoare de sub sprâncenele negre ţintite în zări; iată-l vioi şi aprig ca un tânăr, răsuflând foc pe nări, fierbând şi gemând cu nerăbdare. Doamne î de-ar pune el mâna pe.cânele de Irimia Golia!

— În zborul cailor strigă lui Pokotilo:

— Doamne, frate! stau pe spini! de-am ajunge mai degrabă! Cinele de Golia îmi stă ca o bubă pe suflet, nu mă lasă să dorm! Nici sufletul lui Ion-Vodă, săracul, nu doarme, acolo unde-i el… Sufletul măriei sale aşteaptă!… Frate, frate, mult mai avem…!

Alexandru asculta întunecat vorbele bătrânului. în sufletul lui ardea nestinsă dragostea, şi vântul zborului, poştă cu poştă, o aprindea mai rău. Răzbunare, vitejie, toate se mistuiseră în marea flacără a iubirii. Petru Şchiopul, Ion-Vodă: slabe icoane, pierdute într-o negură deasă! Numai o fantasmă dragă dintr-un trecut de farmec îl chema, fugea înaintea lui, în stâlp de pară.

Dacă n.-ar fi călărit lângă frate-său şi dacă nu s-ar fi simţit în fiecare clipă învăluit de priviri mustrătoare, dacă voinţa lui Potcoavă nu l-ar fi ţintuit la datorie, – de mult, de mult mezinul ar fi lăsat şi tovarăşii, şi goana către domnie şi ar fi zburat înspre un sat de pe malul Moldovei, acolo unde lăsase toate dorurile şi toate avânturile.

Plivirile lui mâhnite rătăceau spre asfinţit, întrebau parcă vânturile care veneau dinspre ţara iubită; trupul lui slăbise.

Potcoavă privea tăcut pe fratele său, pricepea, – dar nu-i spunea nici o vorbă; numai ochii lui mustrători înfiorau pe mezin.

Oastea sălbatică trecu Nistrul înot şi răzbătu în ţinutul Sorocei. Acolo freamătul ei răscoli satele vitejilor hânsari, neînvinşii oşteni ai lui Ion-Vodă. Pe vârfurile culmilor, prinseră a cânta buciumele vechilor lupte; şi la undele bătrânelor melodii, vitejii puseră mâna pe pală şi prinseră harmăsarii din ceairuri.

Ţara se trezea din amorţire; ţărâna străbunilor tresărea în zvonul vijeliei care ridica în picioare cetele vitejilor.

Şi bătrânele melodii de bucium tunau pe culmi şi oastea zguduia pământul şi văzduhul. Poştă cu poştă se apropia de Iaşi freamătul paloşelor.

Vai ţie, Petre, domn ticălos! vai ţie, Irimie, Iudă care ţi-ai vândut Domnul şi ţi-ai îngenuncheat Moşia!

Iată şi Iaşii!

— Oastea lui Potcoavă se apropie într-o larmă surdă, care se împrăştie pe toată cam pia răsăriteană a oraşului. Un potop de suliţi şi să-neţe se apropie, un potop de paloşe, de arcuri şi de coase. Prin zvonul care se înalţă la cer, răzbat ca nişte plângeri de spaimă triste bubuiri melodice ale clopotelor.

O aureolă sângeroasă împresoară oraşul şi turlele sclipesc în bătaia asfinţitului. Prin pulberea aurie, se zăreşte la margine oastea domniei: mulţimea de turci în primul rând şi oşteni de strânsură, ca sprijin, dindărăt: ei stau ca un zid negru, deasupra căruia fesurile par o pânză sângefată.

Într-o clipă cele două oştiri se zăresc. Un răcnet mare se înalţă ca bubuitul unui vânt pustiitor. Şi oastea Şchiopului se mişcă în larg, – după aceea se strânge, ca o fiară care se ghemuieşte înaintea prăzii, şi se opreşte neclintită.

Cazacii lui Potcoavă îşi reped într-un avânt sălbatic caii. Nicoară îşi trage pala şi dintr-o dată, în toate sotniile voinicilor, licăresc fierurile lucii.

Bătrânul Gânj strigă:

— Ne-a venit şi nouă rândul, fraţilor! Să dăm de moarte, fraţilor!

Pământul se zguduie; rândurile se strâng; şi răcnetul de război izbucneşte. Călăreţii, plecaţi cu piepturile pe oblânc, îşi reped paloşele şi suliţile scânteietoare, şi nu se ştie, oaste vine, ori mânia lui Dumnezeu! Potcoavă e înainte cu bătrânul Gânj; aleargă înaintea pilcului de viteji şi coamele lor fâl-fâie în zborul cailor. Pământul ropoteşte şi larma surdă umple câmpia.

O înflcărare mare cucereşte toate inimile. Bătrânul Gânj răcneşte ca un leu. Bătrânul Pokotilo, hatmanul Şah şi vechii tovarăşi, Totârnac, Ursu, Suliţă, Harbuz şi Caraiman, strânşi în minghi neaua rândurilor de viteji, se simt ca într-un zid de oţel.

Dar prin pulberea de aur care joacă în jurul acestei rostogoliri ameninţătoare, ochiul de şoim al lui Potcoavă zăreşte deodată, înainte, pilcul turcilor mişcându-se. Glasul lui izbucneşte în tumult:

— Staţi!

Şi ca printr-un farmec, toată revărsarea de cazaci se opreşte tălăzuindu-se.

— Descălicaţi! tună Potcoavă. Şi, cât ai bate din palme, căzăcimea, descălecată, lasă caii nemişcaţi în câmpie şi se ia după Potcoavă în goană, se desfăşură în faţa turcilor, care se mişcă pe nesimţite.

Deodată, oastea Şchiopului se desface şi într-o larmă uriaşă se înalţă glasurile lui Potcoavă, Gânj, Şah şi Pokotilo; şi pe când oastea turcilor, desfăcută în laturi, descoperă tunurile, – la glasul căpi-ten iilor sotniile de cazaci se zvârl la pământ.

O izbucnire grozavă cutremură pământul şi umple de fum tot zidul desfăcut al turcilor. Soarele roş păleşte, pe când prin fumul luminos, Iaşii, în fund, se profilează pe asfinţit negru, ca într-un pojar.

Când fumul se împrăştie, cazacii sunt în picioare, cu săneţele aţintite, desfăşuraţi pe toată întinderea câmpiei. O

pârâire prelungă de bubuituri începe dintr-un capăt la altul al liniei. Apoi, pe când în raidurile oastei Şchiopului o zvârcolire adâncă se sapă, pe când jumătate din zidul ei se zbate la pământ Irăsnită, cazacii, în goană se adună, se reped la cai, încalecă şi glasul lui Potcoavă iar se înalţă în vânt ca o buciumare de moarte:

— Înainte, fraţilor!

Şi ropotele, şi glasurile mintoase, şi zăngănirile armelor bubuie. Voinicii se lasă iară pe oblânc, îşi ridică paloşele şi dau năvală în turci şi în oastea de str însura.

— Ura! fraţilor! strigă înnebunit bătrânul Gânj. daţi de moarte! ucideţi, ucicleţi!

— Ucideţi! urlă voinicii şi încep a tăia în rân-d urile duşmanilor.

— Ţine-te, bătrânule! strigă Pokotilo; ţine-te, tătucă!

— Unde-i Ştefan al Măriei! unde-i Stângaciu! răcneşte Suliţă, repezindu-şi arcanul şi smulgând de pe şa un fugar; unde-s? Frumoase lucruri ar vedea!

Al Măriei şi Stângaciu zac în ţarina umedă pe malul Nistrului, şi-i jelesc undele, şi-i jeleşte vântul… – şi ei ascultă glasul undelor şi glasurile vântului, dar mai bine ar fi ascultat glasurile războiului!

Oştea biruitoare calcă într-un freamăt de paloşe armata Şchiopului: câmpia e cruntă de sânge, şi soarele se închide în dosul oraşului ca un ochi îngrozit. Răcnetele se ridică până la cer; săneţele. în fulgerări şi-n bubuiri arzătoare, scuipă plumb şi moarte prin umbrele amurgului. Cazacii pătrund în furnicarul duşman, paloşele vâjâie şi sfâşie în carne şi sânge, şi pliscurile suliţilor deschid izvoare roşii.

Cai spăriaţi izbucnesc din învălmăşală şi bat cu copitele câmpia, cu coama în vânt, cu ochii sângeraţi; adesea în şa stă aninat trunchiul călăreţului; adesea trunchiul călăreţului e atârnat cu piciorul în scară, şi capul se zbate în bulgării câmpiei, şi se sfarmă. Câteodată un cal fără stăpân se opreşte între snopii de trupuri secerate, în bălţi

de sânge, sforăie şi tremură pe picioarele subţiri, care vibrează ca nişte coarde.

Cazacii trec sprinteni; arcanele zboară în vântul serii, smulg călăreţii de pe cai şi-i târâie prin ţărână; moartea rupe din rânduri; suflări aspre de durere cutreieră câmpia şi se unesc cu gemetele răniţilor, înfioară pe cei vii şi trec zadarnic pe la urechile celor morţi. Vântul pustiitor trece, pe când umbrele amurgului se amestecă.

Şi, în amurgul nelămurit, se văd pilcuri de oaste călcate în picioarele cailor, pilcuri de oaste, gonite şi spârcuite. Cazacii îşi învârt arcanele şi rup din rândurile fugarilor: oastea Şchiopului bate în cai şi fuge, caută scăpare în noaptea apropiată, şi adesea mulţi din oaste se prăbuşesc în noaptea morţii!

Învingătorii pătrund în oraş.

Noaptea se lăsase şi scaunul domniei era pustiu. Nici o lumină nu licărea nicăieri. Tropotele cailor răsunau pe uliţi mute. Obloanele erau lăsate pretutindeni. Rareori capete spărioase, cu părul vâlvoi, se arătau pe Ia răspântii în licărirea sângeroasă a faclelor purtate de oşteni; o suflare de spaimă cutreiera cetatea.

Pilcuri de cazaci se împrăştiaseră pretutindeni, căutând cuiburile boierilor trădători. Prin noaptea uliţelor strimte alergau ochi mânioşi de facle, lăsând dungi şi scântei roşii în urmă. în vântul acesta de foc licăreau paloşele; uliţi le se aprindeau de o vâl-voare roşă şi casele mohorâte şi negre se înălţau ca nişte morminte mari în lumina trecătoare, se înălţau parcă în lumină, şi iar cădeau în întuneric.

La palatul domnesc, Potcoavă, mezinul, Gânj, Pokotilo şi toţi tovarăşii vechi, negri de fum. cu fe ţele încruntate, pătrundeau în cămări, în lumina sângeroasă, urmaţi de aproape de roate de oşteni.

Petrea Gânj şi Pokotilo sunt aprinşi din cale afară, ar voi să dea foc palatului, să dea foc tuturor curţilor boiereşti. Potcoavă, cu faţa cumplită, cu sabia în mână, caută pe acei asupra cărora trebuie să cadă răsplata ticăloşiei. Alexandru

e neliniştit, e luat de şuvoi; păşeşte grăbit alături de frate-său, dar pe dânsul alte gânduri îl duc. Din când în când privirile lui de foc se îndreaptă spre moş Petrea; nu-i plac vorbele bătrânului. Cu toţii pătrund în cămări, negri şi cumpliţi la lumina roşă a faclelor. Pretutindeni, înapoia lor, oştenii furnică.

Uşile mari de stejar, legate în fier, cad; topoarele bat şi dărâmă uşile şi zgomotele răsună greu în cămările pustii.

— Stăpâne! stăpâne! strigă Gânj; să dăm foc cuiburilor de năpârci!

Potcoavă tace, dar mezinul murmură mâniat:

— A nebunit moşneagul!

Bătrânul n-aude, ridică barda şi o repede într-o uşă de stejar; iar Pokotilo se uită pieziş, cu uimire, la mezin.

Trec înainte, prin lumina roşă, duşi de răzbunare.

Deodată un mănunchi de oşteni răzbate dintr-un gang, răcnind şi făcând semne.

— La ei, stăpâne! strigă bătrânul Gânj; au pus mâna pe năpârci!...

Potcoavă se avântă. După dânsul, Gânj şi mezi-zinul. în fruntea roatei de cazaci e Toader Ursu:

— Stăpâne, i-am prins pe dumnealor, boierii tocmai când voiau să iasă din târg.

Între paloşele oştenilor, în tremurul luminii, stau câţiva boieri rupţi, prăpădiţi, fără arme, cerând îndurare. Sunt galbeni; unii bâlbâie înfricoşaţi. însă alţii privesc liniştiţi, cu încruntare, în jurul lor.

— Unde-i Golia? strigă Potcoavă pe când cazacii se dau în laturi. Spuneţi, mişeilor vânzători, unde-i căpitenia voastră...?

În lumina pâlpâitoare a faclelor, paloşul viteazului licăreşte. El stă drept, încruntat, şi ochii lui scânteiază ca două vârfuri de jungher.

Unii din boieri, palizi, tac. Alţii cad în genunchi pe lespezile de piatră şi se târâie la picioarele învingătorului. Moş Petrea mugeşte ridicând securea:

— Câinilor, unde-i Golia? unde-i Şchiopul?

— Unde sunt ticăloşii? rosteşte scurt Potcoavă.

— Au fugit, doamne, se tânguiesc boierii, au fugit cu ruşine dinaintea măriei tale! Tu eşti stăpânul nostru acuma; doamne, fie-ţi milă! Noi nu suntem de partea Şchiopului!

— Voi sunteţi Iudele care aţi vândut pe Ion-Vodă! mugeşte iar Gânj, ridicând securea; voi aţi vândut pe Ion-Vodă, ticăloşilor! Aveţi să muşcaţi ţărâna, viclenilor, aveţi să vă zvârcoliţi ca şerpii pe jăratic, ticăloşilor!

După mugetele mânioase ale bătrânului se face tăcere în gang. Numai suspinele boierilor îngenuncheaţi se aud înăbuşite, prin pâlpâirile faclelor:

— Avem copii, măria ta! fie-ţi milă! Au să ră-mâie, sărmanii, de izbelişte!… fie-ţi milă, măria ta!

Glasul lui Potcoavă izbucneşte aşa de straşnic, încât boierii cad cu feţele la pământ! Cei palizi şi ne-indoiţi tresar.

— Dar voi… dar voi! aţi avut milă de Moşie? Voi aţi avirtmilă de norodul bântuit? Avut-aţi milă de măria sa Ion?

Glasul lui ca un tunet umple palatul de piatră. Iar boierii ticăloşi bat lespedea rece cu fruntea plină de sânge, gemând.

— Fie-ţi milă, măria ta! îndurare!

— Tu eşti domnul nostru acum!

— Da! tu eşti acum domnul nostru! zice deodată un boier din cei încruntaţi şi galbeni, care stăteau în picioare, măria ta! fă ce pofteşti!

— Ai biruit!

— Da! el e domnul vostru! adaose cu tărie Gânj, el e fratele drept – auziţi domniile voastre? fratele drept al lui Ion-Vodă! Şi el, ca Ion-Vodă, va binevoi să treacă pe mulţi din voi prin ascuţişul paloşului!

La strigătul bătrânului, iar se face tăcere. Şi boierii, şi Potcoavă, şi mezinul se uită la bătrân încremeniţi o clipă. Numai Pokotilo bătrânul începe a râde.

— Bătrânule, bătrânule tovarăş, ai rostit mare adevăr!

— Trăiască măria sa!

— Tu eşti domnul nostru, strigă boierii, facă-se voia ta!

— Duceţi-i! rosteşte scurt Potcoavă şi staţi gata! O bubuire umple palatul şi trece prin ganguri ca o suflare de vitejie. Mezinul tresărind, galben, ridică capul:

— Ce este? au prins pe Golia?

O f rământare grăbită trece prin roiurile de oşteni care se poartă din gang în ograda palatului. Potcoavă, o clipă căzut pe gânduri, se înalţă şi întreabă:

— Unde-i moş Petrea?

Tocmai atunci Totârnac, răzbătând prin râmatul cazacilor, se apropie.

tu

— Moş Petrea e sus pe zid… Norodul se grămădeşte de pretutindeni şi moş Petrea strigă: „Trăiască măria sa Nicoară, fratele lui Ion-Vodă!” iar prostimea răspunde cu bucurie… ian auzi!

Aceeaşi bubuire prelungă umple palatul şi trece prin ganguri.

Încă o frământare prin mulţimea cazacilor, – şi prin pâlpâirile sângeroase, care joacă umbre negre pe zidurile nalte, răzbate bătrânul Ţopa, urmat de Kopycki şi Şah.

— Să trăieşti, măria ta! strigă boierul. Norodul cheamă pe Ion-Vodă!

Palatul se cutremură de răcnetele cazacilor, care se frământă, se grămădesc şi-şi ridică cuşmele în vârful paloşelor.

— Uraaaa! Trăiască măria sa Ion-Vodă! uraaa! Faclele fâlfâie grăbit, ca suflate de spaimă, şi de afară zvonul norodului pătrunde tot mai tare, de dincolo de înaltele ziduri de piatră:

— Trăiască măria sa! Trăiască măria sa Ion-Vodă!

După ce Potcoavă se arătase din clopotniţă la lumina faclelor, după ce mulţimea, într-un singur glas înălţat până la ceruri, salutase pe „Ion-Vodă” – pe zid nu rămăsese decât străjile de noapte, negre, în lumina păcurii aprinse în

ceaune. Norodul încet-încet se împrăştiase şi în jurul zidurilor nu rămăsese decât scursoarea oraşului – golanii.

Se grămădeau», se băteau, ţipau.fără să ştie ce vor. Lor nu le păsa de nimic.

— A venit domn nou; el cu boierii are ce are, dar cu mişeii n-are nimic; ba acuma, ca de multe ori, a venit vremea să se că-pătuiască cei rupţi şi flămânzi!

— Într-o gălăgie surdă, se grămădesc se mişcă fără de cârmă încolo şi încoace şi ei singuri nu ştiu ce vor şi ce caută.

Pe ziduri stau străjile, neclintite; ceaunele cu păcură întind şfichiuri de aur, fumegă, împrăştiind o lumină lugubră; sfârâie, tremură în întunericul nopţii, şi lumina roşă joacă peste pilcurile mulţimii.

— Măi Sahan! ţipă un găligan nalt, slab şi adus de spate ca o coromâslă; ce zici tu, bre? Unde-i măria sa Şchiopul?

Mulţimea se strânge cioatcă împrejur. Sahan e un apar scurt, gros, cu mâinile lungi. Pe obrazu-i mare şi buget stă, zvârlit parcă de cineva cu nepăsare, un nas cât pumnul, vânăt şi noduros; iar gura, deschisă până la urechi, e împodobită cu dinţi ca de cal. Ţine coromâslă între umere, fără găleţi. Mulţimea se grămădeşte în jurul lui şi al gliganului nalt.

— Ha? măria sa! zbiară Sahan rânjind; măria sa… şontâc-şontâc, – şontâc, – uite, aşa are să-mi umble: şontâc-şontâc, – he-he-he! şi are să care apă cu mine… şontâc-şontâc!

Mulţimea începe să urle într-un râs sălbatic. Iar Sahan se strâmbă, scoate limba, zbiară, face la fel de fel de semne cu ochii şi descopere atâtea şi atâtea taine despre măria sa Şchiopul, încât cei din jur se ţin de coaste, răcnesc, vântură din mâni şi tropăiesc din picioare, într-un delir de vorbe destrăbălate. Cei mai zdraveni pocnesc în cap, pe la spate, pe cei mai slabi, le smulg cuşmele şi le zvârl peste ziduri, într-o furtună de răcnete. Păcura sfârâie, fumegă şi împrăştie lumină sângeroasă; pe colbul uliţii şi pe zidurile din faţă umbrele tremură., Deodată se aude un glas după

ziduri şi îndată porţile se deschid şi o roată de oşteni se repede afară şi începe a învârti harapnice şuierătoare. Mulţimea, luată în şfichiuri, se frământă şi porneşte încet, îm-brâncindu-se, frământându-se pe uliţile întunecoase…

În medeanul unei cişmele, se opreşte. Câteva facle se aprind, rumenind chipurile sinistre.

— Iaca! strigă un golan, asta-i răsplata de la domnia nouă! ne iau în sfârcurile harapnicelor!

— Nu-i nimica! strigă Costache, gliganul cel nalt; dacă stăteam degeaba acolo! Ne-au mânat să mergem, să ne căpătuim şi să ne saturăm!

— Chiar aşa, măi Costache! zbiară Sahan, să te saturi! De când n-ai mâncat tu, măi Costache, ce zici? Ia acum a venit vremea să te îndopi şi tu! Când ei trece pe dinaintea curţilor boiereşti şi-i simţi mirosul bucatelor, n-au să-ţi mai curgă prin colb bale de un stânjen!

Iar mulţimea în jur se frământa şi urla: Hă-hă-hă! he-he-he! ha-ha-ha! Măi Costache! bale de un stânjen! Hă-hă-hă!

— Taci, Şahâne, porc-de-eâne! strigă Costache. Şi norodul golanilor iar: Hă-hă-hă! Şahâne, porc-de-eâne!

Gura cea mare a lui Sahan se deschide într-un rânjet mare:

— Măi Costache, măi! eu îs porc şi tu eşti câne!…hă-hă-hă!

Din jur mulţimea s-a grămădit aşa de tare ca să asculte cele două guri de aur ale cişmelelor, încât rândul întâi se prăvale peste Sahan. Cei doi vorbitori cad unul peste altul, nas în nas, se apucă de cap şi încep a-şi căra pumni. Mulţimea izbucneşte iar în hohote şi, în frământarea înghesuielii, mulţi se apucă de grumaz, şi încep gemete, urlete, sudălmi, de nu se mai aude nici în cer, nici în pământ.

Apoi pilcurile se urnesc iar. Şi Sahan, din frunte, strigă:

— Măi băieţi, măi! ia acu a venit vremea noastră, măi! Hai să chefuim!

Un glas răguşit răspunde:

— Dacă n-avem parale, măi!

— Tare eşti tu prost, măi! urlă Sahan; de-acum buţile de vin sunt ale noastre, măi! Asta-i noaptea când avem şi noi slobozenie la toate.

Şi glasuri multe chiuie şi mulţimea neagră se mişcă cu vuiet spre inima oraşului. Sahan se hărţu-ieşte cu Costache şi norodul se îndeasă furnicând pe uliţi.

La o poartă boierească se opresc, în zbieratul Iui Sahan:

— Aici, măi!

Norodul, vuind, stă încă la îndoială; dar o piatră azvârlită bate în porţi. îndată pornesc să ploaie bolovanii fără nici un folos. Pe urmă, cei mai voinici înaintează şi pun umerele. O bardă prinde a bate, în larma bubuitoare. Apoi, într-un tumult greu şi în răcnete cumplite, porţile se dau în laturi şi mulţimea, strivindu-se, pătrunde înlăuntru.

La lumina faclelor, porţile pivniţelor pâraie şi lăcăţile grele cad.

Se începe destrăbălarea. Vinul curge, mulţimea se striveşte, urlând ca fiarele. Şi într-o prăbuşire surdă, uşile, ferestrele cad sfărâmate; în casă nu ră-mâne un lucru teafăr şi la locul lui; totul se macină, pulbere, în frământarea mulţimii sălbatice. Apoi în urletele şi chiotele cumplite, şuvoiul se mişcă clăti-nându-se; în urmă, limbi de foc ţâşnesc pârâind pe ferestre; în curând casa e închisă de brâie de flăcări şi întunericul se luminează într-o izbucnire de pojar până la cer.

Norodul trece pe uliţi într-o bubuire de glasuri neînfrânate, se opreşte, bea, sfarmă, pradă; şi, în urma lui, alte flăcări izbucnesc, şi altele, şi altele. Mulţimea trece neagră prin lumina roşie, şovăind şi înghesuindu-se în uliţele strimte; în frunte Sahan şi cu Costache, ţinându-se de gât, păşesc uiiând în zdrenţe, cu chipurile rumenite de flăcările ameninţătoare.

Stoluri, stoluri se năpustesc, ca păseri prădalnice, asupra curţilor boiereşti, lăsate în părăsire. Porţile se dărâmă sub topoare, ori se desprind, ca nişte aripi, din umerele zidurilor şi se prăvălesc, iar norodul desculţilor se

năpusteşte cu mânie în curţile pustii. Geamurile cad ţăndări, cu sunete ascuţite, uşile mari bubuie şi limbile de flăcări neîndurate împânzesc o rumeneală sângeroasă deasupra oraşului.

La curţile unde boierii au rămas împăcaţi cu noua stare de lucruri, – argaţii într-armaţi cu bâte ţin piept năvălitorilor fruntaşi. Porţile se aleg cu o grindină de bolovani. – şi mişeii trec înainte, ca să nu-şi piardă vremea. Trec cu facle prin uliţi mute şi pustii, trezind din somn căsuţe negre şi stârnind urletele jalnice ale cânilor.

Apoi, încet-încet, ceata se împrăştie. Grămezi după grămezi rămân la gurile pivniţilor, desfundă buţile într-o beţie furioasă. într-o destrăbălare fără nume, orbecăiesc chiori prin curţi, bătându-se cu capul de ziduri, urlând răguşit frânturi de cântece. în vremea asta, ceilalţi, cu Sahan şi cu Costache în frunte, colindă uliţile prin fumegareă faclelor, urmaţi de dureroase urlete de câni.

Dar lucrurile nu puteau dura multă vreme aşa. Ostaşii începură să risipească pe tulburători. Prea mult îşi făceau de cap şi vinul mai mult îl părăduiau în loc să-l bea. Şi astfel, răcnind şi azvâiiind în toate părţile cu bolovani, armia lui Sahan se risipi.

Totuşi, prin dosuri, slabe rămăşiţi se mai apucară de vitejii, intrară prin crâşme sfărâmând, şi înghiţind băuturile ce le cădeau sub mână. Ostaşii nu putuseră să-i moaie, dar băutura îi muie de tot. începură a urla şi a cânta, se întoarseră iar spre curţile boiereşti până ce oştenii se mâniară că nu sunt lăsaţi în pace să cinstească la gurile gârliciurilor, şi prinseră a da în tulburători. Cum au dat nu se ştie, dar sânge a curs.

Sahan a făcut şi el o isprav^Cu coromâslă, a pocnit în cap pe un cazac beat, rătăcit. Cazacul a căzut şi Sahan, mai ameţit decât cazacul, s-a scremut multă vreme să se aburce în şa. Pe urmă a făcut ce a făcut şi s-a suit, dar aşa de bine, că în loc de frâne a apucat coada calului, şi calul înainte

fugea şi Sahan trăgea de coadă şi răcnea, cumpănindu-se în şa de-a mai mare dragul.

Calul a fugit aşa pe uliţi, pe urmă a dat între oşteni, şi atunci şi Sahan şi-a sfârşit călăria. A căzut de pe fugar, cu un glonte în cap, şi a rămas în mijlocul drumului, cu mâinile întinse în laturi, cu ochii holbaţi şi sticloşi, cu nasul vânăt, cu gura mare căscată şi plină de sânge.

După tulburarea aceasta.scurtă, – până la ziuă focurile fură stinse, morţii îndosiţi, sângele spălat ori acoperit, şi a doua zi laşul se trezi într-un soare frumos de vaiă, ca înviat, după o noapte de groază.

Prin lumina strălucită, poporul, îmbrăcat ca de sărbătoare, se grămădea pe uliţi spre palatul dom

— Şoimii nesc. Clopotele vuiau în turnuri cântând melodii care umpleau văzduhul, într-o uşoară pulbere aurie.

Boierii, cler, norod, toată suflarea înălţa glasuri de bucurie, slăvind pe noul Ion-Vodă, prin vesela lumină a acelei dimineţi. Şi când mitropolitul unse pe oştean, la Sfântul Neculai cel Bogat şi-i puse coroana de voievod pe pletele.creţe, când clopotele cântară mai adânc şi săcăluşurile bubuind zguduiră pământul, când poporul îşi înălţă glasul, prin toate sufletele trecu acelaşi fior de înălţare şi avântul cutremură mulţimea cu suflarea lui înflăcărată.

VIII – CUM AU PIERIT O MĂRIRE ŞI O DRAGOSTE.

La Docolina. oastea ieşită întru întimpinarea or-diei Şchiopului se odihnea. Era după miezul nopţii şi-n rândurile liniştite stăpânea tăcerea. Cele din urmă focuri de popas se potoleau, pe sfârşite, ici şi colo, câte-o tresărire grabnică descoperea pilcurile oştenilor, negre, nemişcate.

Pe zarea răsăritului, o rumeneală de-abia văzută năştea şi deasupra malului înalt al Prutului, în rumeneală aceasta, vegheau străjile neclintite, ca zu-' grăvite cu cărbune.

Potcoavă, după ce trimisese un stol de cercetaşi spre duşmani, – se retrăsese, singur, la lumina slabă a unei vetre

de jăratic şi, treaz în mijlocul tovarăşilor de luptă, se războia cu gândurile.

În sufletul viteazului gemeau vijelii: ură şi iubire! Acum, cu câteva ceasuri înaintea ciocnirii de oşti, care trebuia să lămurească şi să liniştească cumpăna sufletului, – gândurile, colindătoare amărâte, se coborâseră în furtună. Potcoavă se gândea.

Mai întâi de toate, coroana de voievod îi apăsa fruntea.

— Altădată, liber în nemărginire, cu pletele în vânt, călare, între tovarăşi, se simţea al său. O putere uriaşă se deslănţuise deodată în el, şi puterea aceea, vibrând din toate încheieturile lui, îl, purta ca într-un vârtej de flăcări; calul, tovarăşii, luptele, petrecerea, altceva nu cunoştea. Ba acum mai cunoştea ura, schimbată într-un aprig dor de răzbunare. în uraganul de la Cahul, după moartea marelui Ion-Voievod, a simţit că puterea uriaşă, care-l purta la întâmplare, trebuie să aibă un ţel. Şi iată că din pribeagul care vântură ţară după ţară, a răsărit un Potcoavă nou, care, într-o furtună grabnică, a ajuns aproape de ţel. E mulţămit?

— Poate o să fie mulţămit când va face dreptate… dar atunci, mai mult decât acum, coroana îl va apăsa… Dorul, aprigul dor de stepă fără hotare, dorul şoimului de nemărginire; uriaşa putere înlănţuită de un scop, dintr-o dată izbucnind la libertate: toate, toate îl vor chema la viaţa de altădată!

Da! îl vor chema, dar poate zadarnic îl vor chema! în ura de acum, merge încă înainte, dus de un vânt al unei vijelii care abia mai suflă; e ca un om care, repezit, trebuie să meargă până în fundul văii. Zadarnic caută să simtă suflarea veche, zadarnic se înşală şi caută s-o aprindă, – acum alt vânt arzător îl bate şi-i răscoleşte sufletul: o dragoste chinuitoare!

De aceea, după ce va sta vijelia urii, zadarnic poate va mai izbucni dorul şoimului de nemărginire! ll va robi vântul arzător al dragostei, îl va robi viaţa atât de setoasă de

libertate! Potcoavă simte focul biciuindu-i simţurile şi, într-o nălucire dureroasă, vede pe fata cea albă cu ochii negri.

— Frate, frate, murmură viteazul, de ce ne-a dus întâmplarea acolo!

Mezinul!… în mezin urlă patima, pe mezin îl arde o durere fără nume. într-o lună, de când au intrat în Iaşi, Alexandru s-a uscat ca o coarnă, patima îi izvorăşte din priviri şi-i tremură în glas; patima îl arde cu şfichiul ei de foc!

— Frate, frate, dacă ai şti tu ce-i în sufletul meu! Dacă ai şti câtă amărăciune şi câtă dragoste îmi bân-tuie sufletul!

Potcoavă oftează cu amar.

— Ce-i de făcut, frate, ce-i de făcut? Care din noi doi?

i Cele din urmă vibrări ale urii, dorul de libertate şi de nemărginire, patima de foc, – toate într-o amară vijelie de gânduri răscolesc sufletul viteazului; şi viteazul freamătă înăbuşit.

În juru-i, cazacii, liniştiţi, se odihnesc în pilcuri pe lângă focurile stinse, străjile se zugrăvesc cu putere în răsărit, pe orizontul rumân. Şi Potcoavă stă pe gânduri cu ochii arzători – doi cărbuni – şi vijelia freamătă în sufletul lui.

Un vânt uşor, prevestitorul zorilor, adie peste po-'psLS. Din noaptea liniştită din zgomote slabe: un.strănutat de cal, un strigăt depărtat de prepeliţă, un |:von de aripi pe sus, ori strigătul scurt şi înfiorător 'al străjilor. încet-încet, o geană de foc naşte la răii sărit, creşte sângerând zarea. Un murmur înăbuşit se deşteaptă în rândurile oştenilor.

Potcoavă se ridică şi, înfăşurat în manta, se strecoară printre pilcuri. în afară de roata oştirii, începe a rătăci, visător, pe pajiştea udă de rouă.

Dăvidenii! Iată, se arată satul liniştit de pe costişă, curtea albă a boierului Andrei, râmnicul, păduricea de arini şi de mesteceni şi, în acest cadru de lumină, fiinţa iubită! Atâtea şi atâtea întâmplări neînsemnate se întorc din trecut şi ţin pe loc, cu îndărătnicie, mintea chinuită!

— Odaia umbrită a rănitului, chipul luminos de fată, un schimb de priviri, un zâmbet. atât de neînsemnate întâi şi

atât de chinuitoare acum! Apoi cele câteva zile de ploaie, cele dintâi începuturi de dragoste cu atâta greutate învinse atunci, şi mai târziu, după plecare, şi acum, cu atâta amărăciune renăscute şi schimbate într-o vijelie pătimaşă!

— Dar ziua aceea, când stătea el în cerdac cu bătrâna, şi mezinul vorbea cu Ilinca şi când el, într-o izbire de fulger, a descoperit dragostea lui Alexandru! Cu câtă uşurinţă şi-a stăpânit atunci pornirile! Dar acum care din doi? pe cine iubeşte fata?

— Pe cine iubeşte fata? Of! frate, frate, ama-ră-i viaţa mea! Cum nu pot să-mi smulg inima, s-o azvârl la câni! Geme sufletul în mine, frate, dar pe tine te mistuie un foc nestins! Şi poate pe tine te iubeşte, da! poate pe tine!

— Gemi, suflete, zdro-beşte-te, că nu eşti bun de altceva!

Un tropot grăbit de copite se apropie. Potcoavă ridică încruntat capul. Se întoarce pilcul de cercetaşi, prin slaba lumină a zorilor. Aproape de Pot coavă, călăreţii stau şi Suliţă se apropie singur, descăleca şi se închină.

— Ei, Suliţă, întreabă Potcoavă, cum e? ai dat de duşman ori nu?

— Am dat, măria ta. Ne-am apropiat bine şi am cunoscut trei feluri de oaste: munteni, tătari şi de ai noştri, cu boierii hainiţi.

— Au pornit?

— Da, măria ta, au pornit. în fruntea oastei au împins cirezi de vite albe şi herghelii de cai… în urmă vine oastea.

— Bine! rosteşte scurt Potcoavă. înţeleg ce gânduri are Şchiopul. încotro se îndreaptă? Ai făcut ce ţi-am poruncit?

— Măria ta, m-am apropiat şi am izbit cele mai de aproape străji. O roată de tătari s-a luat după noi. Tocmai atunci porneau cirezile de vite şi tabăra lor se mişca… Ne-am lăsat alungaţi într-acoace. Apoi când au zărit străjile, tătarii s-au întors.

— Bine, Suliţă! – rosteşte iar domnul. Apoi, în-torcându-se spre oaste, strigă cu glas mare; Sus, băieţi!

Un freamăt greu umplu câmpia; porunca trecu din gură în gură, şi sotniile începură a se frământa, în luminile zorilor. Potcoavă îşi scutură pletele creţe, îşi trecu mâna pe faţa palidă şi pe ochii arzători, apoi intră în oaste încruntat, cu pieptul sfâşiat încă de furtunile nopţii.

Alexandru şi hatmanul Şah îl întâmpinară cei întâi:

— Bună dimineaţa, măria ta!

— Va da Dumnezeu şi va fi bună pentru noi şi cumplită pentru vrăjmaşi!… zise întunecos domnul. Bună dimineaţa! Se apropie Şchiopul – şi va bine voi Dumnezeu să-l biruim.

— Apoi se întoarse spre Alexandru, care sta trist, cu faţa galbenă şi suptă)

— Frate, lasă gândurile, lasă dorurile! Vine vremea judecăţii! Vom da de Golia acum. N-o să ne mai scape!

Alexandru ridică fruntea şi se uită amărât la frate-său:

— Am lăsat gândurile şi dorurile, doamne'…

— Nu le-ai lăsat! strigă Potcoavă; dacă le-ai fi lăsat, ţi-ar seânteia ochii de răzbunare, ai pândi şarpele acum, la învălmăşală care va izbucni, şi i-ai sfărâma capul… Te voi vedea! Ştiu că avem să-i biruim, strigă Potcoavă, şi pe urmă, – Dumnezeu ştie ce va mai fi pe urmă.

Mezinul tresări, îşi ridică fruntea şi se uită ţintă la frate-său. Şah îi privea mirat pe amândoi.

— Da! strigă iar domnul, întunecos; Dumnezeu ştie ce va mai fi.

— Şah, prietine, mi-i dor de stepă!

— dar cine ştie dacă voi mai vedea stepa!

— Doamne, zise Şah, stăm bine şi aici. Batem pe Şchiopul, batem oşti după oşti, şi ne trece dorul de pustie!

— Taci, Şah, strigă Potcoavă cu, vioiciune, nu ştii tu ce spun eu! Uită-te la Alexandru: el ar putea înţelege, dar nu înţelege!

— Ce vă uitaţi aşa la mine? întâi să batem pe Şchiopul şi să zdrobim capul lui Golia, şi pe urmă vom vedea ce ne e rânduit de la Dumnezeu.

Prin freamătul taberei, se apropiară de domn Ţopa, marele vornic al ţării de jos, şi Kopycki, pir-călabul Hotinului; în urma lor, câţiva boieri – cei credincioşi – şi moş Petrea Gânj cu Pokotilo.

După ce se închinară, Potcoavă începu să spuie veştile aduse de Suliţă. Tabăra se frământa vuind surd şi glasurile hotnogilor şi ale sotnicilor se înălţau puternice în lumina şi răcoarea dimineţii. Scânteierea privirilor domnitorului, apriga lui frământare, vorbele zyârlite mezinului mirau pe toţi, dar toţi îşi închipuiau că apropierea luptei e pricina. Numai Pokotilo şi Gânj aveau îndoieli.

După ce împărtăşi tuturor veştile, Potcoavă zise:

— Iată care e porunca şi rânduiala. Desfăşurăm puşcaşii drept în calea cirezilor; iar la aripi aşezăm călăreţii. Atât. O descărcare de săneţe va întoarce dobitoacele asupra vrăjmaşilor, iar cazacii noştri se vor repezi la margini şi-i vor potopi din două părţi…

Toţi se uitau uimiţi la domn. Vorbirea, ochii înflăcăraţi, – În preajma zvoanei unei oşti şi în apropierea unei izbiri sângeroase, – apriga frământare care izbucnea în mişcare şi vorbă, toate aduceau tuturor aminte de cel căzut la Cahul.

— Ce zici tu, tătucă? şopti bătrânul Pokotilo lui moş Petrea; straşnic flăcău!

— Eu mă uit, frate, la amândoi, zise bătrânul cu mâhnire; mă uit de multă vreme şi nu înţeleg… Uită-te la unul, parcă acum i-au ridicat pânzele de pe obraz; uită-te la celălalt… Mult întuneric şi zbucium trebuie să fie în sufletul lui! Şi nu înţeleg de ce… Mă gândesc la unele, după cum ţi-am spus, mă gândesc la altele… Cine ştie!

— Multe nu înţelegem noi, tătucă! rosti cazacul, întâi eu nu înţelegeam de ce te-ai veştezii aşa la faţă… Frate, Dumnezeu cunoaşte ce-i în inima ta! Aşa-i? încă unul prăpădit pentru totdeauna!

— Încă doi! gemu bătrânul războinic, cu privirea aţintită.

Soarele se înălţa deasupra luncilor Prutului; pe cer plutea o pâclă uşoară. în strălucirile dimineţii, armele oastei scânteiau. Caii nechezau sub călăreţi bătând nerăbdători din copite, pedestrimea se mişca înainte la strigătele hatmanului Şah şi, deodată, în bubuirea surdă de glasuri, Suliţă cu stolul lui de cercetaşi se arătă, se apropie în goană de domn şi îndată după aceea trâmbiţaşul lui Potcoavă dădu vestire. Şi toată oastea tăcu şi rămase nemişcată.

Un aprod aduse pe Murguţ, frumos înşăuat şi împodobit. Domnitorul mângâie coama şi ochii vechiului tovarăş de lupte, apoi se zvârli în şa mânclru şi falnic, cu gugiumanul cu fulg de cocor în cap, pe trup cu tunica scumpă cu nastur de argint şi bran-deburguri de aur; şi trase paloşul. în lumina strălucită a soarelui. în apropierea, lui stăteau boierii, mezinul, Gânj şi Pokotilo.

Pedestrimea se mişca înainte în tăcere, iar sot-niile de cazaci se împânziră pe de lături. Nu trecu mult şi se arătă şi oastea Şchiopului. După cum spusese Suliţă, o apă întinsă de vite mergea înaintea grosului oştirii. Un freamăt slab venea din mulţimea duşmanilor. Peste capetele vitelor se vedeau călăreţii tătari şi până hăt departe, o pădure de suliţi.

Oastea lui Potcoavă se opri şi rămase nemişcată: pedestrimea la mijloc, cu puşcaşii în frunte, şi cazacii în laturi, ca două aripri întinse ale unei păseri uriaşe.

Tălăngile turmelor sunau melancolic în dimineaţa caldă şi zvonul oastei duşmane creştea. Deo-tată un glas, un tunet, se înălţă în oastea moldovenească şi puşcaşii, ochind, sloboziră deodată săneţele, într-o furtună grozavă de bubuituri, şi întreaga oaste izbucni în răcnete sălbatice.

Într-o clipă cirezile de vite, învălmăşite ca de un uragan, pe loc se întoarseră într-un muget de groază şi se năpustiră asupra oastei duşmane. Tobele bătură în oastea moldovenească şi pedestrimea se mişcă în fugă înainte zguduind pământul. Tot atunci cazacii, cu palele în vânt, în

două iureşuri grabnice, izbiră cu două vârtejuri oastea ruptă a Şchiopului.

Într-o învălmăşeală furioasă, mugind şi trecând peste pilcuri întregi de oaste, cirezile de vite izbucniră în larg şi umplură câmpia. Tătarii, împrăştiaţi, se adunau; pedestrimea – turci şi munteni – risipită, dădu îndărăt faţă de oastea lui Potcoavă, care se apropia zguduind pământul. Şi, în răcnetele unei întregi armii, măcelul începu.

Potcoavă intră în foc, cosind: pala îi vâjia în mână şi, în răcnetele oştilor, Murguţ îl ducea ca un vârtej; sabia se încovoia, strălucea, cădea ca un fulger; în urmă rămânea şanţ printre duşmani.

După el mezinul se bătea ca un nebun; sărea cu calul în dreapta şi în stânga şi hăcuia în carne.

Cei doi moşnegi, Gânj şi Pokotilo, chiuind, se luaseră după fraţi. Dar deodată se treziră în mijlocul unei roate de călăreţi. Bătrânii îşi roteau paloşele ca nişte zmei, cu ochii scânteietori. îşi repeziră caii. Paloşele zăngăniră, sângele ţâşni.

— Peste ei, tătucă! strigă Pokotilo. Caii se ridicară în două picioare, zburară, pe când câţiva dintre călăreţii duşmani căzeau cu capetele despicate. Apoi bătând în dreapta şi în stânga, bătrânii ajunseră iar pe fraţi.

— Mai repede, moşnege, urlă Gânj: şi pe laturi, că nu ne rămâne nimic!

— Şi bătrânii se roteau în vârtejul de moarte al fraţilor, pe când în jur, pretutindeni într-o bubuire prelungă de răcnete şi de gemete, şi pedeştrime şi cazaci tăiau în oastea Şchiopului. Coasele şuierau retezând picioarele cailor ta târăşti; şuierau rânduri întregi de coase abătând pedestrimea Şchiopului, snopi după snopi, în bălţi rumegătoare de sânge. Ghioaga, cumplita ghioagă noduroasă, ţintuită cu piroane, bătea surd, sfărâmând capete omeneşti. Arcurile se încordau, săgeţile fî-şâiau, săneţele bubuiau, suliţele îşi înfigeau pliscurile în trupuri; paloşele vâjâiau; şi-n freamătul armelor, în larma gemetelor,

pilcuri de cazaci răsturnau în ţărână pilcuri de tătari; şiruri de moldoveni potopeau şi aşterneau la pământ şiruri din pedestrimea Şchiopului. Şi prin frământarea aceasta sângeroasă, Potcoavă trecea fulgexind grămezi întregi; mezinul se bătea lângă el, galben, cu buzele strânse; bălrânii, Şah, Totârnac, Ursu, în jurul lor, pustiau.

Şi iată că o grămadă strânsă de tătari trecu vâr-tej, alungată de un pâlc de cazaci, care îşi învârteau, chiuind, cu dreapta arcanele iar cu stânga paloşele. Simeon Maxim cu capul gol, cu pletele şi cu barba în vânt, era înaintea lor.

— Uraaa! urlă el învârtindu-şi pala; uraaa! ca la nuntă! Să-i tragem o beţie după asta! Fug boierii, între tătari, de mănâncă pământul! După ei, că ne îmbogăţim, fraţilor!… Uraaa!

Potcoavă, la vorbele acestea, îşi întoarse capul o clipă spre vârtejurile nouroase de luptători şi văzu că oastea Şchiopului era spulberată. îşi întoarse capul spre grămada strânsă de tătari, care alerga ca un vârtej cu roata de cazaci după ea; îşi înfipse pintenii în coastele Mruguţului, îl întoarse într-acolo şi porni ca o săgeată, tunând:

— După ei! acolo-i Golia!

Paloşul îi vâjâi, învârtindu-se pe deasupra capului ca un şarpe de flacără. Mezinul îşi strânse buzele mai tare şi se luă după frate-său sângerându-şi calul cu pintenii. Gânj.şi Pokotilo după dânşii, ca o vijelie. Moş Petrea răcni:

— Ia acum a venit vremea noastră, bătrânule. Prindem năpârca!

Îndărătul lor, oastea spulberată a Şchiopului umpluse câmpia, urmărită şi sfâşiată de pedestrimea moldovenească. Cai fără călăreţi rătăceau sforăind prin bălţi de sânge; săneţele urlau răsturnând în ţarină pe fugari; săgeţile zbârnâiau; şi pedestrimea Şchiopului, sfârticată, vânturată în patru părţi, zăcea pe câmpie. Vaietele umpleau văzduhul şi lumina strălucită a dimineţii licărea în bălţile de sânge, scânteia pe armele risipite şi-şi

presăra pulberea de aur peste şiruri întregi de răniţi şi morţi.

Potcoavă zbura pe Murguţ. Cei din urmă fugari duşmani se prăbuşeau în laturi îngroziţi de moarte, ca înaintea unei suflări de foc. înainte, tătarii băteau cu paloşele în cai, într-o goană nebună. După ei, cazacii, aplecaţi în şa, mergeau răcnind, învârtind arcanele.

Dai' Murguţ zbura – nălucă, într-o scânteiere de fulgere. Mezinul şi bătrânii se ţineau aproape. Aşa, ajunseră pe cazaci, trecură înainte în şuier de furtună.

Deodată tătarii cârmiră în loc şi apucară în altă direcţie. Cazacii, într-o clipă, se întoarseră şi ei, – loviră pe păgâni în coastă; arcanele zburară şi paloşele zăngăniră. în învălmăşala aceasta, Potcoavă îşi repezi calul; când fu aproape, îl opri, îl ridică în două picioare; – apoi o clipită repezit, păru că zboară şi, deodată, ca un trăsnet, căzu, de deasupra, peste tătari.

Urmară câteva clipe de zvârcolire uriaşă: – apoi tătarii, zdrobiţi, se risipiră urmăriţi de cazaci. Bo ierii căzuseră sub paloşe; numai unul, – unul singur, izbucnind din învălmăşală, îşi repezi iar calul în goană. Potcoavă se avântă după el, răcnind:

— Stai, câne! – stai să-ţi primeşti plata!

Două urlete, al mezinului şi al bătrânului Gânj, răspunseră:

— Golia!... – şi goana începu din nou. Boierul înainte, Potcoavă după el; apoi mezinul cu Gânj şi cu Pokotilo.

Din zborul calului, Potcoavă, pleeându-se în şa, înşfacă de pe un snop de morţi o săneaţă, din zbor o puse la ochi – şi după trăsnetul scurt, calul lui Golia căzu fulgerat, cu stăpânul său sub el.

Cei patru îl ajunseră. îşi opriră scurt fugarii şl descălecară, cu paloşele în mână, pe când boierul, galben ca un mort, cu părul zbârlit, ieşea de sub cal.

— Nevrednicule! tună Potcoavă ridicând paloşul primeşte-ţi plata!

Golia închise ochii, însă rămase drept, nemişcat, ca de piatră, cu buzele galbene. Dar când să cadă fierul luciu, mezinul, gâfâind, se repezi şi apucă braţul fratelui său.

— Frate! strigă el, cu obrazul ca varul; stai! ce faci? Gândeşte-te: e tatăl Ilincăi!

Potcoavă se întoarse, cu faţa cumplită:

— Calcă-ţi pe inimă, nenorocite!

— Ucide-mă întâi pe mine, frate! ţipă mezinul, ţinând încleştat pumnul fratelui său.

Petre Gânj o clipă stătu încremenit ca o stană de piatră. Apoi răcni:

— Vai de voinicul cu inima de muiere! şi ţintind cu ochii lui mânioşi şi înflăcăraţi pe boierul care tot galben şi neîncovoiat sta. – se avântă – Ridică pa loşul, şi-] repezi în capul lui Golia. Boierul căzu grămadă la pământ, sângerat.

Chiar în clipa aceea, un muget ca de taur se auzi şi mezinul, cu ochii crunţi, cu părul vâlvoi, se nă-spusti spre bătrân. Nici n-a fost chip să-l oprească cineva; dintr-o izbitură, pătrunse cu paloşul pieptul moşneagului; şi moş Petrea căzu ca un mal în iarbă, alături de Golia. Un şuvoi de sânge ţâşni din pieptul lui; într-un horcăit, ochii cumpliţi şi înflăcăraţi i se închiseră.

Potcoavă se prăbuşi asupra fratelui său şi-1 apucă de gât, nebun de mânie.

— Ce-ai făcut? ce-ai făcut, mişele! răcni el:u glas greu, răguşit; ce-ai făcut? spune, că te ucid; ce-ai făcut?

Mezinul scăpă paloşul din mână şi căzu în genunchi sub pumnul lui Potcoavă. Moş Petrea gemu şi deschise ochii. Privirile-i în sânge se îndreptară cu dragoste asupra lui Nicoară, care sta înlemnit, cu ochii crunţi asupra sângelui care izvora din rana largă. Apoi faţa veştedă şi mâhnită se însenină şi ochii se închiseră.

Deodată Pokotilo, lăsându-se pe iarbă lângă bătrânul Gânj, zise cu durere:

— Te duci. bătrânule, te duci. tătucă. – şi nimeni n-are să ştie!

Şi pe când cele din urmă zvonuri ale luptei vibrau în văzduh, pe când fraţii stăteau încremeniţi, – o săgeată, venită cine ştie de unde, şuierând, se înfipse în pieptul bâtlanului cazac.

— Bine, zise el liniştit, aşezându-sc pe iarbă, lângă Gânj: – bine! murim odată, tătucă… – şi cu dreapta,.îşi smulse săgeata cruntă – de-acum a trecut şi zbucium şi tot…

murim odată, bătrânule… şi nimeni, tătucă, nimeni n-are să ştie!

Pokotilo îmbrăţişa pe Gânj, pe când caii lor, sfo-răind, se apropiară şi-i ţintiră cu ochii lor bâânzi.

— Aceasta-i cea din urmă părere de rău, bătrânule… şopti cazacul la urechea lui Gânj şi se stinse şi el.

Rămăşiţele oastei duşmane, cu tot cu Şchiopul, fugiseră, dispăruseră în zare. Acum, în căldura şi în lumina soarelui, sotniile căzăceşti şi pedestrimea – roind într-un murmur mare de glasuri – se strân-geau în jurul Domnului.

Potcoavă se arătă pe cal, în văzul tuturor, palid, în ochii lui lucea o lumină posomorită.- Mezinul, sfârşit, cu ochii în fundul capului, părea'că se gândeşte la altceva: nici nu lua în samă mişcarea din jurul lui.

Şah, Ţopa, Kopycki, boierii, se adunară în jurul domnitorului. Voiau să vorbească, dar tăcerea întunecoasă a lui Potcoavă îi amuţi.

— Măria ta, zise într-un târziu Şah, eşti rănit?

— Sunt rănit, da! zise scurt viteazul.

Apoi îşi plimbă ochii asupra întregii lui oştiri, îmbrăţişa câmpul de luptă semănat de morţi, se uită spre mezin şi zise iar boierilor, întunecat:

— Mâni să se adune divanul!

A doua zi s-a adunat divanul şi Potcoavă a spus ce avea pe suflet. A spus că s-a săturat până în gât de domnie, că-şi ia cazacii cu tunurile şi steagurile dobândite în bătălia de la Docolina şi se duce în lumea lui! Lui nici nu i-a trebuit, nici nu-i trebuie domnie! în zadar s-a frământat norodul şi au răcnit boierii. A plecat, – chiar a doua zi, în zori.

Dar îndată ce ieşi din Iaşi, porunci lui Şah să meargă singur înainte, căci el se va abate două zile din drum. Porunca aceastra fu dată aşa, din senin.

— Şi iată! după o bătălie crâncenă, după sfărâmarea duşmanului, – ca într-o fulgerare, – Potcoavă se trezi singur, numai cu frate-său şi cu cinci tovarăşi,

— vechii tovarăşi, – călărind prin locuri cunoscute, spre Dăvideni.

Viteazul singur nu înţelegea furtunile care-i bântuiau sufletul; se lăsase în sama Celui de sus, căci ce era în sufletul lui, numai unul Dumnezeu ştia! Plutea acum ca într-o negură, dus ca de un vis, chemat de o putere oarbă, – călărea alături de mezin. Pe amândoi fraţii îi purta patima către aceeaşi ţintă.

Totuşi, prin viforul sufletesc, Potcoavă prindea câteva icoane şi câteva sunete: nemărginite doruri de stepă şi de viaţa fără frâu de altădată, o patimă care-i turna foc pe simţuri, o disperare oarbă: mezinul, şi vorbele din urmă ale bătrânului Pokotilo:

— Nimeni, tătucă, n-are să ştie!

— Vorbele acestea erau legate de moartea bătrânului Gânj, şi de o poveste, într-o noapte de chef, în tabăra de la Nipru, o poveste pe care atunci nici n-o prea băgase în samă, nici n-o înţelesese!

Caii alergau pe drumuri cunoscute. în urma fraţilor, călăreau vechii tovarăşi: Totârnac, Suliţă, Ursu, Harbuz şi Caraiman, şi ei trişti, şi ei amărâţi, duşi de vijelioasa jale a lui Potcoavă.

Murguţ se ducea ca vântul pe drumurile înguste şi pe sub streşina codrului, prin care ' treceau cele dintâi suflări prevestitoare ale toamnei; şi Nicoară sta drept în şa, iar chipul lui întunecat, ca tăiat în piatră, era nepătruns de dureri lăuntrice: numai în ochii dureroşi sclipea lumina posomorită a unui râm-nic adânc într-o zi fără soare. Capul mezinului părea un cap de mort cu doi ochi de flăcări.

Umblau din zori, fără întrerupere, pe drumurile singuratice presărate de cele dintâi frunze veştede. Acum soarele se lăsa spre asfinţit, înroşind nourii şi negurile din ponoarele munţilor. Din câmpii venea un vânt uşurel, aducând cu el suspinele înăbuşite ale începutului de toamnă.

Deodată calea coti pe o costişă, printr-un făgiţel tânăr, în care razele se cufundau pline de taină; apoi începu să urce printre stejari rari, – cele dintâi străji ale codrului. Lumina se împuţina.

Prin liniştea largă a pădurii se suiră până pe creastă. De acolo privirea, lăsându-se pe cununile întunecoase ale gorunilor, îmbrăţişa în văi, departe, lunci întinse de arini şi de mesteceni, prin care scân-teiau reţelele curgătoare ale Moldovei, pline de jarul apusului.

Pe când se lăsau la vale, soarele se stingea în munţii vineţi. Frunze galbene zburau prin văzduh, ducând pe vânt durere; în vale zvonul undelor se auzea prin freamătul toamnei.

Amândoi fraţii visau, pe când caii coborau grăbiţi spre popasul vechi.

Ochii lui Alexandru vedeau pe Ilinca la marginea lacului, întristată, întrebând vânturile. Frunze vin pe vânt şi cad, înfiorând apa. Cocoarele trec pe sus şi duc spre miazăzi bucuriile. Pe râmnic, luntrea sade ca o pasere rănită, cu aripile lăsate. Ilinca stă întristată pe mal, în apusul rece. Toamna suspină în adâncimi.

Un oftat umflă pietul mezinului. Potcoavă auzi oftatul şi-şi întoarse o clipă ochii către frate-său, dar nu zise nimic. De când căzuse bătrânul Gânj, fraţii nu schimbaseră o vorbă.

Copitele cailor răsunau în amurgul de toamnă ca într-o pustie. Balta, aproape, scânteia ca oţelul în cele din urmă licăriri ale zilei.

Tăcuţi, cârniră la dreapta şi poposiră pe malul apei, în lunca de mesteceni. Potcoavă se oprise, des-călecase, fără

de nici o vorbă, ca într-un vis; iar mezinul, cu ochii plini de durere nespusă, descălecase şi el.

Caraiman scapără şi aţâţă un foc de găteje ' Vulpe îşi înşfacă săneaţă şi porni prin tufişuri către vad. Focul se aprinse şi vărsă o dungă lată de lumină-în apele Moldovei. Zidul alb de mesteceni licărea. Noaptea coborâse în fiorurile toamnei şi sus, din văzduhuri albastre, izvorau stele galbene. Fraţii stăteau în picioare, neclintiţi, în luminile focului, pe gânduri.

Deodată mezinul îşi întoarse ochii arşi spre frate-său şi zise cu greutate:

— Nu trecem pe la Dăvideni?

Potcoavă tresări, se întoarse şi se uită lung, lung la frate-său. Apoi răspunse, cu glas schimbat:

— Nu... nu merg... du-te tu singur, frate!

Mezinul îşi apucă oftând calul de frâu şi se apropie de Nicoară. Amândoi fraţii se priviră tăcuţi, cu mâhnire, în luminile roşii ale focului. Apoi mezinul gemu:

— Iartă-mă, frate! nu, nu mai pot răbda! Şi Nicoară rosti, amărât:

— Du-te, Alexandre!

Fraţii se apropiară, se sărutară; mezinul încalecă, se mai uită o dată cu desnădejde în urmă, apoi trecu printre ramurile luncii şi se şterse.

Potcoavă rămase în picioare în bătaia focului, visător, cu ochii plini de o durere de moarte. Vântul aducea cântecul codrilor bătrâni; toamna îşi buciuma mâhnirea în adâncimi. Toţi stăteau muţi, înfioraţi de durere.

Deodată, Potcoavă îşi scutură pletele creţe, păru că se deşteaptă şi strigă cu glas adânc:

— Haidem, fraţilor! în stepă! la larg!

În ochii lui ardea o flacără nedomolită; pe obraz îi era săpată o hotărâre nestrămutată.

Ursu chiui pe Totârnac. Apoi, când Vulpe veni, îşi strânseră toţi chingile cailor şi încălecară.

Potcoavă zise:

— Înainte! şi porni, ieşi din roata luminii, intră în întuneric, fără să se mai uite înapoi.

Dar încercările nu erau încă sfârşite.

La Nistru, în popas mare, cazacii se odihneau înainte de a trece dincolo, şi Nicoară, în cortul lui, sta ca într-o noapte adâncă. Sufletul lui ieşise din vârtej, dar încă nu se liniştise; rătăcea prin noapte ca o pasere ostenită.

Sta pe spate, pe covoare şi perne de matasă, cu mânile sub cap, cu ochii în gol. Şi icoanele din trecut veneau învălmăşite, mai luminoase, mai întunecate, dar toate aduceau câte o durere nouă.

Uite odaia mohorâtă în care intră, ca o lumină, un chip iubit. Iată ochii negri şi obrajii rumeni ca o floare de măr… Atunci au fost ceasuri tăcute şi chinuite, dar n-au fost aşa de dureroase ca acum.

Atunci sufletul se zbătea nehotărât, avea clipe de cădere, se înălţa iar trufaş; acum, în suflet, nu-i decât chin amar! înmlădierile melodioase de glas, unele priviri pline de un farmec atât de puternic, acuma, singur, iar pribeag, ce bine le înţelege! Şi plimbările în amurg, prin parcul vechi, vorbele spuse cu jumătate de glas, umbra fumurie care umple tufişurile de taină, – s-au dus, s-au dus, şi el n-a putut să le înţeleagă!

Ce se petrece acum la Dăvideni? Ce-o fi făcut mezinul!

— Frate, frate! pentru tine mult am pătimit!

— Dar fie! piară trecutul, numai mezinul să se liniştească: durerea l-a ars şi l-a mistuit cumplit.

De la Alexandru, gândurile trec grabnic la multe întâmplări din urmă. Şi iată şi moş Petrea cel viteaz şi bun, iată-l căzut sub paloş! Aceea a fost cumplită izbitură… Şi iar. un gând fulgerător trece: noaptea de chef din tabăra de la Nistru. Parcă i se lămureşte povestea cazacului Pokotilo şi vorbele:

— Nimeni, tătucă, nimeni n-are să ştie! Bătrânul Gânj s-a dus şi n-a spus nimic, dar Nicoară simte ceva duios pă-

trunzându-i sufletul şi dragostea de părinte a lui moş Petrea pare că-l învăluie încă.

Icoane şi gânduri dureroase se perindează amestecate şi sufletul stă ca într-o noapte oarbă. Ceasuri de durere trec şi în jur tabăra murmură.

Câtă vreme a trecut de când stă gândindu-se, de când trecutul zbuciumat îl chinuieşte? Dintr-o dată se deşteaptă în zvonul taberii, într-un fel de hohot mare, care se înalţă clocotind. Ce este? Şi se scoală încet, ridică pânza grea, bătută în aur şi argint, de la intrarea cortului. – şi deodată i se deschide înaintea ochilor frământarea oamenilor şi a cailor, aproape; mai încolo. Nistrul curgând limpede, înflăcărat în asfinţitul de soare; şi departe nemărginirea, stepa fără hotare, pierzându-se în albastrul sumbru al răsăritului.

Dar tabăra hohoteşte.

— Şi iată că apare, prin frământarea războinicilor, pe un cal mărunt, dar încordat, cu căciula mare dată pe ceafă, c-o ghioagă nestrujită aninată de botul şelei, Ghiţă Botgros, chiar Ghiţă Botgros! Şi pe când cazacii, în jurul lui, râd şi de cojocul cel scurt, şi de opincile nerase de porc, şi de căciula mare, şi de ghioaga uriaşă, – dar mai ales de gâtul lung şi de obrazul spân şi poznaş, cu nasul ascuţit, – badea Ghiţă trece, lung şi deşirat, c-o mână în şold şi cu zâmbetul pe buze. Şi iată că iese Suliţă din mulţime, şi Totârnac, şi Ursu, şi Crăciun Harbuz, şi Caraiman, – şi Botgros ridică mânile în sus şi răcneşte:

— Măi fraţilor! v-am spus eu c-avem să ne mai vedem!

Descăleca şi începe a-şi săruta tovarăşii vechi de cinste, şi lacrima, vechea lacrimă, iarăşi se arată în vârful nasului ascuţit.

— Veste-jalnică, fraţilor! dacă nu-i jalnică, să-mi radeţi mustaţa!

Atunci Ghiţă zăreşte pe Nicoară Potcoavă în uşa cortului, privindu-l neclintit, cu ochii de flăcări. Şi cum îl zăreşte, se

desface de tovarăşi şi, cu paşi mari, se repede, se apropie de cort şi cade în genunchi:

— Măria ta, de patru zile îmi alung roibul şi te caut!

Şi-acolo, în uşa cortului, frate Ghiţă, – măria sa a rămas ca împietrit şi te-a privit lung-lung, apoi te-a apucat de-o mână, te-a tras în cort şi a lăsat pâriza grea. ţesută cu fir, în jos. După aceea s-a aşezat pe covor, ţi-a făcut semn să te aşezi şi tu, şi ţi-a şoptit:

— Spune!

Şi tu, frate Ghiţă, ai început a spune:

— Măria ta… după ce-aţi plecat, mare durere a fost. Vai de capul nostru! Jupâniţa Ilinca s-a ofilit, s-a tot ofilit, până ce-a căzut la pat… Şi era slabă, măria ta, albă şi frumoasă, parcă era o sfântă! Şi boierul nostru, săracul, şi jupânească noastră nu ştiau ce să-i mai facă! au chemat babe, au venit ieromonahi vechi, degeaba! dacă nu i-a putut face nimic baba Aniţa, care te-a pus pe măria ta pe picioare şi pe mine m-a scăpat de la moarte, – apoi alţii nici atât, muncă degeaba!

Şi aşa s-a stâns, măria ta, zi cu zi. Şi acu o săptămână a simţit pesemne că se duce: m-a chemat şi mi-a zis: Ghiţă, să te duci să găseşti pe măria sa Ion-Vodă şi să-i spui atâta că eu m-am dus! – şi pe urmă a început a plânge; şi după ce-a plâns de s-a uşurat, s-a dus!

S-a dus, a rămas albă, limpede la faţă, chiar în odaia ceea unde ai zăcut măria ta. Şi veneau frunze aduse de vânt, frunze galbene ca nişte fluturaşi, şi se aşezau pe patul unde zăcea jupâniţa Ilinca, Dumnezeu s-o odihnească! Şi eu plângeam ca un prost, măria ta, buhăiam aşa de tare, încât am sculat toată curtea în picioare! Şi a venit şi boierul nostru, sărmanul, şi biata jupânească, – şi ce-a fost. ce-a fost… Dumnezeule – Doamne! dacă n-or muri şi ei din asta, să-mi razi mustaţa, măria ta!

Ş-am aşteptat s-o îngroape.

— Pe când eram în ţintirim şi sfinţia sa părintele Ciotică cânta veşnica-pomenire şi eu prăvăleam ţărână pe sicriu, pe

când boierii plângeau, săracii, de ţi se rupea inima, şi clopotele sunau – iată că se arată coconul Alexandru, fratele măriei tale. Şi cum a văzut, a strigat:

— Lăsaţi-mă s-o văd! nu zvârliţi ţărâna, lăsaţi-mă s-o văd! şi se uita cu ochii rătăciţi la noi, stând încremenit ca o stană, pe marginea gropii. Şi popa cânta, şi eu prăvăleam plângând ţărâna. Pe urmă a vorbit din nou, rar, ca într-un vis:

— De ce-am rătăcit noaptea! de ce n-am venit, mai degrabă, s-o mai văd o dată! Şi s-a lăsat în genunchi şi a început a geme. Şi-i curgeau lacrimile ca un pârău. După aceea s-a ridicai încet, s-a uitat prăpădit în jur, a mai suspinat o dată, – a încălicat, a pornit şi s-a dus!

Ş-atâta-i, măria ta. Pe urmă eu am purces să te caut, şi de patru zile şi de patru nopţi umblu şi acum iată că te-am găsit, Doamne, şi-ţi spun numai atât:

— Măria ta! jupâniţa noastră s-a dus!

Şi chiar numai atât ai spus, frate Ghiţă, ş-ai tăcut: şi lacrima s-a rostogolit uşor pe spinarea nasului şi a rămas aninată în vârf. Pe urmă te-ai uitat la măria sa şi l-ai văzut stând posomorit, cu ochii mari ca două genune, în care se rotea ca o apă neagră du-rerea; te-ai uitat la el şi ai rămas îngrozit. Nu ţi-a spus nici o vorbă şi stătea ca de piatră.

Târziu s-a ridicat în picioare, a dat la o parte pân/.a de fir şi a rămas privind în adâncul răsărit. Cerul era întunecos şi din zarea nemărginită se ridicau încet-încet nouri negri. Un vânt repede începuse a sufla, încreţind pânza de ape a Nistrului.

Deodată ai tresărit înspăimântat, la răcnetul lui:

— Şah! plecăm! – şi ai văzut pe uşa cortului cum tabăra vitejilor începe a se frământa cu zgomot. Şi Potcoavă sta în locul lui şi privea cu ochii mari nourii negri, care se rostogoleau şi scăpărau fulgere departe, în stepa nemărginită.

EPILOG – CUM A PIERIT UN VITEAZ ŞI CUM S-A RIDICAT ALTUL.

După furtuna stârnită de Potcoavă, turcii, îngrijoraţi de acest nou Ion-Vodă, ameninţară pe poloni cu fier şi flăcări, cât timp viteazul va mai sălăşlui în cuprinsurile: lor. Şi trădarea surpă şi pe al doilea erou. Cinstiţii nobili Ieşi şi prea cinstitul lor crai îşi desfăşurară îndată marea lor dragoste şi calda lor prietinie: şi Nicoară Potcoavă, chemat cu mare pompă la Curte, intră între zidurile reci ale temniţei.

Viteazul stătu multă vreme la întuneric şi umezeală; dar şi aşa numele lui şi amintirea trecutului începură a ridica în Ucraina cetele de cazaci. De aceea craiul hotărî sfâr-şitul lui Potcoavă; ieşi pe furiş din Liov de frica unei răscoale, şi-n urma lui – era într-® dimineaţă de iunie, – Nicoară fu scos în piaţa cea mare.

Ş-atunci Potcoavă, slobod cu totul, după ce s-a plimbat mândru şi neînduplecat pe dinaintea norodului, între zidurile de oşteni cu armele gata, s-a oprit şi a grăit cu glas mare:

— Oameni buni! ştiţi voi de ce mi se taie capul? Ştiţi voi de ce mă răsplăteşte astfel craiul vostru? Mă răsplăteşte astfel pentru că toată viaţa mea am stat cu paloşul afară din teacă şi m-am războit împotriva păgânului! M-am luptat pentru crucea şi legea noastră, şi acum iată răsplata mea!

— Bine! De moarte ştiţi voi bine că nu mă tem; am aşteptat-o şi am înfruntat-o în fiecare clipă. Nici odini oară nu m-a făcut să clipesc şi nu mi-a abătut paloşul din drumul lui spre pieptul paginilor!

Atunci a spus el multe adevăruri: că leşii şi craiul lor s-au purtat mişeleşte cu dânsul, că sunt nişte ticăloşi îngenuncheaţi fără nici o ruşine în tină, la picioarele paginilor, că acuma el moare, dar nu va trece mult şi nelegiuiţii vor veni şi vor trece prin ascuţişul săbiei şi ţara de mişei în care vitejii primesc astfel de răsplăţi.

Apoi s-a uitat în juru-i şi a zis zâmbind:

— Oricum, nu face să îngenunchez şi să mor în tină. Să mi se aducă covorul meu cel scump, căci vreau să mor cum se

cuvine!

I s-a adus covorul, i s-a întins la picioare. Şi el a întrebat:

— Unde e călăul?

Şi când omul îmbrăcat în roş ieşi în lumină, mulţimea începu să murmure surd, ca o apă răscolită de vifor. Potcoavă aştepta liniştit, cu fruntea înclinată, cu obrazul întunecat, întrebă:

— A venit vremea?

— Cu voia măriei tale, da! răspunse călăul.

— Sabia ţi-e lucie şi ascuţită '?

— Da!

Atunci Nicoară îngenunche cu faţa spre soare, oftă şi începu să se roage. Stătu câtăva vreme aşa, pierdut, cu ochii duşi: poate-i trecea pe înaintea privirilor aţintite toată viaţa lui zbuciumată şi pribeagă ca vântul, toate zilele de negură, de urgie, de lupte, de biruinţă; poate şi zilele unei mari iubiri tăinuite care zace în mOrmântul trecutului, – În acelaşi mormânt al durerilor în care se va scufunda şi inima aceea ce bătuse cu tărie neînfricoşată, în lumea aceasta în care mulţi mişei se bucură! Cu privirile înnegurate o clipă, îşi făcu cruce, îşi netezi pletele creţ-? se descheie la gât şi, pleeându-şi capul, zise:

— Loveşte!

Dar călăului nu-i venea bine.

— Măria ta, la noi nu se taie aşa capetele.

— Bine, să-l întorc altfel… rosti Potcoavă.

Dar nici aşa nu era bine. Potcoavă îşi înălţă capul. îşi mai roti o dată ochii sorbind zările şi lumina nemărginită, cu privirile-i adânci, – şi zise:

— Arată-mi! – şi călăul îi arătă.

Şi când sabia şuieră scurt, şi când sângele umplu covorul, tot poporul începu a se tălăzui, într-o zguduire de furtună. Trâmbiţele şi tobele sunară rugăciunea morţii şi a vitejiei, şi soldaţii îşi plecară armele şi-şi întorseră capetele. Şi-a'fost strigăt greu şi cutremur de jale pentru pieirea unui aşa viteaz.

Şi plângeau fecioarele şi aruncau flori înspre capul frumos, care-şi închidea ochii în veşnicia nesimţirii; şi blăstămau muierile braţul călăului, care a izbit în viteazul ale cărui isprăvi le ziceau cântăreţi din trei hotare!

Şi astfel, fraţilor, ca o vijelie grabnică, a trecut şi Potcoavă. Dar suflarea vredniciei lui bântui multă vreme. La Pragurile Niprului, taberele de cazaci începură a se tulbura, a se mişca şi a porni vijelii cumplite. Un nume nou izbucni ca un tunet în toată Ucraina – Botgros, sau Bot-grozna, cum îi ziceau cazacii şi noroadele îngrozite de la marginile republicii leşeşti. Furtunile sângeroase iar începură, şi în furtunile acestea, Botgros, nalt, deşirat, cu ghioaga lui nestrujită, trecea ca o arătare de groază.

Ducând şuvoaie de foc şi spaimă, săracul Ghiţă. oftând, se gândea că din mormântul lui, întunecosul Nicoară aude zgomotele tunătoare ale răzbunării. Şi aşa trecea pe roibul lui, în fruntea cetelor sălbatice şi în trecerea lui se risipeau, în viitori de flăcări, sate şi oraşe, fugea lumea cu părul vâlvoi şi se spulberau ostile leşilor.

Treceau cetele de cazaci, treceau duduind, ducând foc şi sabie în ţara trădătorilor. Şi adesea la popasurile de sară, în stepele nemărginite, moldovenii fugari şi tovarăşii cazaci, sfătuind în jurul focurilor de tabără, vorbeau despre marele viteaz. Bătrânii războinici cântau strălucitele fapte ale voievodului, pe când voinicii stăteau cu capetele în piept în rumeneala focurilor şi ascultau. În povestirile lor, treceau şi umbrele altor viteji, a lui Ion-Vodă cel Cumplit, a bătrânului Petrea Gânj, a lui Pokotilo şi trecutul de vitejii învia şi trăia încă o dată în sufletul nedomoliţilor copii ai pustiei. Târziu, Botgrozna, rămas singur, se gândea la un chip alb de sfântă şi la un mormânt tăcut, sub flori, la apa Moldovei; şi-şi ştergea încet o lacrimă care-i aluneca pe obrazul ars şi viului trecea cai fiori, cu suspine, spre nefericita Moşie.

Şi Ghiţă Botgros, oftând, se gândea şi la Potcoavă, la domnul lui, care doarme somn greu în pământ străin. Şi ofta murmurând:

— Dormi, stăpâne, şi aşteaptă ziua răsplăţii!

În sufletul lui învăluit de vânturile patimii, în mintea lui neguroasă, o dorinţă neînduplecată stăruia: răzbunările trebuiau să se îndeplinească, căci în nnaptea lor sufletele n-au altfel odihnă. Dar dinspre Moşie nu se ridica nici un murmur, pepsrul iar căzuse în amorţire; pe pământul umed de sânge vitejesc străinii năvăleau în stoluri prădalnice:

— Botgrozna era încredinţat că viteazul aştepta cum aşteptau toţi bătrânii şi nedomoliţii viteji în mormintele lor, aştepta răzbunarea şi izbucnirea buciumului deşteptării în pământul strămoşesc!

SFÂRŞIT